SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

broj 73 • cijena 40 d

Bert[illegible] Chandler:

KRLETKA

i druge najljepše sf pripovijetke

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Vjerojatno ste dovoljno potkovani u enigmatici da se možete uspješno probijati kroz labirinte tiskarskih grešaka što ih naša korektura propušta korigirati u tekstovima i da ste posljednu rečenicu posljednjeg odlomka na posljednjoj stranici posljednjeg broja SIRIUSA shvatili onako kako sam je ja napisao: »A o Vašem pismu u kojem moje malo JA raskrinkavate kao poltrona VELIKOG ASIMOVA (i NJEGOVOG šaljivog savjeta o pisanju sf priča porazgovarat ćemo za trideset dana...« — a ne onako kako je bila odštampana. Elem, tih je trideset dana prošlo, ja sam sve to trideset puta prespavao, pa da sad porazgovaramo. Najprije, dio Vašeg dijela diskusije:

● »Zaista nemam ništa protiv Isaca Asimova, ali evo, stjecajem okolnosti, kao što me je jednom jedna loša pričica tog autora (objavljena u SIRIUSU) navela da Vam pišem, sad me na to navode njegove 'upute' sf-a istrošenim temama o kojima ne treba više pisati i koje ste ('upute') Vi, čini se, pripravni prihvatiti zdravo za gotovo. Shvatljiva je i Vaša i njegova želja za proširenjem svijeta ideja, ali ne bih se složio s odbacivanjem tema... Zašto bi sf, za ljubav Isaaca Asimova, trebalo da sama sebi siječe ruke i noge? Tvrdim da nema istrošenih tema. Mnoge su ideje stoga hiljadostruko upotrebljive. Jedino što je tu važno jest: kako napisati! Smatrajte ovo pismo u obranu sf, jer smatram da nije ni malo bitno hoće li ta 'stravična čudovišta' doći 'baš sa Zemlje' još hiljadu puta, nego da je bitno da sakaćenje sf ne dođe iz njenih vlastitih redova! — PS: Isaac Asimov se baš osilio kao zakonodatiac! Prvo, što ne smije robot, poslije, što ne smije pisac, uskoro će, valjda, što ne smije čitalac! Nije li to već kompleks Velikog brata, Velikog učitelja naučne fantastike?«

● A sada i dio onoga što ja mislim o tome: 1. Nigdje nisam dao naslutiti da AsimovIjeve upute prihvaćam zdravo za gotovo; napisao sam samo to da mi je Asimov nehotice pomogao da sistematiziram Vaše priče što pristižu u SIRIUS. 2. Ono »kako«, koje ste i Vi sami napisali razmaknutim slovima, ne samo da prihvaćam, nego i provodim od prvog broja SIRIUSA. Naime, što je ideja bradatija, mora biti vrhunskije obrađena da bi mogla konkurirati za ulazak na stranice SIRIUSA, a kuko su autori domaćih priča više ili manje početnici i

prema tome nevjesti vrhunskoj obradi (koja je stvar rutine) a i te kako vješti u smišljanju novih ideja (koje su stvar maštovitosti) za NJIH je, a ne za Asimova ili mene, korisno da se laćaju svježih zamisli, žele li se probili u SIRIUS u zaista žestokoj konkurenciji, kako kvalitativnoj, tako i količinskoj. Možda je baš ovaj broj SIRIUSA karakterističan za to, jer čak tri priče u njemu potvrđuju ovaj moj kriterij. »Svečano otvaranje« je varijacija teme iz priče »Rollerbali«; slavni Bradbury je u priči »Usher II« priznao čak i naslovom da ga je nadahnuo glasoviti »Pad kuće Usher« Edgara Allana Poea (čak je oživio i neke Poeove likove); »Zavođenje« je stoljećima ponavljana priča o vampirima i nikad ne bi osvanula u SIRIUSU da nije izvrsno pisana (i to s onom »s« komponentom, sociopsihološkom, o ženinim nastojanjima da se u ljubavi oslobodi potčinjenesti muškarcu). 3. Kad je riječ o kompleksima, onaj »velikog brata« gotovo da imam pomišljajući na to da Asimov u svom siriusu objavljuje SAMO DOMAČE (u njegovom slučaju: američke) priče, a onaj »velikog učitelja« sasvim sigurno imam i ne stidim se što to priznajem — čovjek i kao esesovac i kao erudit zna o-ho-ho više od mene — i zašto ne bih i naučio ponešto od njega, umjesto da počnem otkrivati toplu vodu pod stare dane? 4. Da sam ja shvatio Asimovljave »upute« i moj komentar onako kako ste ih shvatili Vi, reagirao bih kao Vi....

● Da Vi, dragi čitatelju, niste jedini koji neke stvari — iz emocionalnih razloga — ne shvaćate onakvima kakve jesu, svjedočim ja glavom, svojim vlastitim primjerom. Naime, u »riječ« u prošlom broju, razdragan vlastitim shvaćanjem toka javne rasprave o izdanjima Redakcije »Romani i stripovi« (baš kao što ste vi bili razgnjevljeni svojim shvaćanjem moga svačanja Asimovljevog shvaćanja), napisao sam da su sudionici rasprave »dali bezrezervnu podršku izdanjma Redakcije« — a poslije sam, čitajući službeni rezime te rasprave, pročitao da je ona »u cjelini pozitivno ocijenila dosadašnji rad i ostvarenja Redakcije«. I ne samo to: čak sam, u nekoliko navrata, pogrešno naveo i nazv društvenog organa koji je organizirao tu raspravu i u kojem je ona održana: to je Odbor za izdavačku djelatnost RK SSRNH (tu već nije problem u emocijama nego u pogrešnom čitanju natpisa na vratima dvorane u kojoj je skup održan).

● Vi: »Žao mi je kad se 'riječ urednika' svede samo na jednu stranicu; ona je kao susret sa starim prijateljem, kao što jednom reče jedan čitatelji nije mi drago kad se skraćuje na jednu stranicu.« Ja: Ni meni to nije drago, ali...

● Vi: »Rubrika dvanaest veličanstvenih« bila je izvanredna, šteta što je završila. Možda u SIRIUSU neću više čitati izvanredne Živkovićeve tekstove i jednako tako dobre Mikuličićeve priče (iako, moram priznati njegovu »Grudu« nisam shvatio)?« —

Ja: u SIRIUSU 75, 76 i 77 bit će objavljena Zivkovićeva izvanredno

zanimljiva i poučna studija »Što je sf, kako je nastala i kako se razvijala«, a Damir Mikuličić piše nekoliko novih priča specijalno za SIRIUS. Dakle, baš onako kako sam svojedobno i napisao: njima dvojici su. baš kao i Asimovu ili bilo kojem pripadniku ljudskog roda (ili svemircu, također!) širom otvorene stranice SIRIUSA — uz samo jedan uvjet: kvaliteta!

Malo pokajnički, a malo više kvalitetno

Vaš Borivoj Jurković

Bertram Chandler:
The Cage

Preveo Zoran Milović

Krletka

Biti zatvoren uvijek je nešto ponižavajuće, bez obzira na to s kolikom dozom filozofske mirnoće sâm zatvorenik prihvaća svoju osudu. Već je dovoljno loše i kada te zatvori tvoja vlastita vrsta, ali u toj situaciji bar možeš razgovarati s onima koji su te zatvorili, možeš komunicirati, oni te mogu razumjeti. U krajnjem slučaju, ako zatreba, možeš se pozvati i na čovječnost onih koji su te zatvorili.

Ali ono što neizmjerno više ponižava jest kad se oni koji su te uhvatili i zatvorili odnose prema tebi kao prema evolucijski nerazvijenoj, nižoj životinji, i kad to čine ne s namjerom da te ponize već iz sasvim iskrenog uvjerenja.

Ipak, društvu iz istraživačkog broda mogli bismo možda i oprostiti što preživjele iz međuzvjezdanog linijskog broda Polarna zvijezda nisu prepoznali kao razumna bića. Prošlo je najmanje dvije stotine dana otkako su se spustili na ovaj bezimeni planet. Neplanirano slijetanje došlo je kao posljedica greške. Brodski Ehrenhaftovi generatori, greškom elektronskog regulatora, bili su opterećeni znatno iznad normale i otpravili su brod izvan svih normalnih putničkih ruta u ovo neistraženo područje svemira. Samo slijetanje proteklo je bez problema, no uskoro (jer nevolja nikad ne dolazi sama) pokvario se atomski reaktor i kapetan je naredio svome prvom oficiru Hawkinsu da evakuira sve putnike i one članove posade koji nisu bili prijeko potrebni u borbi s opasnošću, i da ih što je moguće više udalji od broda.

Hawkins i njegovi štićenici prilično su se udaljili, kada se na nebu pojavio visok plamen oslobođene energije ne odviše žestoke eksplozije. Preživjeli su poželjeli da se okrenu i pogledaju, no Hawkins ih potjera naprijed, psujući ih i, s vremena na vrijeme, udarajući nogom u stražnjicu. Na svu sreću, nalazili su se uz vjetar od mjesta eksplozije, i tako su izbjegli uništenje.

Kada je postalo očito da su pirotehničke pojave završene, Hawkins se, zajedno s doktorom Boyleom, brodskim liječnikom, vratio na mjesto nesreće. Dva su čovjeka, bojeći se radioaktivnosti, bili vrlo oprezni i ostali su na sigurnoj udaljenosti od plitkog kratera koji se

dimio, označujući mjesto na kojem se donedavno nalazio brod. Bilo im je sasvim jasno da je kapetan, zajedno sa svim oficirjma i tehničarima, sada samo sićušan dio užarenog bijelog oblaka što je, poput gljive, izrastao i uronio u neproziran sloj niske naoblake.

Kasnije je pedesetak muškaraca i žena, preživjelih s Polarne zvijezde, degeneriralo i promijenilo se. Nije to bio brz proces. Hawkins i Boyle,; uz pomoć savjeta što su ga osnovali odgovorniji i razumniji putnici, čak su pokrenuli hrabru borbu za spašavanje. No bila je to beznadna borba, bez ikakvih šansi. Klima je bila sasvim nepogodna. Stalno je bilo vruće, uvijek iznad trideset stupnjeva Celzijusa. I vlažno: topla kiša sićušnih kapi sipila je neprekidno s neba, kvaseći ih. Zrak je, čini se, bio prepun sitnih spora raznih gljiva. Imali su sreću što te gljve nisu napadale živu organsku materiju, već samo mrtve tvari, odjeću. U nešto malo manjoj mjeri napadale su metale i proizvode od sintetičkih vlakana, koje su neki od brodolomaca nosili na sebi.

U ovakvoj bi situaciji opasnost izvana pomogla da se održi moral među ljudima, no nije bilo nikakve vanjske opasnosti. Nisu postojale nikakva opasne životinje, samo neka nevelika stvorenja glatke kože, malo slična žabama, koja su skakala preko vlažnog bilja. U mnogobrojnim rijekama i rječicama plivala su neka stvorenja nalik na ribe najrazličitijih veličina, od morskih pasa do punoglavaca, i sva su ona bila ratoborna.

Nakon prvih nekoliko gladnih sati pokazalo se da hrana neće biti nikakav problem. Dobrovoljci su kušali velike, sočne gljive što su rasle po deblima drveća nalik na golemu paprat — i proglasili ih dobrima. Nakon petosatnog čekanja, dobrovoljci nisu ni umrli niti su se žalili na bolove u želucu. I tako je ta gljiva postala glavnom hranom brodolomaca. U tjednima koji su slijedili pronađene su i druge vrste gljiva te različito zrnje i korijenje — i sve je to bilo jestivo. I tako se ne bi moglo reći da im je jelovnik bio previše jednoličan.

Unatoč toplini, koja je sve prožimala, najviše im je nedostajala vatra. Da su je imali, mogli su jelovnik obogatiti i kuhanim stvorovima nalik na žabe, a i onim ribama iz potoka. Neki od tvrdoglavijih kušali su te životinje i sirove, no ostali članovi zajednice samo su ih gledali mrkim pogledima. S druge strane, vatra bi im pomogla da u dugim noćima otjeraju tamu, i svojom bi stvarnom toplinom i svjetlom razbila iluziju hladnoće stvorenu neprestanim kapanjem kiše sa svakog lista i svakog debla paprati.

Kada su krenuli s broda, većina je preživjelih sa sobom imala džepne upaljače, no oni su bili izgubljeni i propali jer su im se džepovi, zajedno s ostalim dijelovima odjeće raspali i nestali. U svakom slučaju, propali su svi pokušaji da se upali vatra, onih prvih dana, dok su upaljači još biti ispravni. — Na cijelom prokletom planetu — opsovao je tada Hawkins — ne postoji ni jedno jedino suho

mjesto. — Sada je paljenje vatre bilo potpuno onemogućeno. Čak i da je među njima bio neki stručnjak za stvaranje vatre trljanjem dvaju suhih štapića, u ovakvoj situaciji ne bi nikako uspio pronaći materijal s kojim bi to mogao raditi.

Na vrhu jednog nevelikog brežuljka napravili su naselje. (Što se brežuljka tiče, koliko su mogli otkriti, na planetu nije bilo planina.) Vrh brežuljka bio je malo manje natopljen vodom, u usporedbi s okolnom ravnicom, a i tlo je bilo malo čvršće pod nogama. Uspjeli su otkinuti široke listove s drveća koje je bilo nalik na paprat i izgraditi jednostavne, nezgrapne zaklone. No bilo je to više zbog želje za koliko-toliko privatnim životom, nego zbog udobnosti koju bi mogla pružiti tako napravljena skrovišta. S vidljivom beznadnošću držali su se oblika društvenog uređenja kakvo je postojalo na svijetu s kojeg su došli, i izabrali su savjet. Boyle, brodski liječnik, bio je predsjednik savjeta. Hawkins je, na svoje veliko iznenađenje, otkrio da je postao član savjeta s većinom od samo dva glasa. Kada je malo razmislio, shvatio je da dobar dio putnik vjerojatno još drži da su članovi posade izravno odgovorni za stanje u kojem su se svi zajedno sada zatekli.

Prvi sastanak savjeta bio je održan u kolibi — ako bi se tako moglo reći — koja je bila posebno napravljena upravo za takve sastanke. Članovi savjeta sakupili su se i čučnuli ukrug. Boyle, predsjednik, polako je ustao. Hawkins se nacerio. Uspoređivao je liječnikovu golotinju s pompoznošću s kojom je Boyle povezao položaj predsjednika. Bilo je zanimljivo usporediti njegovo ponosno držanje i prljavu pojavu duge razbarušene sive kose i zamršene bujne sive brade.

— Dame i gospodo — progovori Boyle.

Hawkins pogleda po golim, blijedim tijelima, masnim, dugim kosama bez sjaja, dugim, prljavim noktima muškaraca i blijedim usnama žena. Čini mi se da ni ja više ne nalikujem na prvog oficira i džentlmena, pomisli.

— Dame i gospodo — ponovi Boyle — izabrani smo, kao što znate, kao predstavnici ljudske zajednice na ovom planetu. Predložio bih da na ovom prvom sastanku razmotrimo kakve su nam šanse za opstanak, i to ne kao pojedincima nego kao vrsti...

— Željela bih pitati Hawkinsa kakve su šanse da nas spasu — poviče jedna od dviju žena članova savjeta, isušena usidjelica, istaknutih rebara i kralješnice.

— Slabe, gotovo nikakve — odgovori Hawkins. — Kao što znate, kada je uključen međuzvjezdani pogon, nije moguća nikakva komunikacija, ni s drugim brodovima, ni s planetnim stanicama. Kad smo iskočili iz pogona i počeli se spuštati na planet, poslali smo poziv za pomoć, no nismo znali reći gdje se nalazimo. Kad smo već kod toga, mi čak ne znamo ni to da li je naš poziv za pomoć uopće negdje

primljen...

— Gospođice Taylor — reče Boyle uvriježeno — moram vas podsjetiti da sam ja pošteno izabran za predsjednika ovog savjeta. Kasnije će biti vremena za rasprave i diskusije... Kao što je većina od vas vjerojatno već i pretpostavila, starost ovog planeta, govoreći u smislu evolucije njegovih bioloških sistema, mogla bi se približno usporediti sa starošću Zemlje u doba karbona. Kao što znamo, još ne postoje vrste koje bi mogle ugroziti našu vladavinu i premoć. Do vremena kada se takve vrste budu pojavile, a bit će po svoj prilici vrlo slične golemim gušterima koji su se na Zemlji pojavili u trijasu, mi ćemo biti već dobro organizirani i s dugom tradicijom...

— Što se nas tiče, mi ćemo biti mrtvi! — poviče jedan član savjeta.

— Da, mi ćemo biti mrtvi — složi se liječnik — ali naši će potomci biti živi. Na nama je da odlučimo kako da im osiguramo što bolje uvjete za razvoj i napredak. Jezik koji ćemo im ostaviti u nasljedstvo...

— Sada nije bitan jezik, doktore — upade druga žena. Bila je to niska, mršava plavuša oštrih crta lica. — Upravo je pitanje naših nasljednika i potomaka razlog zbog kojeg sam ja ovdje. Predstavljam žene koje još mogu imati djecu. Ima nas, kao što znate, petnaest. Do sada su djevojke bile vrlo, vrlo oprezne. Ima razloga za to. Možete li vi, kao liječnik, jamčiti, imajući na umu da nemate nikakvih lijekova ni instrumenata, porođaje bez opasnosti za život majki i djece? Možete li jamčiti da će naša djeca imati dobre šanse za opstanak?

Boyle odbci svoju pompoznost.

— Bit ću iskren — reče. — Kao što ste istakli, gospođice Hart, nemam ni lijekova ni instrumenata. Ali mogu vas uvjeriti da su vaše šanse da bez problema rodite mnogo veće nego što bi bile da ste kojim slučajem živjeli na Zemlji, u recimo, osamnaestom stoljeću. I reći ću vam zašto. Koliko do sada znamo, na ovom planetu ne postoje mikroorganizmi koji bi mogli naškoditi čovjeku. Kada bi oni postojali, naša bi tijela do sada bila samo obične hrpe gnoja. Naravno, većina nas bi već odavno bila mrtva, bilo zbog otrovanja ili drugih sličnih razloga. Mislim da ovo predstavlja dobar odgovor na oba vaša pitanja.

— Nisam još završila — odvrati Mary Hart. — Ima još nešto. Ovdje nas je pedeset i, troje muškaraca i žena. Deset je parova vjenčano, dakle, njih možemo oduzeti. Ostalo nam je trideset troje ljudi, od kojih su dvadesetorica muškarci. Dvadeset muškaraca na trinaest žena (nismo li mi djevojke uvijek nesretne?). Nismo sve mlade, ali sve smo žene. Kako ćemo urediti te odnose? Monogamija? Poliandrija?

— Monogamija, naravno — oštrim glasom reče jedan visok, mršav muškarac. On je bio jedini od prisutnih koji je nosio odjeću — ako bi se to moglo tako nazvati. Dronjci u raspadanju visili su mu oko struka, ne služeći baš osobito svrsi.

— U redu, onda — reče djevojka — monogamija. I meni se to više

sviđa. Ali upozoravam vas da će biti gužve ako odaberemo takav način. A u svakom ubojstvu koje bi došlo kao posljedica strasti i ljubomore žena bi isto tako lako mogla biti žrtva kao i muškarac, a to je ono što ne želim.

— U tom slučaju, što predlažete? — upita Boyle.

— Samo ovo, doktore. Kada na red dođe ženidba, ljubav isključujemo. Ako se dva muškarca žele oženiti istom ženom, tada neka se bore za nju. Jači dobiva ženu i zadržava je.

— Prirodna selekcija... — promrmlja liječnik. — Slažem se s tom idejom... Svejedno, morat ćemo je staviti na glasanje.

*

Pod samim vrhom brežuljka nalazila se plitka udubina — prava prirodna arena. Oko njenog ruba sjedili su brodolomci. Četvoro ih se nalazilo u areni. Jedan od njih bio je Boyle. Na svoje zadovoljstvo otkrio je da položaj predsjednika savjeta uključuje i položaj suca. I ostali su smatrali da je on najkompetentniji da prosudi kada je jedan od boraca u opasnosti da zadobije teže ozljede. Druga od četiri osobe u areni bila je Mary Hart. Negdje je pronašla nazupčanu biljčicu kojom je počešljala svoju dugu kosu, a u ruci je držala vijenac žutog cvijeća kojim će okruniti pobjednika. Da li je riječ — razmišljao je Hawkins, sjedeći s ostalim članovima savjeta — o žudnji za ceremonijom vjenčanja s dobre, stare Zemlje, ili je to vraćanje u nešto mnogo starije i mračnije?

— Baš je prava šteta što nam je ova prokleta plijesan uništila satove — reče debeljko s Hawkinsove desne strane.

— Kad bi postojao neki način da utvrdimo točno vrijeme, mogli bismo borbu organizirati po rundama i prirediti pravi profesionalni meč.

Hawkins kimnu. Pogleda četvorku u središtu arene. Vidio je ženu kako se šepiri, vidio je napuhana starca i dvojicu mladih ljudi dugih sivih brada i sjajnih blijedih tijela. Obojicu je poznavao — Fennet je bio stariji kadet na Polarnoj zvijezdi, a Clemens, sedam godina stariji od Fenneta, putovao je kao rudarski stručnjak na granične svjetove.

— Kad bi postojalo nešto u što bismo se mogli kladiti — sretnim glasom poče debeljko — kladio bih se na Clemensa. Taj vaš kadet nema ni pola posto šanse da pobijedi. Uz to, on je navikao na sportsku i fer borbu, a za Clemensa se to baš i ne bi moglo reći.

— Fennet je ipak u boljem položaju — odvrati Hawkins.

— Dok je Clemens samo ležao, spavao i žderao, Fennet se pripremao i vježbao. Pogledajte samo koliko taj Clemens ima sala na sebi!

— Nema ništa loše,u dobrom, zdravom mesu i mišićima —reče debeljko i pogladi se po nabreklom trbuhu.

— Bez varanja i bez prljavština! — poviče Boyle dolje u areni. — I

neka pobijedi bolji!

Elegantnim korakom zakorači unatrag i stade pored Mary Hart.

Dvojica muškaraca izgledali su zbunjeni i smeteni, dok su stajali i promatrali se spuštenih ruku. Činilo se kao da obojica žale što je došlo do ovakva raspleta situacije.

— Hajde! — napokon poviče Mary Hart. — Zar me ne želite? Na ovom ćete planetu dočekati starost, a to vam neće biti ugodno ako uza se ne budete imali ženu!

— Mary, u svakom slučaju, mogu pričekati dok ti kćeri ne porastu! — poviče jedan od njezinih prijatelja.

— Ako ikada budem imala kćer! — poviče ona. — U ovakvoj situaciji zaista sumnjam!

— Hajde! Počnite! — povikaše glasovi sa svih strana.

— Hajde!

Fennet prvi krenu u napad. Bojažljivo je koraknuo naprijed i desnom šakom lagano udario Clemensa u nezaštićeno lice. Udarac očito nije bio jak, ali čini se prilično bolan. Clemens dodirnu nos, odmaknu ruku i pogleda toplu, crvenu krv. Zareži i nezgrapnim kretnjama krenu naprijed, pružajući ruke u namjeri da stegne i zadavi. Kadet odskoči unatrag i zada još dva, ne odviše jaka udarca desnom rukom.

— Zašto ga pošteno ne opali? — uzrujavao se debeljko.

— I da slomi sve kosti u šaci, je li? Znate, oni ne nose rukavice — odvrati Hawkins.

Fennet je odlučio da ne uzmiče. Čvrsto je stao, malo raširivši noge, i uputio još jedan udarac desnom šakom. Ovaj put nije udario protivnika u lice već u trbuh. Hawkinsa je iznenadila mirnoća s kojom je Clemens primao mnogobrojne udarce. Čini se da je bio mnogo čvršći, no što bi se to moglo naslutiti prema njegovu izgledu.

Kadet elegantno odskoči u stranu... i okliznu se o mokru travu. Clemens se svom težinom baci na njega; Hawkins je mogao čuti glasno »pšššš...«, dok je zrak izlazio iz mladićevih pluća. Clemensove snažno ruke sklopiše se oko mladićeva tijela, stežući ga. Fennet se podlo sagnu, a zatim hitro podiže koljeno, ciljajući među noge. Clemens se presavio od boli, ali je i dalje slijepom snagom stezao Fenneta. Jedna od njegovih ruku sada se već omotala oko mladićeva vrata, a druga je, prstiju svinutih u divljem grču, posezala prema kadetovim očima.

— Bez prljavština! — vikao je Boyle. — Bez prljavština! Bez podlosti!

Liječnik pojuri prema njima i kleknu, stežući objema rukama Clemensov zglavak.

U tom trenutku nešto natjera Hawkinsa da podigne pogled. Možda je to bio nekakav zvuk, mada je to malo vjerojatno — gledaoci su se vladali kao podivljali navijači na profesionalnom boks-meču. Teško da

bi se brodolomce moglo osuđivati zbog ovakva ponašanja; bilo je to prvo pravo uzbuđenje otkako su izgubili brod. Dakle, možda je to bio nekakav zvuk, što je manje vjerojatno, a možda se aktiviralo ono sedmo čulo, kakvo imaju svi dobri svemirski letači. Ono što je ugledao natjeralo ga je da poviče iz svega glasa.

Iznad arene lebdio je helikopter. Neka pojedinost u njegovu izgledu, neka neobična različitost, kazivala mu je da stroj nije zemaljskog porijekla. Iz njegovog glatkog, svjetlucavog trbuha izleti mreža, očito napravljena od tankih, savitljivih, metalnih žica. Mreža obavi dvojicu ljudi, koji su se još rvali na tlu te liječnika i Mary Hart.

Hawkins otvori usta i bezglasno kriknu. Skoči na noge i pojuri u pomoć svojim zarobljenim prijateljima. No mreža se micala kao da je živa. Svijala mu se oko zglavaka i gležnjeva. Ostali brodolomci pojuriše da mu pomognu.

— Dalje odavde! — poviče Hawkins. — Bježite! Dalja odavde!

Tihi zuj rotora sljedeći se trenutak pojača i stroj se podiže u zrak. Nevjerojatno brzo podigli su se u visinu i arena im je sada izgledala kao nevelik, blijedozeleni tanjur prepun sićušnih bijelih mravi koji su trčali naokolo glavom bez obzira. Trenutak kasnije helikopter uleti u sloj niskih oblaka, izroni s gornje strane i nastavi let. Nije se moglo vidjeti ništa osim blago uzburkane bjeline oblaka.

Kada su se napokon spustili, Hawkinsa nije iznenadio golem srebrnast svemirski brod koji je stajao među niskim drvećem na jednom ravnom platou.

*

Svijet u kojem su se našli mogao bi se označiti kao poboljšana kopija svijeta iz kojeg su došli, samo da nije bila riječ o potpuno pogrešnoj ljubaznosti onih koji su ih uhvatili. Krletka u kojoj su bila smještena trojica muškaraca sa zadivljujućom je preciznošću savršeno predstavljala duplikat klimatskih uvjeta planeta na koji se bila spustila Polarna zvijezda. Taj njihov mikrosvijet završavao je staklenom pregradom, a s vrha krletke, kroz mnogobrojne rupe, stalno je rominjala topla kišica. Nekoliko velikih, malodušnih stabala paprati svojim su listovima činili kakvo-takvo skrovište i zaštitu od izlučujućeg kapanja tople vode. Dva puta dnevno na stražnjoj bi se strani krletke otvorila vratašca i bili bi ubačeni komadi gljiva, zadivljujući sličnih onima na koje su se već bili navikli. Na podu nalazila se jedna rupa, za koju su zatvorenici s pravom pretpostavili da služi u sanitarne svrhe.

S njihove lijeve i desne strane nalazile su se druge krletke. U jednoj nalazila se Mary Hart — sama. Mogli su je vidjeti, ona im je mogla mahati, pokazivati rukama, i to je bilo sve. U krletki s druge strane nalazila se neka neobična zvijer, koja je oblikom prilično podsjećala na jastoga, ali je donekle bila nalik i na lignje. S druge strane širokog

prolaza mogli su vidjeti i druge krletke, ali nijednom nisu ugledali što je ili tko je u njima.

Hawkins, Boyle i Fennet sjedili su na mokrom podu i kroz debelo staklo i rešetke gledali prema bićima koja su ih promatrala.

— Da su bar humanoidi — uzdahnu liječnik. — Da su bar isto građeni kao mi. Tada bismo mogli pokušati uspostaviti nekakav kontakt kretnjama i gestama. Tada bismo, možda, uspjeli uvjeriti da smo i mi inteligentna bića.

— Što se toga tiče, oni nisu ni istog oblika ni iste građe kao mi — odvrati Hawkins. — I mi bismo, da je situacija obrnuta, imali priličnih problema dok bismo shvatili da su ove šestonoge bačve, nalik na medvjede, bića isto tako inteligentna kao i mi, da su i oni muškarci, braća, žene...

Okrenu se na drugu stranu i reče kadetu:

— Fennet, pokušaj još jednom s Pitagorinim poučkom.

Mladić bez ikakve volje odlomi nekoliko grana s obližnjeg drveta, izlomi ih na sitnije komadiće, a zatim kleknu i na vlažnom podu poče slagati pravokutan trokut s kvadratima konstruiranim na svim trima strancima. Domoroci — jedan prilično velik, jedan nešto malo manji i jedan sasvim malen — nezainteresirano su ih promatrali ravnim, tupim očima. Onaj najveći slavi vrh jednog od svojih pipaka u nešto što bi se moglo nazvati džepom — nosili su odjeću — i izvadi paketić obojen svijetlim bojama, pružajući ga onom malom biću. Ono razdere omotač i stade vaditi nekakve svijetloplave komadiće, stavljajući ih u prorez na svojoj gornjoj strani, prorez koji je očito služio kao usta.

— Kada bi im bar bilo dopušteno hraniti životinje — uzdahnu Hawkins. — Moram iskreno priznati da mi je već muka od tih prokletih gljiva.

— Dakle, da razmotrimo situaciju — reče Boyle. — Napokon, ništa nam drugo i ne preostaje. Iz naselja nas je oteo onaj helikopter, nas šestoro. Prenijeli su nas u istraživački brod, koji se ni u čemu nije činio superiorniji našim međuzvjezdanim brodovima. Hawkinse, ti si nas uvjeravao da se njihov brod koristi za pogon Ehrenhaftovim generatorima ili nečim vrlo nalik na to, je li tako?

— Tako je — složi se Hawkins.

— Na brodu su nas držali u zasebnim krletkama. Valja reći da s nama ne postupaju tako loše. Nema nikakvih nasilja, a hranu i vodu dobivamo u pravilnim vremenskim razmacima. Spustili smo se na ovaj čudan i nepoznat planet, ali o njemu zasad ne znamo ništa, jer ništa nismo ni vidjeli. Iz brodskih krletki utjerali su nas, kao stoku, u one zatvorene kamione. Sve što znamo jest da su nas odvezli nekamo. Kamion je stao, vrata su se otvorila i nekoliko onih pokretnih medvjedolikih bačava gurnulo je prema nama nekakve štapove s malim metalnim mrežama na vrhu, nalik na onu kojoj su nas pokupili

iz arene. Uhvatili su Clemensa i Taylorovu i izvukli ih. Nakon toga, Clemensa više uopće nismo vidjeli, a Taylorovu tek sutradan. Mi ostali proveli smo taj dan u zasebnim krletkama, a sutradan su nas prenijeli u ovaj... zoološki vrt...

— Mislite da su ih vivisecirali? — upita Fennet. — Moram priznati da mi se Clemens nikada nije odviše dopadao, ali ipak...

— Bojim se da jesu — odvrati Boyle. — Tako se uvijek radi s primjercima novih životinja. Nesreća je u tome što se na taj način ne može izmjeriti inteligencija...

— Prljave, surove životinje! — poviče mladić.

— Smiri se, sine — posavjetova ga Havvkins. — Ne možeš ih kriviti što tako postupaju s nama. Mi smo vivisecirali životinje kuje su bile mnogo više nalik na nas nego što smo mi na njih.

— Problem je u tome — nastavi Boyle — da ta stvorenja uvjerimo da smo i mi razumna bića. Kako biste definirali razumno biće? Kako bi uopće čovjek definirao razumno stvorenje?

— Razumna su bića ona koja znaju Pitagorin poučak — mrzovoljnim glasom odgovori kadet.

— Negdje sam pročitao — reče Hawkins — da je čovjekova povijest zapravo povijest životinje koja je pronašla vatru, zatim izumjela oruđe i naučiia se koristiti njime...

— U tom slučaju, hajdemo napraviti vatru — predloži Boyle. — Hajde da napravimo neka oruđa i služimo se njima.

— Ne budite smiješni. Vrlo dobro znate da uza se nemamo ništa što bi bilo umjetnog porijekla. Nemamo čak ni umjetnih zuba, čak ni metalnih plombi. Čak i u tom slučaju... — zastade, zamisli se i nastavi: — Kada sam bio sasvim mlad, među nama, kadetima u međuzvjezdanim brodovima, ponovo su oživjele stare, zaboravljene umjetnosti i vještine. Smatrali smo se izravnim nasljednicima starih mornara s jedrenjaka i tako smo naučili upletati i izrađivati konopce i užad, praviti mnogobrojne neobične čvorove i tome slično. Tada je jednom od nas pala na pamet ideja da plelemo košare. Kadeturu smo provodili na putničkom brodu; košare smo izrađivali u tajnosti, bojili ih kričavim bojama, a zatim prodavali putnicima, kao prave suvenire s izgubljenog planeta Arktura VI. Kada su stari kapetan i ostali oficiri otkrili što se zbiva, nastala je, blago rečeno, prilično neugodna situacija.

— Na što ciljate? — upita liječnik.

— Plest ćemo košare i time demonstrirati spretnost svojih ruku. Ja ću vas naučiti kako se to radi.

— Hm, da... moglo bi upaliti... — polagano reče Boyle. Da, stvarno bi moglo upaliti... No, s druge strane, nemojte zaboraviti da određene ptice i životinje, prave slične stvari. Na primjer, na Zemlji, dabar izvanredno vješto gradi brane, a ptica sjenica pravi posebno gnijezdo

za svoju ženku, kao dio rituala udvaranja...

Glavni čuvar zoološkog vrta mora da je znao za životinje čije je ponašanje bilo vrlo slično ponašanju ptica sjenica sa Zemlje. Nakon tri dana grozničavog pletenja košara, za što su im bile potrebne gotovo sve grane s postelja i papratnih stabala, u njihovu je krletku dovedena Mary Hart. Kad ju je prošlo histerično zadovoljstvo što, napokon, može s nekim razgovarati, ponovo je postala prilično mrzovoljna i ljutita.

Dobro je, pospano pomisli Hawkins, što je Mary s njima. Još nekoliko dana samice zacijelo bi je otjeralo u ludilo. No i sadašnja je situacija imala svojih loših strana. Morao je osobito paziti na mladog Fenneta, a ni stari jarac Boyle nije bio sasvim bezazlen.

Mary zavrišti.

Hawkins se u trenutku sasvim razbudi. Mogao je vidjeti njezinu blijedu priliku — u ovom svijetu nije bilo sasvim tamno ni usred noći — i, na drugoj strani krletke, Fenneta i Boylea. Žurno skoči na noge i posrćući priđe djevojci.

— Što se dogodilo? — upita.

— Ne... Ne znam... Nešto malo, s oštrim kandžama... Pretrčalo je preko mene...

— O — reče Hawkins — to je bio Joe.

— Joe? — upita Mary zaprepašteno.

— Ne znam točno što on, ili ona, jest.

— Mislim da je to sigurno on — reče liječnik.

— A što je Joe? — upita ona ponovo.

— Po svoj prilici lokalni ekvivalent našeg miša — odgovori Bayle. — Istina, nije mu odviše sličan, ali... Dolazi odnekle iz poda, traži hranu. Pokušavamo ga pripitomiti...

— Podržavate njegove okrutnosti? — završi Mary. — Zahtijevam da odmah učinite nešto. Otrujte ga, uhvatite ga, bilo što. Sada!

— Sutra — odvrati Hawkins.

— Sada! — ponovo zavrišti Mary.

— Sutra — čvrstim glasom zaključi Havvkins.

*

Pokazalo se da nije osobito teško uloviti Joea. Stavili su dvije plitke košare i namjestili ih u položaj poluotvorene školjke. Unutra su stavili mamac — velik sočni komad gljive. Lukavo su namjestili da se košare sklope na najmanji pomak mamca. Hawkins, koji je ležao budan na krevetu, začu jedva čujan zvuk pomicanja sistema grančica i tupi udar — i bilo mu je jasno da se klopka zatvorila. Čuo je Joeovo bijesno cviljenje i grebanje njegovih sićušnih kandži po čvrstim stranama klopke. .

Mary Hart je spavala. Hawkins je probudi.

— Uhvatili smo ga — reče joj.

— Onda ga ubijte — odvrati ona pospanim glasom.

Ali Joe nije bio ubijen. Trojica muškaraca bili su mu prilično odani. Kada je svanulo, prenijeli su ga u kavez koji je Hawkins napravio posebno za njega. Čak se i djevojka smirila kad je ugledala neopasnu lopticu raznobojnog krzna kako bijesno skače gore-dolje u novom zatvoru. Bila je uporna u svojim pokušajima da hrani malenu životinjicu i kada joj je Joeov tanki pipak napokon uzeo iz ruke komad gljive, veselo je povikala.

Tri dana sjajno su se zabavljali sa svojim mezimcem. Četvrtog su dana bića koja su ih uhvatila ušla u krletku, uspavala njezine stanovnike i odnijela Joea i Hawkinsa.

— Bojim se da nema nikakve nade — reče Boyle. — Prošao je isto kao i...

— Preparirali su ga i postavili kao izložak u nekom muzeju — promrmlja Fennet mračnim glasom.

— Ne vjerujem — reče djevojka. — Nisu mogli učiniti takvo nešto!

— Mogli su — odvrati Boyle. — I mogu.

Iznenada se otvoriše vratašca na stražnjoj strani krletke. Prije nego što su se tri ljudska bića mogla povući, začu se poznat glas:

— U redu je, ne brinite! Izađite!

U krletku uđe Hawkins. Bio je svježe obrijan a njegovo je lice počelo ponovo poprimati svoju normalnu boju. Na sebi je imao kratke hlače izrađene od nekog svijetlocrvenog materijala.

— Hajde, izađite — reče ponovo. — Naši se domaćini iskreno ispričavaju i već su nam priredili prostorije za boravak koje će nam više odgovarati. Čim jedan od njihovih brodova bude spreman, otići ćemo pokupiti ostale preživjele s polarne zvijezde.

— Čekaj, ne tako brzo — reče Boyle. — Objasni nam prvo malo situaciju, hoćeš li? Što ih je uvjerilo da smo mi, ipak, razumna bića?

Hawkinsovo se lice smrači.

— Samo razumna bića — reče — stavljaju druga bića u krletke.

Robert Silverberg:
The Wind and the Rain

Prevela Vesna Parović

Vjetar i kiša

Planet se sam čisti. To je važna činjenica, koje se treba sjetiti kad postanemo previše samozadovoljni. Proces zaliječenja je prirodan i neizbježan. Djelovanje vjetra i kiše, izmjenjivanje plime i oseke, snažne rijeke što ispiru zagušena, smrdljiva jezera — sve je to prirodan ritam, sve su to zdrave manifestacije sveopćeg sklada. Naravno, i mi smo ovdje. Činimo sve što možemo.da ubrzamo proces. No, mi smo samo pomoćno sredstvo, i znamo to. Ne smijemo preuveličavati vrijednost svoga rada. Lažan ponos gori je od grijeha: to je glupost. Ne smijemo se zavaravati i smatrati da smo važni. Da i nismo ovdje, planet bi se ionako oporavio za 20 do 50 milijuna godina. Procijenjeno je da naša prisutnost skraćuje to vrijeme za nešto više od polovine.

*

Nekontrolirano ispuštanje metana u atmosferu bilo je jedan od najozbiljnijih problema. Metan je plin bez boje i mirisa, ponekad poznat kao »močvarni plin«. Njegovi su sastojci ugljik i vodik. Veći dio atmosfere Jupitera i Saturna sastoji se od metana. (Jupiter i Saturn nikad nisu bili pogodni za naseljavanje ljudskih bića). Mala količina metana je uvijek bila prisutna u Zemljinoj atmosferi. Međutim, rast ljudske populacije uzrokovao je povećano ispuštanje metana. Dobar dio metana dopro je u atmosferu iz močvara i ugljenokopa, kao i azijskih rižinih polja gnojenih ljudskim ili životinjskim izmetom; metan je nusproizvod probavnog procesa.

Višak metana odlazio je u niže dijelove stratosfere, 15—50 kilometara iznad Zemljine površine, gdje je nekad postojao sloj molekula ozona. Ozon, koji tvore tri atoma kisika, apsorbira štetno ultraljubičasto zračenje Sunca. Reagirajući sa slobodnim atomima kisika u stratosferi, nepoželjni je metan smanjio količinu kisika za stvaranje ozona. Štoviše, reakcije s metanom u stratosferi dovele su do stvaranja vodene pare što je još više smanjilo količinu ozona. To metanom inducirano smanjivanje ozona u stratosferi omogućilo je nekontrolirano bombardiranje Zemlje ultraljubičastim zrakama i time povećalo učestalost raka kože.

Povećanju količine metana najviše je pridonijela flatulencija domaćih životinja. Prema podacima Ministarstva poljoprivrede SAD, potkraj dvadesetog stoljeća domaći su preživači »proizvodili« više od 85 milijuna tona metana godišnje. Pa ipak, nije učinjeno ništa da se obuzda djelatnost tih opasnih bića. Zar vam se pomisao na svijet što su ga uništila stada prdljivih krava ne čini smiješnom? Ljudima potkraj dvadesetog stoljeća zacijelo nije bila smiješna. Bilo kako bilo, izumrće domaćih preživača ubrzo je ublažilo djelovanje tog procesa.

*

Danas moramo ubaciti obojene tekućine u jednu od najvećih rijeka. Taj je zadatak dodijeljen Edithi, Bruceu, Paulu, Elaini, Oliveru, Ronaldu i meni. Većina članova ekipe vjeruje da je ta rijeka Mississippi, iako postoje neki dokazi da bi to mogao biti i Nil. Oliver, Bruce i Edith smatraju vjerojatnijim da je riječ o Nilu, a ne o Mississippiju, no pokoravaju se mišljenju većine. Rijeka je široka i duboka, a boja joj je ovdje crna a ondje tamnozelena. Tekućine se kompjuterski miješaju na istočnoj obali rijeke, u velikoj tvornici koju je podigla jedna od prethodnih ekipa za sanaciju. Mi nadziremo ubacivanje tekućina u rijeku. Najprije ubacujemo crvenu, pa plavu, te žutu; različite su gustoće pa oblikuju paralelne trake koje teku mnogo stotina kilometara niz rijeku. Ne znamo jesu li te tekućine aktivna ljekovita sredstva — to jest, tvari za otapanje krutih zagađivača kojima je obloženo riječno korito — ili samo markeri koji omogućavaju kemijske analize rijeke orbitalnim sistemom satelita. Ne moramo baš znati što radimo, moramo se samo izričito držati dobivenih uputa. Elaine u šali govori o kupanju.

— Kako je to apsurdno! Ova je rijeka poznata po smrtonosnim ribama koje doslovce gule meso s kostiju — kaže Bruce.

Svi se tome smijemo. Ribe? Ovdje? Koja bi riba mogla biti smrtonosnija od same rijeke? Ova bi voda izjela naše meso čim bismo ušli u nju, a vjerojatno otopila i naše kosti. Jučer sam nadrljao pjesmu, bacio je u rijeku, i papir je odmah nestao.

*

Uvečer šećemo po obali i filozofiramo. Zalasci na ovoj obali uljepšani su bogatim nijansama ljubičastog, zelenog, grimiznog i žutog. Ponekad naročito uživamo kad osobito lijepa kombinacija atmosferskih plinova mijenja Sunčevo svjetlo. Raspoloženi smo uvijek veselo i optimistički. Nikad nas ne deprimira ono što nalazimo na ovom planetu. Čak i opustošenost može biti oblik umjetnosti, zar ne? Možda je to najznačajniji oblik umjetnosti, jer destruktivna umjetnost troši svoj medij, proždire svoje epistemološke osnove, pa u tom uzvišenom poništavanju — vraćanju na početke — uvelike nadmašuje, što se tiče etičke složenosti, one oblike koji su samo produktivni. To jest, više cijenim umjetnost koja mijenja od stvaralačke umjetnosti.

Jesam li jasan? Bilo kako bilo, budući da umjetnost oplemenjuje i zanosi duh onih koji je opažaju, mi smo oplemenjeni i zaneseni uvjetima na Zemlju Zavidimo onima koji su pridonijeli stvaranju ovih neobičnih uvjeta. Znamo da smo mi sitne duše nevažne suvremene epohe; ne posjedujemo onu dinamičku raskoš energije koja je omogućila našim precima da načine ovakvu pustoš. Ovaj svijet je simfonija. Naravno, mogli biste tvrditi da je više energije potrebno za obnovu planeta nego za njegovo uništenje, ali ne biste imali pravo. Ipak, iako nas naši svakodnevni zadaci umaraju i iscrpljuju, oni nas i stimuliraju i uzbuđuju, jer obnavljajući ovaj svijet, matični svijet čovječanstva, na neki način sudjelujemo i u prvobitnom, veličanstvenom procesu njegova uništenja. Hoću reći, razrješenje disonantnog akorda dio je same disonance.

*

Stigli smo do Tokija, glavnog grada otočnog carstva Japana. Vidite li kako su maleni kosturi stanovnika? To je jedan od načina kojim možemo ustanoviti da je ovo Japan. Poznato je da su bili niska rasta. Edwardovi preci bili su Japanci. Niskog je stasa. (Edith tvrdi da bi mu koža morala biti žuta, Njegova koža je poput naše. Zašto nije žuta?)

— Gle! — uzvikuje Edward. — Eto planine Fuji!

To je neobično lijepa planina, ovijena bijelim snijegom. Na njenim obroncima radi jedna od naših arheoloških ekipa, bušeći ispod snijega tunele da sakupi uzorke iz naslaga kemijskih ostataka, prašine i pepela iz dvadesetog stoljeća.

— Nekad je u području Tokija bilo više od 75.000 tvorničkih dimnjaka — kaže ponosno Edward — koji su ispuštali stotine tona sumpora, dušikova oksida, amonijaka i ugljičnih plinova svaki dan. Ne bismo smjeli zaboraviti ni to da je ovaj grad imao više od 1,500.000 automobila. — Mnogi su automobili još vidljivi, ali su krhki, izjedeni gotovo do kraja djelovanjem atmosfere. Kad ih dotaknemo, ruše se u oblačićima sivog dima. Edward je dobro proučio svoje nasljeđe, pa nam priča: — Gustoća ugljičnog monoksida u zraku nerijetko je ovdje prelazila dopustive granice za 250 posto po toplom ljetnom vremenu. Zbog atmosferskih uvjeta Fuji se mogao vidjeti samo jednom svakih devet dana. Pa ipak, nitko nije očajavao.

Dočarava nam sliku svojih malih, marljivih žutih predaka kako vedro i neumorno rintaju u zatrovanoj sredini. Japanci su, tvrdi Edward, mogli održavati pa čak i povećati svoj bruto nacionalni dohodak u vrijeme kad su ostali narodi već počeli nazadovati u svjetskoj ekonomskoj borbi jer im se stanovništvo smanjivalo zbog nepovoljnih ekoloških uvjeta. I tako dalje, i tako dalje. Nakon nekog vremena dosadi nam Edwardovo neprekidno hvalisanje.

— Ako se ne prestaneš hvalisati — prijeti mu Oliver — izložit ćemo te atmosferi.

Ovdje imamo mnogo dosadnog i sumornog posla. Vodimo Paul i ja kopajući rovove golemim strojevima; slijede Oliver i Ronald koji sade sjeme. Gotovo odmah iz tla niču čudni, uglati grmovi. Lišće im je sjajno i plavo, a grane svinute. Jedan od grmova zgrabio je jučer Elaine za vrat i možda bi je i ozbiljno ozlijedio da ga Bruce nije iščupao. Nismo se uznemirili. Ovo je samo jedna faza u dugom, sporom procesu obnove. Bit će još mnogo ovakvih incidenata. Jednog će dani na ovom mjestu cvasti trešnje.

Evo izrazitog primjera crnog humora naših drevnih predaka. U mjestu zvanom Richland, u tadašnjoj saveznoj državi Washington, nalazila se tvornica koja je proizvodila plutomj za nuklearno oružje. Činili su to u ime »nacionalne sigurnosti«, to jest da »povećaju i ojačaju sigurnost Sjedinjenih Država, te stanovništvu pruže bezbrižnost i nadu«. U razmjerno kratkom vremenskom razdoblju ta je tvornica proizvela oko 55 milijuna galona koncentriranih radioaktivnih otpadaka. Taj materijal bio je tako intenzivno vruć da bi mogao desetljećima spontano ključati, a ostao bi virulentno toksičan tisućama godina. Prisutnost tako opasnih otpadaka predstavljala je veliku ekološku opasnost za značajan dio Sjedinjenih Država. Kako se, onda, osloboditi tih otpadaka? Pronađeno je baš duhovito rješenje. Uređaji za proizvodnju bili su smješteni u seizmički nestabilnom području duž potresnog pojasa koji opasuje Tihi ocean. Mjesto za uskladištavanje radioaktivnih otpadaka odabrano je nedaleko od uređaja, neposredno iznad rasjeda, što je nastao u snažnom potresu pola stoljeća ranije. Tu su sagradili 140 betonsko-čeličnih rezervoara neposredno ispod površine i sedamdesetak metara iznad razine podzemne vode bazena rijeke Columbije, iz koje se gusto naseljena regija napajala vodom. U te su rezervoare izlijevali kipuće radioaktivne otpatke: veličanstven poklon budućim generacijama. Za samo nekoliko godina, pošto su prvi put otkrili da rezervoari propuštaju, šala je postala očita u svoj svojoj rafiniranosti. Neki su promatrači predvidjeli da će za manje od 10—20 godina spojevi rezervoara pući od vrućine, i tada će radioaktivni plinovi dospjeti u atmosferu, a radioaktivne tekućine u rijeku. Projektanti rezervoara su ipak tvrdili da su rezervoari tako čvrsti da mogu izdržati najmanje jedno stoljeće. Valja primijetiti da je to jedva jedan posta poznatog poluperioda materijala smještenih u rezervoare. Zbog neredovitih zapisa, ne možemo odrediti koja je procjena bila bliža istini. Naše dekontaminacijske ekipe moći će kročiti na zahvaćena područja za 800 do 1300 godina. Ova epizoda budi u meni golemo divljenje. Kako li su samo morali uživati naši preci, kakva li zdrava humora!

*

Dobili smo dopust pa smo otišli u planine Urugvaja da posjetimo jedno od posljednjih ljudskih naselja, možda i posljednjeg. Otkrila ga

je jedna od sanacijskih ekipa prije nekoliko stotina godina i sačuvala u prvotnom stanju, kao muzej za turiste koji će jednog dana poželeti da razgledaju matični svijet. Ulazi se kroz podugačak tunel od svjetlucave ružičaste opeke. Niz komora s nepropusnim vratima sprečava prodiranje vanjskog zraka. Samo je selo, smješteno između dva krševita brijega, zaštićeno prozirnom sjajnom kupolom. Automatski uređaji održavaju konstantnu, blagu temperaturu. Tu je bilo tisuću stanovnika. Možemo ih razgledati na širokim trgovima, u restoranima i na rekreacijskim prostorima. Obiteljske skupine drže se zajedno, često sa svojim kućnim ljubimcima. Nekoliko ih nosi kišobrane. Svi su neobično dobro očuvani. Mnogi se smiju. Još se ne zna zašto su ti ljudi izginuli. Neki su umrli govoreći, i znanstvenici su uložili dosta napora, iako zasad bez uspjeha, u otkrivanje i prevođenje riječi zamrznutih na njihovim usnama. Ne smijemo nikoga dotaknuti, ali smijemo im ući u kuće i razgledati imovinu i razne potrepštine. Posjet me ganuo do suza, kao i još nekolicinu.

— Ovo su možda baš naši preci — uzvikuje Ronald. No Bruce ga gleda prezirno:

— Pričaš gluposti. Naši su se preci morali izvući odavde mnogo prije no što su ovi ljudi živjeli.

Neposredno izavn naselja našao sam malu svjetlucavu kost, možda cjevanicu djeteta, možda dio psećeg repa.

— Smijem li je zadržati? — pitam vodiča, ali on me natjerava da poklonim kost muzeju.

*

Sačuvana dokumentacija otkriva nam mnogo fascinirajućih pojedinosti. Na primjer, krasan primjer ironične suzdržljivosti prema očuvanju okoline. U oceanu uz obalu područja, zvanog Kalifornija, rasle su silne šume golemih morskih algi, stanište neizmjerno složene zajednice morskih bića. Na dnu oceana, na 30 metara dubine, između rizoide kojima su se alge držale za dno, živjeli su ježinci. Njima su se hranili krznati morski sisavci vidre. Ljudi su uništili vidre jer im je trebalo njihovo krzno. Zatim su alge počele umirati. Nestajale su šume na površinama od mnogo četvornih kilometara, što je imalo ozbiljne privredne posljedice, budući da su alge bile vrijedna sirovina, kao i životinje koje su u njima živjele. Istraživanja morskog dna pokazala su znatan porast broja ježinaca. Ne samo da su nestali njihovi prirodni neprijatelji, vidre, već su se i hranili silnim količinama organskih tvari što su kanalizacijom dospijevale u more. Milijuni ježinaca grickali su rizoide algi, iskorjenjujući time te goleme biljke i ubijajući ih. Kad je jedan tanker slučajno ispustio svoj teret u more, mnogo ježinaca je uništeno i alge su se počele oporavljati. Ali to se pokazalo vrlo nepraktičnim načinom suzbijanja ježinaca. Predloženo je obnavljanje populacije vidri, ali nije bilo dovoljno živih sisavaca. Kalifornijski

prerađivači algi riješili su problem bacanjem živog vapna sa šlepova u more. To je bilo smrtonosno za ježince; pošto su ježinci uništeni, presadili su zdrave alge iz drugih dijelova mora kao jezgre nove »šume«. Nakon nekog vremena ježinci su se oporavili i ponovo počeli jesti alge. Ponovo su bacali vapno. Ježinci su uništeni i zasađene su nove alge. Poslije se otkrilo da živo vapno štetno djeluje na morsko dno, pa su počeli u more bacati druge kemikalije. Sve je to zahtijevalo fantastičnu domišljatost i golemu potrošnju energije i sredstava. Edward misli da u tim djelatnostima ima nečeg što neobično nalikuje na Japance. Ethel ističe da nikad ne bi bilo problema s algama da Zemljani nisu najprije uništili vidre. Kako je Ethel naivna! Uopće ne shvaća principe ironije. I poezija je zbunjuje. Edward više ne želi spavati s Ethel.

*

U posljednjim stoljećima svoje ere Zemljani su uspjeli prekriti gotovo cijeli planet slojem betona i čelika. Moramo dosta toga skinuti kako bi planet mogao početi ponovo disati. Bilo bi lako i djelotvorno upotrijebiti eksplozive ili kiseline, ali nismo pretjerano zaokupljeni lakoćom i djelotvornošću; osim toga, eksplozivi ili kiseline mogli bi još više naškoditi okolini. Stoga upotrebljavamo velike strojeve koji ubacuju šiljke u velike pukotine što su se pojavile u betonu. Kad jednom podignemo betonske ploče, brzo se mrve. Oblaci betonske prašine lebde ulicama gradova, pokrivajući ostatke zgrada finim, čistim pokrivačem sivobijelog praha. Dojam je nježan i osvježavajući. Paul je jučer natuknuo da možda štetno utječemo na okolinu dižući svu tu prašinu. Zamisao me prestrašila i prijavio sam Paula vođi naše ekipe. Premjestit će ga u drugu grupu.

*

Potkraj su svi na Zemlji nosili odijela za disanje, slična našima, čak i složenija. Nalazimo ta odijela posvuda kao odbačene ljušture golemih kukaca. Najsloženiji tipovi bili su kompletni pojedinačni stambeni objekti. Očito nije bilo potrebno napuštati odijelo osim kod takvih životnih funkcija kao što su spolni odnos i rađanje. Koliko nam je poznato, oklijevanje Zemljana da napuste zaštitna odijela čak i za te funkcije silno je ubrzalo opadanje broja stanovnika pred kraj.

*

Vodimo filozofske razgovore. Bog je stvorio ovaj planet. Ne obazirući se na definiranje pojmova kao što su »Bog« i »stvorio«, pitamo se: zašto se toliko trudio da napravi Zemlju, ako mu je namjera bila samo da je vrati u stanje nenastanjivosti? Da li je stvorio čovječanstvo posebno u tu svrhu, ili je čovjek imao slobodne ruke da učini sve ono što je ovdje učinio? Da li je Bog stvorio čovječanstvo samo zato da se osveti vlastitoj kreaciji? Zašto bi se htio osvetiti vlastitoj kreaciji? Možda je pogrešno razmišljati o uništenju Zemlje s

moralnog ili etičkog stajališta. Mislim da ga moramo promatrati s posve estetskog gledišta, tj. kao samostalno umjetničko ostvarenje, poput fouetié en tournant ili entrechatdix, koje je samo sebi svrhom i ne zahtijeva nikakvo tumačenje. Jedino tako možemo shvatiti kako su Zemljani mogli s tolikom veselošću pridonositi vlastitom gušenju.

*

Moj službeni boravak na Zemlji bliži se kraju. Bio je to za mene fantastičan doživljaj koji me izmijenio zauvijek. Moram biti zahvalan što su mi pružili priliku da vidim Zemlju gotovo onakvu kakvu su je znali Zemljani. Njene zarđale potoke, korodirane pašnjake, ljubičasta neba, njene plavkaste bare. Ruševine, goli obronci, svijetleće rijeke. Uskoro će, zahvaljujući predanom radu sanacijskih ekipa poput naše, ovi površinski ali prekrasni znaci smrti nestati. Zemlja će postati samo još jedan svijet za turiste, objekt sentimentalne radoznalosti, ali bez jedinstvene osjećajne vrijednosti. Kako li će to biti bezizražajno: ponovno zelena i ugodna Zemlja, zašto, zašto? U svemiru ima dovoljno nastanjivih planeta! Da li su, znači, svi naši napori ovdje bili pogreška? Ponekad mislim da smo pošli pogrešnim putem kad smo se latili ovog projekta. No, s druge strane, odmah se podsjećam koliko smo, zapravo, u osnovi nebitni. Proces zaliječenja prirodan je i neizbježan. S nama ili bez nas, planet se čisti. Vjetar i kiša, plima i oseka. Mi tome samo pomažemo.

*

Dočuli smo da je na Tibetanskoj visoravni pronađena kolonija živih Zemljana. Putujemo tamo da provjerimo je li to istina. Lebdeći iznad prostrane, puste, crvenkaste visoravni, vidimo krupne tamne likove kako se polako kreću uokolo. Jesu li to Zemljani, u odijelima za disanje neobične konstrukcije? Spuštamo se. Članovi drugih sanacijskih ekipa već su sletjeli. Okružili su jedno od krupnih bića. Kreće se u nesigurnom krugu, ispuštajući nerazgovijetne krikove i roktaje. Tada se zaustavlja, i tupo nas gleda, kao da nas hoće izazvati da ga zagrlimo. Rušimo ga; ono nijemo pokreće svoje masivne udove, ali se ne može podići. Nakon kratkog savjetovanja, odlučujemo da ga rastavimo. Lako dižemo vanjske ploče. Unutra nema ničega osim mehanizama i spirala svjetlucave žice. Udovi se više ne miču, iako se iznutra još neko vrijeme čuje škljocanje i šum. Neobično smo impresionirani trajnošću i elastičnošću ovih strojeva. Možda će u bliskoj budućnosti takva bića posve zamijeniti nježnije i krhkije oblike života na svim svjetovima, kao što je, čini se, bilo na Zemlji.

*

Vjetar. Kiša. Plima i oseka. Sve tuge utječu u more.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Slobodan Ivkov:

Svečano otvaranje

Slavlje ovde traje već ceo dan. No, može se slobodno reći da se od sumraka oseća laki umor i zasićenost ljudi bogatim programom. Dve stotine hiljada duša već satima urla, igra, komeša se, gazi i to, naravno, nije bez posledica. Ali takvo je svako Otvaranje i tu se više ništa ne može menjati. Nestrpljivo očekivani svečani trenutak neke je razočarao, dok su drugi ravnodušno slušali govor i razgovarali međusobno. Činjenica je da je Predsjednik Svetske Organizacije zaista dugo govorio. Istini za volju, od prvog Otvaranja do danas dosta se toga dogodilo i zaista je imao o čemu pričati, pa mu to nije uzeto za veliko zlo.

Da nije bio odviše dosadan videlo se i po reakcijama prisutne publike. Istina, doletela je iz gledališta jedna ručna bomba ali prilično male snage, tako da je ukupan efekt bio gotovo ništavan pošlo su je ljudi iz obezbeđenja odmah vratili u masu, što je na trenutak izazvalo izvesnu zbrku i pometnju. Sve govori u prilog hipotezi kako je ovaj incident pre adolescentska reakcija nekoliko frustriranih i nestašnih namćora, nego smišljena akcija uperena protiv života prvog čoveka Organizacije.

Uostalom, eksces je ništavan u odnosu na dobro znani pokušaj da se na prošlom Otvaranju usred prostora za publiku izazove nuklearna eksplozija. Ili na pretprošlom kada je, kao što znate, i došlo do nemilih događaja i takve eksplozije.

Kada je Predsednik završio govor, žagor slušalaca se pojačao, pozdravljajući početak višednevnog slavlja. Pod upaljenim svetlima masa je još dosta dugo vikala, vikala, vikala...

Zatim su, jedan po jedan, glasovi gubili razgovetnost i snagu. Na kraju se još tu i tamo čuo po koji uzvik. Pucanj, koji je odnekle odjeknuo, kao da je bio znak za nastanak opšte tišine. Uskoro su se i svetla pogasila.

Trenutno samo još Mesec obasjava ovu pravougaonu livadu prekrivenu niskim šibljem i grmljem. Biće, ipak, da su mir i tišina kratko trajali pošto se, izgleda, pokrenuo onaj grm na levoj strani...

*

— Slušaj, Guzina, Marković je budala; to sam oduvek tvrdio. Krenuti u napad sa desne strtme je krajnji idiotizam. Mora da imaju minsko polje tamo dole...

*

Da, to je, ipak, Jugosloven. U svakom slučaju samoubilački poduhvat. Ali zašto je baš tuda, i to sam, krenuo u napad na Irce?

*

Naivna im je taktika, Rory. Desno je bar pola naših ljudi zaduženih za odbranu.

— Njihova stvar, Seane.

*

— Znao sam da će otići dovraga.

— Cuj, Marković je sasvim dobro napredovao...

— Da, dok nije naišao, na žicu i bombaše...

— Šta kaže Glavni Kontrolor?

— Regularna smrt.

— Pazi, dolaze Irci...

*

— ... Barry je ierešetan nedaleko od vrata, Rory je poginuo na odbrambenom bedemu, a Kirkpatrick je upao u rupu sa kočevima. Dosta smo igrača izgubili do sada...

— Da uložimo žalbu međunarodnom sudu?

— Na osnovu čega?

— Recimo, da su im koplja u rupi bila otrovana... ili... ili možda da koriste dum-dum metke. Znaš ono: dehumanizacija sukoba, eskalacija brutalnosti...

— Bolje ne izazivati političke sukobe sa njihovom vladom...'

*

— Željko, Markovićeva smrt nam ruje bila potrebna...

— Šta sada; Kapetane?

— I bez ovih žrtava smo znali da njihove odbrambene snage ne možemo probiti individualnim akcijama. Znamo da prolaz mora postojati, a sledeći koji će ga tražiti biće Damjanović, Javoršek i Zabec...

— Pas mater...

— Nemoj tako...

— Ma, ja to njima...

— Hej, ljudi, da li je neko možda video Vitomira Sudarskog?

— Lalu? Ne. Izgubio se odmah na početku...

— Kukavica!

— O dezerterima ćemo posle. A sada u napad...

*

Damjanović pogođen u glavu pada bez reci. Javoršek se još uvek...

*

— Svaka mu čast! Udavio je Irca golim rukama!

— Šta je drugo mogao da radi? Imao je nož u stomaku već pet minuta. Samo, opet, hrabro je poginuo, nije da nije..

— Šteta, odoše nam već četvorica, a još uvek se nismo ni približili njihovim Vratima.

— Kako je peti?

— Vuk? Sekira mu je odsekla desnu nogu, ali ima pravo na zamenu. Preživeće već nekako.

*

Puzao je dobrih pola sata preko leve strane. Prošlo je oko dvadeset minuta kako je prešao na protivničku teritoriju. Zastao je da se odmori. U mraku je opipao torbu. Rukom je prelazio po oblini na njoj. Bila je još na svom mestu. Znoj mu je oblivao čelo i vlažio ruku kojom je čvrsto držao debelu i dugačku granu. Sve vreme ju je gurao ispred sebe i do sada mu je sedam puta spasla život. Tri jame, dva samosekača, pa jedna sekira, mina i konopac. I sve to duž samo pedesetak metara neprijateljske granične teritorije. Kako li je tek unutra?

*

Sukob je neizbežan i, po svemu sudeći, nećemo još dugo čekati na veliku bitku, čerečenje ili bar živahnije puškaranje. O sudbini Vitomira Sudarskog vam još ne možemo dati precizne podatke...

*

Bilo je vreme da skrene na desno prema Vratima koja je tako srčano branio neprijatelj, jer bi ga u suprotnom, pouzdano je to znao, Sporedni Kontrolor optužio za dezerterstvo i izlazak van poprišta. Skide rukavice vlažne od znoja. Otpi gutljaj iz flaše. Drugi ga već zagreja. Zatim se okrenu da još jednom pogleda ostale. Obriše dlanom otvor flaše, začepi je i vrati u torbu.

Bitka je već poprimala značajnije razmere. U vidokrugu su mu se nalazila desetorica boraca, po petorica sa svake strane. Uhvatili su se u koštac bez hladnog oružja koje je, uostalom, i bilo zabranjeno u ovoj fazi bitke. Pljuštali su najraznovrsniji udarci, lomile se kosti, liptala krv. Samo, gdje su ostala petorica njegovih suboraca? Da nije bilo nekih izmena?

Produžio je bočno prema Vratima...

*

Izvadio je loptast predmet iz torbe i bacio ga ispred sebe. Znao je da po šesnaest metara sa svake strane vrata nije bilo minirano, a računao je i na iznenađenja. Iskočio je iz žbuna i potrčio iz sve snage.

Vratar O'Neil ga nije očekivao i ostalo mu je samo da uz preteći uzvik potrči u susret lopti. Ostali učesnici su zastali gledajući u pravcu vrata. Sudarski je zamahnuo levom nogom i...

*

Dvesta hiljada ljudi je zaurlalo. Negde među njima je eksplodiralo nekoliko paklenih mašina. Ali šta je to prema...

*

... u ljudima je 4:4, ali je zato u golovima 1:0 za Jugoslaviju. Izgleda da su Jugosloveni uveli teorijsku inovaciju u završnici napada. Dok je glavnina frontalno napadala, jedan borac, bio je to koliko odavde vidimo Sudarski, krišom je prošao levom stranom duž autlinije i kornera da bi iznenada, usred glavnog sudara igrača obe ekipe, utrčao u šesnaesterac i dao gol. Prvi gol postignut na trideset i sedmom prvenstvu sveta u fudbalu! Gde su granice, pitam se po ko zna koji put, dragi gledaoci? Gde su granice ljudskih mogućnosti? Vreme nam ističe i ostaje samo da vas obavestimo kako smo vam za sutra obezbedili direktan prenos utakmice Francuska — SR Nemačka i SAD — Kina, dok za 6. jul 2084. još vodimo pregovore sa SSSR-om i Brazilom, jer imamo dva slobodna termina

Dobar prijem i laku noć.

Alain Dorémieux:
La femme modèle

Prevela Jadranka Supić

Žena-model

Čovjek koji je ušao u atelje modelara Hereba bio je visok i mršav. Na oštrom licu oči su mu sjale čudno.

— Zovem se Halder — rekao je stežući umjetniku ruku — Axel Halder. Jedan mi je prijatelj pričao o vama.

— Drago mi je, gospodine Halderu. Tko je on?

— Gil Orsel. Naručio je kod vas nešto prije četiri mjeseca, i vrlo je zadovoljan vašim poslom.

— Doista — promrmlja umjetnik, sjećam se. Bilo je to ovjekovječenje sjećanja na jednu ljubav... Čini mi se da se radilo o djevojci koja se utopila.

Halder je došao do sredine ateljea, gledajući krhke, nedovršene androiđe od kojih su neki bili presvučeni plastičnom puti.

— Vi ste spasili moga prijatelja i pomogli mu da se odrva neurasteniji. Vaš model je bio toliko dobro napravljen da je zaboravio svoju tugu i doista se osjećao tako kao da je ta djevojka oživjela.

— To je samo iluzija ćula — reče Hereb samodopadno. — I pri tom potrebno je da se aktivno uključi i mašta naručioca. — Ponudio je posjetiocu da sjedne, a on se smjestio nasuprot. — Vratimo se svrsi vašeg dolaska. Da li i vi oplakujete izgubljenu ljubav?

— Recimo radije da je riječ o ljubavi koja se nikada nije ostvarila. Shvaćate li razliku?

— Shvaćam. Patite zbog nekog i osećate se zakinuti. Ono što tražite trebalo bi zamijeniti vašu neostvarenu ljubav.

— Nazovite to kako hoćete. Pretpostavimo da i ja želim sebi stvoriti iluziju i živjeti od nje jer ne mogu podnijeti stvarnost.

Hereb je ravnodušno sklopio prste. Dobro je poznavao te bogate neurastenike koji su ga salijetali u njegovu ateljeu, Njihove patnje bile su mu dobro znane i uklapale se u tok njegova života.

-— Vi, zacijelo, znate — nastavio je — da se modelirati po uzoru na neku živu osobu može samo pod izvjesnim... uvjetima. Ili model mora dati svoj pristanak, ili treba paziti da on ništa ne sazna o...

— Znam — prekinuo ga je Halder. — U ovom slučaju modelirat ćete bez znanja mlade žene.

— Vi također znate da vas, ako sazna, može tužiti sudu, i da i ja mogu biti optužen i odgovarati pred zakonom.

— Ja sve to znam — reče nestrpljivo Halder.

— Tada — završi modelar — shvaćate da je normalno da su zbog opasnosti kojoj se izlažem moje cijene...

— Novac ne predstavlja nikakav problem — odgovori prezirno posjetilac

Umjetnik, smiješeći se, ustane.

— Dobro, gospodine Halderu, posao je zaključen. Morate mi, naravno, dati podatke o osobi čiju ću vjernu kopiju morati napraviti.

— Donio sam vam jednu fotografiju — reče žurno Halder, otvarajući omotnicu koju je izvadio iz džepa. Modelar uzme fotografiju, stavi je u aparat za projekcije i pritisne jednu tipku. Slika u boji, u tri dimenzije, smeđokose mlade žene ispuni u prirodnoj veličini prostoriju.

Hereb je začuo zvižduk divljenja. Mlada žena je bila izuzetno lijepa. Gledala ih je s udaljenosti od nekoliko metara; bila je zavodljiva i doimala se da je spremna oživjeti na kraju tog ugrabljenog trenutka života.

— Oprostite — reče Halder suha grla. — Uvijek sam malo uzbuđen, čak i pri pogledu na fotografiju. Vi to ne možete shvatiti.

— Shvaćam vas i te kako. Tko ne bi bio oduševljen?

Hereb nije priznao svome posjetiocu da je više volio društvo vlastitih ostvarenja nego žena od krvi i mesa koje su ga već odavno ostavljale potpuno ravnodušnim.

Ponovo je pritisnuo jednu tipku i slika se rasprsnula kao mjehur od sapunice, raspala se u komadiće čiji su djelići titrali još sekundu.

— Fotografija je vrlo jasna, upravo takva kakva mi treba — nastavio je modelar. — Ali, ona nije dovoljna. Potrebno mi je još fotografija, snimljenih pod raznim kutovima. Isto tako morao bih znati točne dane menstruacije te žene. Također, potrebne su mi snimke njezina glasa, te što precizniji opis njezine prošlosti i karaktera (izvjesne ispravke, u skladu s vašim željama, mogu unijeti u taj karakter). Što više elemenata mi pružite, to ćete biti zadovoljniji mojim poslom.

— Nisam mislio na sve to — rekao je zbunjeno Halder. —Nastojat ću da...

— Siguran sam da ćete skupiti sve što je potrebno. Taj će mi posao biti zadovoljstvo. Čestitam vam, gospodine Halderu, vaša prijateljica je neobično šarmantna.

Halder je pocrvenio i zašutio. Hereb je prekinuo neugodnu tišinu i nastavio:

— Želite li da se dogovorimo za sljedeći sastanak? Možete li doći idućeg tjedna u isto vrijeme?

Halder potvrdno kimne glavom. Činilo se da mu se odjednom žuri da ode. I ne trepnuvši čuo je cijenu koju je tražio Hereb i nije ništa rekao kad je modelar objasnio:

— Taj iznos, naravno, treba platiti unaprijed.

Dva muškarca oprostila su se i Halder je otišao žurno, kao neki lopov. Kad je izišao, modelar se načas zamislio. Ponovo je pritisnuo tipku aparata za projekcije u kojem je ostala fotografija i nasmijao se kad se pojavila nedodirljiva slika mlade žene.

*

Cynthiju je trebalo moliti da dođe na sastanak s Halderom. Napokon je pristala, pošto je on svečano obećao da će je ostaviti na miru i da je više neće obasipati svojim osjećajima. Pomisao da će uskoro u svome stanu imati drugu Cynthiju, sestru blizanku one koja je odbijala njegovu ljubav bila je dovoljan razlog da položi oružje i stavi melem na ranu. Zakleo se da je riječ o prijateljskom susretu (Cynthia je uživala da muškarcima bude PRIJATELJICA: »Ali. dragi moj Axel. ja vas volim«, govorila je katkad s ljubaznorću koja je vrijeđala, kad bi joj zamjerio zbog njezine hladnoće). I obećavši joj to, bio je gotovo iskren. Cynthia, prava Cynthia, izgledala mu je odjednom bez privlačnosti, dok mu se duh unapred obraćao drugoj Cynthiji, koja još nije postojala, koja će — oh! poslušna i pokorna — biti podložna njegovim maštanjima.

Ipak, osjetio je poznati šok kad je Cyntia ušla uputivši mu čaroban osmijeh i pogled svojih prekrasnih crnih očiju. S naporom se nasmiješio i s hinjenom nemarnošću prirodno je govorio nudeći joj piće. Za ovaj sastanak s Cynthijom dobro je pripremio svoj stan. Znao je da su, čim se pojavila Cynthia, nevidljive kamere počele snimati njezine kretnje, magnetofoni hvatati glas, a sintetizeri mjeriti, na distanci, dimenzije tijela. Ta misao i spoznaja da je zapravo prevario Cynthiju pomogli su mu da se opusti i da se sabere. Osjećajući se ugodno, uzeo ju je za ruku kad su prestali piti i odveo do malog stola na kojem je bila poslužena hladna večera.

Cynthia se čudila kvaliteti jela i vina i uznemirena rezerviranim držanjem svoga domaćina živahno je pričala. Njezin je govor, mislio je Halder, zapravo površan i to će Hereb svakako morati »dotjerati«.

Na kraju večere, zbog djelovanja vina, ponovo je postao sentimentalan. Osjećao je da ga ponovo obuzima slabost, bio je bespomoćan pred Cynthijinom neobičnom ljepotom. Ona je to uočila i gnjevno se odmakla od njega:

— Alex, obećali ste mi! — Njezin bijes otrijeznio je Haldera i pomisao na kamere koje su to snimale pomogla mu je da ne ispadne smiješan.

Ostatak večeri prošao je sumorno. Cynthia se dosađivala, a Halderu više nije uspijevalo da se oraspoloži. Laknulo mu je kad je odlučila

otići. Ukočeno ju je otpratio do vrata, hladno joj poljubio ruku i rekao kako mu je bilo pravo zadovoljstvo vidjeti je, misleći pri tome da se ona više neće izlagati opasnosti da prekorači prag njegova stana, jer će tu biti njezina blizanka. Kad je ostao sam, otvorio je u zidu postavljene pretince i s izrazom pohote isprazio aparate koji su zabilježili sve ono što je bilo uvod u njegovo najdraže blago.

*

Halder je gledao još nezavršen android koji je bio postavljen na stalku u ateljeu modelara. Lice je blistalo, ne zbog hladnog savršenstva vještog oponašanja nego zbog ljepote koja je u sebi imala svu toplinu stvarnog lika. Sličnost sa Cynthijom bila je tako očita da je Halder, ušavši maločas u atelje, pomislio da će se onesvijestiti. Shvatio je da je Hereb zaista zaslužio da ga zovu umjetnikom.

Industrija modelarstva bila se razvila prije pedesetak godina, kad je napredak kibernetike omogućio izradu androida koji su izgledali potpuno jednako kao i živi uzorci. Mušterije prvih modelara uglavnom su bili ljudi koji su željeli ovjekovječiti draga, nestala bića i bili zadovoljni površnom sličnošću. U toku godina modelarstvo se usavršavalo, pa je od obične tehnike nastala umjetnost jednog Hereba koji je u svome radu ujedinjavao vještinu inženjera i istančanost kipara.

Umjetnik je vješto i sigurno, imajući već dugogodišnje iskustvo, na osnovi podataka što mu ih je dao Halder, stvorio, a da je nikada nije vidio, Cynthiju — blizanku vjerniju od modela. Nedostajao joj je još samo dašak života. Haldera je, još više od savršeno vjerna lica, uzbudilo nago tijelo; Cynthijina golotinja, koju Hereb nije morao vidjeti na fotografiji, da bi je točno predočio, u što je Halder bio uvjeren.

Osmjelivši se, prstom je dotakao umjetnu put androida, gipku i meku na dodir. Koža je imala baršunastu mekoću prave kože i bila je čak — zbog savršeno usklađenih unutrašnjih kolanja — topla. Uznemiren tim dodirom, Halder povuče ruku. Nije se usudio pogledati modelara, kao da je bio zatečen u nedopuštenom poslu. Trgnuo ga je Herebov glas:

— Vaše ponašanje mi dovoljno pokazuje da sam uspio. Vjerujte mi da sam i ja oduševljen. Usuđujem se reći da je ovaj posao jedno od mojih remek-djela. Sada shvaćate zašto vam nisam želio ništa pokazati u toku proteklih tjedana. Htio sam da vam priredim iznenađenje.

Halder se šutke složio. Teško se oporavljao od toga šoka.

— Kao što vidite — nastavio je umjetnik — nedostaje još samo ono najvažnije: iskra života. Svi uređaji, sve naprave su na mjestu. U dijelu predviđenom za pamćenje nalaze se svi podaci koje ste mi dali: Cynthia II će se sjećati, zavisno od toga što ste mi ispričali, svih događaja iz života Cynthije I. Blizanka će se kretati, gestikulirati,

vladati i osjećati poput žive Cynthije, ali s jednom bitnom razlikom: bit će zaljubljena u vas.

Halder se, zadrhtavši, okrenuo, kao da je pogled na android odjednom bio više nego što je mogao podnijeti.

— Moram još samo uključiti generatore — govorio je Hereb neprirodnim glasom — prije nego što zatvorim posljednji otvor. Sjednite i strpite se još malo.

Modelar se užurbao oko svoga modela. Okrenuo je leđa Halderu i djelomično zaklonio androida. Prošlo je nekoliko minuta i Halder je osjetio da mu se lice ovlažilo od znoja. Zatim je Hereb ustuknuo nekoliko koraka i promatrao svoje djelo.

— Da li ste zadovoljni, gospodine Halderu?

Cynthia II sišla je sa svoga postolja i krenula prema njemu provlačeći ruku kroz kosu, a taj je pokret naslijedila od svoga uzorka. Glasom, koji je imao boju Cynthijina glasa (ali i nešto više: divnu, neopisivu blagost), poviče:

— Oh, dobar dan, Alex! Toliko sam sretna što te vidim!

*

Sjedeći u naslonjaču, Halder je uporno promatrao Cynthiju koja je, ispruživši se lijeno u ljubičastoj kućnoj haljini, rastreseno gledala emisiju na zidnoj televiziji. Nježna muzika tiho je brujala u pravilnim akordima. Pod prigušenim svjetlom Cynthijina je kosa imala riđe odsjaje, a kućna joj je haljina do najsitnijih pojedinosti otkrivala obline tijela. Halder je osjetio kako u njemu raste želja. Najviše se čudio — i na to se još nije bio navikao, iako je već petnaest dana Cynthia živjela s njim — osjećajući da je riječ o pravom ženskom tijelu. Kretnje, glas, čak i način razmišljanja mogao je izvoditi i najobičniji android, no to toplo, glatko tijelo, mirisna kosa, okus u podatnim ustima koja je vlažila slina za koju je teško bilo vjerovati da je umjetna, zbunjivalo ga je najviše. Nije potrebno ni spominjati savršenu ljubavnu ulogu. Androidi su, mislio je Halder, bili obdareni nepredvidivim savršenstvima. I budući da im se nikad ranije nije približio, osjećao je katkad u blizini Cynthijine blizanke nevjericu pomiješena sa zabrinutošću.

Cynthia se graciozno protegne i zijevne, prinoseći ruku ustima, što je savršeno odgovaralo ljudskoj kretnji.

— Dragi — reče maznim glasom — da li ćeš doći u krevet?

Halder uzdahne. Koliko je puta u svojim maštanjima bio zamišljao sličan prizor? Sada, kad se ponavljao svaki dan, bio mu je prirodan, gotovo banalan i postao je zbog toga nezadovoljan. Cynthia je ustala, krećući se gipko kao mačka. Ponovo ju je poželio, došao do nje i zagrlio je. Njegovi prsti otkopčali su joj kućnu kaljinu, a ona je u tome uživala. Odveo ju je u krevet, a ona mu je čvrsto ovila ruke oko vrata i svojim mu finim zubima grickala uho.

*

Mjesec dana poslije slučajno se našao u blizini prave Cynthije, koju je izbjegavao nakon posljednjeg susreta u stanu. Ona je bila uvijek ista, blistava, sigurna i, više nego ikada, nedostižna.

— Axel, što se događa? Više vas ne viđamo. Nedostajeta nam!

Najradije bi je bio udario zbog tog tona.

Istodobno je osjećao izvjesno zadovoljstvo, tajni ponos što je potanko ispituje pogledom, smatrajući pikantnim da od te žene koja ga ne cijeni, sve posjeduje, a da ona ništa ne sumnja. Upornim, podrugljivim pogledom pažljivo je promatrao lice čijeg je savršenog dvojnika tako dobro poznavao, i tijelo koje mu nije bilo nimalo strano. Cynthia je, ne shvativši, opazila ironiju u njegovim očima i ukrutila se u uvrijeđenom dostojanstvu.

— Zašto me tako gledate?

Sagnuo je glavu s osjećajem krivnje. Gledao ju je drsko, intimnim i posjedničkim pogledom, ne više kao nesretan zaljubljenik nego kao sretan ljubavnik, tako da je to bilo zamalo kao priznanje koje ga je moglo i odati. Ali, Cynthia je bila daleko od toga da nasluti istinu. Zbunila ju je nagla promjena ponašanja inače tako čeznutljivog udvarača.

Halderu se žurilo da se od nje oprosti i neodređeno je obećao da će joj se javiti. Prava Cynthia mu je postala strana, a kod kuće je imao nešto bolje. Kad se vratio u stan, dočekan odanošću androida, nije mogao da ne primijeti:

— Koliko dokaza! Bila si manje strasna kad sam ti udvarao. — Nesvjesno je to rekao i bio iznenađen besmislenošću svojih riječi.

Sintetički kapci nevidljivo su trepnuli nad laskavim očima i Cynthia poviče:

— Ali, dragi Axel, oduvijek sam bila zaljubljena u tebe! Očigledno, pomisli zlovoljno Halder, ona ništa drugo i ne može odgovoriti: mozak joj je tako programiran. Tada ga je prvi put razljutila lakoća njegova osvajanja. Bila mu je dosadna spoznaja da mu blizanka, budući je zbog toga i postojala, jedino može pasti u zagrljaj.

Rasrđen, shvatio je da ga — pošto je prvoj Cynthiji zamjerao da je nepristupačna — u blizanke smetala ljubaznost Bio bi je volio osvajati, pobijediti njezin otpor. Šteta, mislio je, trebao je tražiti da Hereb napravi neki usporeni električni vod koji bi blizanki omogućavao da katkad šuti i bude sramežljiva, što je uvijek izazov koji mušakarac treba svladati.

Cynthia ga je stalno promatrala zaljubljenim pogledom. Sve je na njoj savršeno, mislio je. Čak suviše savršeno: oko je bilo previše ljudsko, usne predrhtave, grudi preteperave. Ti vanjski znakovi strasti iznenađivali su svojim izgledom. Sjetio se Herebovih riječi kad ga je prvi put posjetio: »Neophodno je da aktivno sudjeluje mašta osobe.«

Možda je njegova mašta bila suviše lucidna?

Ali, Cynthia se već trudila da pokvari tu lucidnost. Svukla se i njezino gipko tijelo njihalo se zavodnički, a svilena je kosa poput slapa padala na glatka, okrugla ramena. Bijele ruke su ga zagrlile, i ona se mazno, privila uz njega, dok mu je topli dah dodirivao obraze. — Axel, ljubavi moja... Pred tako lakim ciljem, Halder više nije brinuo za formu.

Ipak, kad se malo kasnije odmaknuo od nje, sjetio se Herebove misli. Zašto žaliti za onim što je propušteno. Još nije bilo prekasno. Hereb je bio govorio o popravcima koje se uvijek moglo izvesti. Odlučio je da sutra ode k njemu.

*

Hereb je vješto dotjerivao jedno žensko lice kad je začuo zvonjavu. Na ekranu što je bio povezan s ulaznim vratima vidio je sliku posjetioca. Prepoznao je Haldera i podigne obrve ne pokazavši da je iznenađen. Pritisne tipku koja mu je bila nadohvat ruke, oslobodi ulaz u atelje i brišući ruke pođe mu u susret.

— Gospodine Halderu, neću reći da mi je drago što vas vidim. Ali nadam se da ne dolazite zbog reklamacije. Bio bih žalostan ako vam moj posao...

Halder je — kretnjom ruke kojim kao da je želio odgurnuti bujicu riječi — naglo sjeo na stolicu.

— Nemam nikakva prigovora vašem poslu. Htio bih vas zamoliti da samo nešto malo izmijenite.

S nekoliko riječi objasnio je cilj svoga dolaska. Hereb nije mogao sakriti zrnce ironije.

— Drugim riječima, vi se žalite — kako se to nekada govorilo — da je mladenka prelijepa. Trebao sam shvatiti da ste malo mazohist.

Halder mu nije zamjerio što se ruga.

— Možete li nešto učiniti? — upitao je sa zabrinutošću u glasu.

— Ja mogu SVE učiniti, budite bez brige. Idem potražiti dosje vaše Cynthije.

Otišao je u susjednu prostoriju i Halder je čuo kako je pritisnuo niz dugmeta.

Nesvjesno, kao prvi put, prešao je pogledom po ateljeu gdje su bili položeni androidi u izradbi.

Odjednom je naglo zadrhtao ne vjerujući svojim očima. Približio se. To nije bila varka ni slučajnost. U jednom kutu ateljea, napol sakrivena paravanom, nalazila se Cynthia. To nije bila kopija blizanke nego drugi android izrađen prema njezinu stvarnom liku.

Modelar koji je ušao u atelje opazio je koliko se Hadler zaprepastio.

— Ah! Vidim da ste otkrili moju malu tajnu. Nadam se da mi nećete zamjeriti.

Došao je do paravana i maknuo ga.

— Vaša prijateljica mi se toliko svidjela da sam načinio još jednu kopiju za moju osobnu upotrebu. To je čast, shvatite: čast za one naručioce čiji su modeli najprivlačniji. Predstavljam vam Cynthiju III.

Otvorenih usta, Halder nije mogao izustiti ni riječi.

— Sada nije uključena — objasnio je Hereb. — Odmah ću je pokrenuti; to će vas zabavati.

Dotaknuo je potiljak, prekriven teškom kosom. Cynthia III se.pomakne i nasmiješi.

— Dragi — reče pružajući ruke prema modelaru. — Koliko sam sretna da te ponovo vidim! Tko je ovaj gospodin? — upita pokazavši na Haldera.

— Shvaćate — ispričavao se Hereb — bio sam prisiljen, što se MENE TIČE, uprogramirati u nju podatke meni u prilog. Zar to nije zanimljiv rezultat? — završio je i pomilovao Cynthiju, a ona ga je zagrlila oko vrata. — Što vam je gospodne Halderu? Izgledate bolesni.

Stisnutih zuba, Halder još nije izgovorio ni jednu riječ. Uputio je umjetniku prijeteću gestu. Zatim ga je izdala sva snaga i on se, potpuno iznemogao, smirio. Izašao je i ne pogledavši Hereba koji ga je ispratio pogledom, a onda se okrenuo prema androidu, dok se ona nježno privila uz njega.

— Jesi li vidjela? Svi su isti, ti goropadnici. Odveo ju je prema ležaju u drugom kutu ateljea.

— Ne smijem se ipak žaliti jer od njih živim.

Cynthia ga više nije slušala; šaptala rnu je u uho riječi koje su ga nagnale da prasne u smijeh.

*

Cynthia je nemarno lakirala nokte na nogama kad se Halder vratio. Podigla je oči i neprirodni smiješak razvuče joj usne. Radost što ga ponovo vidi ozarila joj je lice.

— Vratio si se! Toliko si mi nedostajao!

Ustala je i neprirodnim korakom pošla prema Halderu. Izgledala je uplašena kad ju je grubo odgurnuo. Usta su joj se zaokružila u savršeno oponašdnje žalosnog zaprepaštenja.

— Što se događa, dragi? Ti si ljut?

Halder je sjeo. Mirno je prekrižio ruke i glasom koji je uspio kontrolirati i u kojem se jedva osjećao histeričan bijes rekao:

— Moja draga Cynthia, trebalo mi je vremena da otkriem istinu o vama. Žao mi je da to moram reći. vi ste najobičnija uličarka.

Otvorila je širom začuđene oči.

— Axel, kako to možeš reći? Dobro znaš da volim samo tebe.

— Ha! — reče smijući se divlje. — Mila moja, moja ljubljena golubica, moja umiljata ljubavnica. To si ti, zar ne?

— Ali... — trepnula je — Axel... naravno. Ni na što drugo i ne

mislim. Ne govorimo više. Želim...

Pretvarala se da se želi svući i pozvala ga kretnjom. Ne odgovorivši, Halder ustane. Činilo se da ga je odjednom bijes napustio. Krenuo je prema njoj prijetećim osmijehom

— Moram vam još nešto reći. Vi ste samo ROBOT: da li shvaćate? I pitam se zašto toliko brinem zbog običnog robota.

— Robot?? — ponovila je ona. — Ne. ja sam Cynthia i volim te, Axel, VOLIM...

Približavala mu se krećući se izazovno. Njezine čeznutljive oči, vlažne usne, cijelo začuđeno lice bilo je puno ljubavi i nježnosti. Halder ustane i ponovo ga uhvati bijes. S jedne zbirke oružja na zidu uzme sablju koju je bio donio s nekog dalekog planeta. Cynthia mu se približila i on joj bez oklijevanja presiječe vrat.

Tijelo se, okrenuvši se, trzalo i umjetna glava pade na pod, otkrivajući unutarnje zupčanike. Kapci su udarali pomamno, a usta su ponavljala čudnim glasom: — Volim te, volim te... volim te...

Onda se tijelo potpuno smirilo. Halder ga pokupi i baci U otvor za smeće a pozivni signal na teleekranu odjekne u trenutku kad je to dovršavao. Uspostavio je vezu: bila je Cynthia.

— Axel, jučer ste me tako grubo ostavili... a tjednima vas nisam vidjela. Vi me napuštate, a znate da mi je stalo do vas.

Sva je bila slatka kao med. Halder je shvatio: Cynthia ga je, potaknuta njegovom ravnodušnošću, željela izazvati, osvojiti. A kad bude dobro nakljukan, prepušten njezinoj milosti, ona će ponovo, neuhvatljiva, uzmaknuti.

U njemu je planula mržnja. Sav bijes koji je malo prije osjetio prema androidu, prenio je sada na živu Cynthiju. Izgledala mu je kao poguban simbol njegova vječnog poraza.

— Bit će mi drago da vas vidim, mila moja — rekao je sladunjavim glasom. — Ako želite, dođite odmah.

Ona pljesne rukama.

— Za trenutak ću biti kod vas. Mislila sam na vas, Axel. Vjerujem da sam se ružno vladala i morate mi oprostiti.

— Vi me oduševljavate — promrmljao je sa smiješkom i prekinuo vezu.

Ponovo je sjeo a prije je pokupio sablju i glavu androida. Sablju je položio kraj sebe, a glavu na koljena, promatrajući je zamišljeno. Prstima je slijedio liniju odsječenog vrata.

— Vjerujem — rekao je glasno — da sam našao jedini način da s tom ženom razgovaram posljednji put.

*

Gotovo je prelazilo njegove snage da je ubije po DRUGI PUT. Ali sad se osjećao oslobođen; konačno se riješio nje, oslobodio te neprestane opsesije.

Ležala je na sagu, kao sat ranije i android napravljen prema njezinu liku. Postojala je ipak jedna razlika: androidi nemaju krvi.

Sada je mogao disati, biti slobodan, ne koprcati se više u okovima čiji je ključ imala ona. Ubivši je, ubio je i svoju patnju. Cynthia ga više neće moći dostići.

Ostao je još Herebov android ali više nikada neće otići modelaru. Nije mu bilo važno što lažna Cynthia tamo nastavlja živjeti. Za njega je Cynthia zauvijek mrtva i to mu je dovoljno.

Da bi se oslobodio ostataka, i da bi otklonio sve tragove, postupio je kao i malo prije. Posljednji put je pogledao lijepo oblikovanu glavu prije nego ju je bacio u odvod za smeće. Učinio je isto i sa sagom na kojem je bilo tijelo. Kad je sve završio, osjetio je da više nema snage. Morao je odmah otići negdje. Sutradan je krenuo na krstarenje i vratio se nakon tri mjeseca.

Zračni auto doveo ga je do terase njegova stana u kojem se ništa nije promijenilo. Nije bilo nikakva traga Cynthijine smrti. Halder se počeo smijati trljajući zadovoljno ruke. Obuzuo ga je divan osjećaj lakoće.

Odlučio je izići i lutati gradskim ulicama. Proljetni zrak ga je opijao kao blagi alkohol. Bio je sretan. Sve žene su mu izgledale lijepe, privlačne, kao cvjetovi na koje će sletjeti leptir.

Odjednom je zadrhtao. Ugledao je lutku-manekena u jednom izlogu. Njen pogled okrznuo je Haldera i srce mu je zalupalo. Približio se. Nema sumnje, to je bila Cynthia. NOVA Cynthia... ili Herebova?

S naporom se okrenuo i udaljio dok mu je bilo na sljepoočicama snažno udaralo. Zbog probuđenih uspomena oblio ga je hladan znoj. Malo dalje, jedna se ruka spusti na njegovu mišicu. Pred kućom za užitke prišla mu je neka žena šapćući mu u uho nježne riječi. Podigao je oči i ugušio u sebi krik. Nasmiješeno lice s očima koje obaćevaju, s lažnom mimikom bilo je Cynthijino lice ..

Pobjegao je i prolazio kroz mnoge ulice, a mora ga nije napuštala. Pretpostavljao je da je riječ o tlapnji, jer sve te strašne stvari nisu mogle biti realne. Vidio je treću, četvrtu Cynthiju, još mnoštvo Cynthia, sitne, velike ili u prirodnoj veličini, svuda oko njega, u crnom, u različitim bojama, na na raznim mjestima, u izlozima, na televijskom ekranu, na plakatima. Mrska slika ponavljala se na sve strane, kao da ju je reflektirala neka prizma s bezbroj ploha. Lebdjela je u zraku, natapala zrak koji je Halder udisao s mukom, kao da će se ugušiti.

Vratio «e u svoj stan malaksao, misleći da mora potražiti savjet liječnika jer je to vjerojatno, bio halucinantan delirij, jedan neobičano snažan oblik opsesije. Sjeo je da predahne i tada je, među poštom pristiglom za njegove odsutnosti, koju nije otvorio, ugledao pismo što ga je bio poslao Hereb. Otvorio je pismo i počeo čitati:

Dragi gospodine Halderu, Bit ćete zacijelo iznenađeni kad saznate da mi je Vaša Cynthia bila od velike koristi. Vlada je nedavno donijela odluku kojim je dopuštena serijska proizvodnja androida u komercijalne i propagandne svrhe — kakav god bio živi model i bez njegova obaveznog pristanka.

Dobio sam narudžbu za jedan uzorak. Nakon dugog razmišljanja zaključio sam da odabrati Cynthiju za tu povijesnu ulogu znači izraziti poštovanje njezinoj ljepoti.

Činilo mi se da Vam je toliko stalo do nje, te sam uvjeren da će Vam biti drago vidjeti Cynthiju ne samo u svome domu nego svuda. Zar svijet naseljen Cynthijom i njezinim sestrama nije i najslađi zemaljski pakao?

Dragan R. Filipović:

Tragom stare priče

Pritisnut teškom morom, nejasnim odjecima mučnog sna, Miloš pomilova psa, opasa fišeklije, zabaci pušku na rame i pođe. Suočivši se sa hladnim jutrom, strese se i, povivši se malo, uputi se prema kući pobratima Nenada.

Dok se vukao uz kosu, obasjaše ga zraci, najavljujući najnovije u nizu sunčevih rađanja. Napetost malo odmeknu, ali osećanje neumitnosti nekih razarajućih i podmuklih zbivanja nije nikako prolazilo. Najradije bi se vratio u krevet, u mekoću i mirisnost zaštitničke postelje, i ležao u praiskonskoj sigurnosti doma, oklopu koji štiti od haosa i iskušenja.

A i Garo, mešanac bezbrojnih seoskih jajara i položara, nikad čuven po hrabrosti i srčanosti, ne miče se ni pedalj od gazdinih opanaka, sluteći da ni on nije danas spokojan.

Dođe do brvnare sa prozorima veličine osrednjih puškarnica, sa drvenim kalkanima umesto stakala.

— Nenade!

— Ohoooj! — odvrati mu glas sa štale. Okrenu se baš na vreme da spazi pobratima kako se čvrstim, odmerenim kretnjama spušta niz, drvene merdevine uronjene u svežu i mirisnu balegu. Raspoloženje mu je bilo suprotno Miloševom: širok osmeh preko lica povranelog od sunca iskazivao je sigurnost.

— Što si mi se to jutroske umusio? — upita ga Nenad.

— Ništa

— Pobro, nemoj ti meni! Oči su ti zalojile, mrak ti je na licu!

— Sanjao sam noćas strašne stvari — procedi Miloš.

— Ne boj se! — zagrli ga pobratim. — Insan i sanja ono od čega strahuje.

I Nenad uze pušku i pođoše prema šumi.

Išli su uskom stazom nekoliko koraka jedan od drugoga. Širokim, ručno klepanim opancima od jagnjeće kože poravnavali su uznemirene grudvice zemlje, gazili travke koje sa zaboravile da im nije na stazi rasti. Miloša su i dalje obuzimali zlosluti. Gledao je u široka leđa ispred sebe i kleo svoju slabost:

»Eto, vazdan smo zajedno, a sličnosti nemamo!

On obrće udovice, žene, pa i devojke, kako mu se prohte. Uzima ih drsko, pohotno, iako im je svojta negde u blizini. Vitonogu Lelu

džarao je dok je sa prozora mahala mužu koji je prevrtao gnojivo u dolini. Otpozadi, životinjski.

A ja ženu nisam imao. Koliko sam ih hteo, koliko sam ih, sav uzdrhtao od vatre sveproždiruće, dozivao iz gustih kukuruza! Nijedna me ne hte. Žena hoće da bude oteta, skoro na silu uzeta... Valjda sa sebe teret da sapere.

U mračne šume pune prikaza, na groblja krcata vampira, on odlazi, ne ja. Bojim se mraka, dubine i visine. Zvuka. Jefta Vodeničara, upokojenog davno, koji, keseći se zubima kao vilama, plaši kockare, pijance i kurvare što iz mehane pored starog oraha u selo dolaze.

Sebe se sama plašim!«

Nenadov nagli potez rukom preseče mu razmišljanja. Zastaše. Kroz vazduh, izbrazdan mirisima šume, osećali su se neki drhtaji, dotad neosećani. Miloševe grudi zaigraše suzbijajući jecaje, istinske krike preplašene duše.

— Pretopio je ovde! — progunđa namrgođeni Nenad.

I stvarno, u tom delu šume bilo je toplije no igde. Videše i biljke, življe i brojnije nego što bi to trebalo da bude u martu. Prema zavijutku jaruge sve je bilo veće i zelenije. Nenad se uputi ka tom zavijutku davši Milošu znak da ga prati.

A on, nutrine pune žmaraca, već se video u paklenom trku do sela, do ljudi i normalnih okolnosti. Ipak. posluša ga.

Kako su se peli uz jarugu bilo je sve toplije, drveće razlistalije, vibracije primetnije i pune upozorenja. Iza stene zastaše, ukopani u travu do kolena.

Na proširenju je stajala metalna kula šireći oko sebe toplotu i mir. Po travi su skakutali zečevi i srne, privučeni hranom, retkom za to doba godine. Između njih su šetale prilike obučene u blistava odela. Miloš jeknu i kljoknu na kolena:

— Vampiri!

Tada ih i prikaze primetiše. Okrenuše se i mahnuše im, pozivajući ih da priđu. Nenad pođe, a Miloš vrisnu kao vepar zdruzganih muda, skoči izobličena lica i stušti se praćen vernim, takođe kukavičkim Garom. Padao je, lomio šiblje, sav izgreban i ugruvan. Kao bez duše utrča u kuću i viknu:

— Ubiše pobra!

Seljani, okupljeni oko pečenih krompira i starog sira, počeše da zapomažu. Žene zavrištaše, svaka iz svog — a istog razloga.

Miloš pobeže u svoju brvnaru, ni sa kim ne progovarajući. Meštani, predvođeni iskusnim lovcem Dragoljubom, pratili su im trag i našli mesto gde Nenadov nestaje, okružen mnoštvom plićih i sitnijih. Tlo je bilo spaljeno. Vratiše se u selo krsteći se i pljujući preko ramena.

I dugo posle toga se nagađalo što je sa njim bilo:

• žene su tvrdile da ga je odvela gorska vila, nikad zajažena, željna

mlada tela;

• starci su pominjali samozapaljenje, nastalo zbog buktavih želja i stremljenja;

• muškarci pričahu da ga je sam Repati odneo da mu služi, da mu, onemoćao, drži svecu dok zle žene obležava.

Miloš je ćutao i ždrao se.

*

Prošle su godine. Miloš sedi pod strejom i suče brkove gledajući ženu kako posluje po dvorištu. Sumrak je i njenoj debeljuškastoj, pomalo kobiljoj figuri, davao poželjnost.

Strahovi su ga odavno napustili, ali i ostavili prazninu za sobom. Sada je uvek bio pijan, orao je i spavao na njivi i ženi. I to je sve.

Iznenada nebo zapara svetlost jača od svih gromova i spusti se u šumu. U svest mu se vrati i šuma, i lov sa pobratimom, večito potiskivana pitanja, ali i strahovi.

Ipak, ustade i krene kroz drveće. Najverovatnije mu je pomogao višak alkohola u krvi. Gazio je oprezno. Činilo mu se da ponovo gazi ne samo istim putem već i u istom trenu, predvođen pobratimom. Dođe do jaruge i proširenja u njoj. Izviri i vide ono što je i očekivao: metalnu kupolu, prikaze i Nenada sa njima.

— Nenade! — pozva ga bojažljivo.

— Brate! — uzviknu Nenad i potrča ka njemu širom raširenih ruku. — Brate moj! Mnoge su godine prošle otkad smo se ovde rastali!

Sav presreean povede ga ka kupoli na kojoj su se palila svetla. Miloš je išao spokojno, bez otpora, imajući sve vreme utisak da posmatra događaje koji se zbivaju nekom drugom. Mali stvorovi ga okružiše dotičući ga prijateljski i svi zajedno uđoše.

Osećao se kao goveče pušteno u kuću. Sve mu je bilo novo i nepoznato. Brojne sijalice igrale su mu pred očima obasja/aj ući nepoznate mašine, stakla sa pomičnim slikama, gvozdene stolice sa mekim naslonima. Prenu ga dodir ruke na ramenu.

— Miloše — poče Nenad — ovi ljudi nisu odavde. Dolaze izdaleka, od zvezda. Ovo im je kuća, svemirska lađa, što leti u nebo i roni do dna mora! Hrana za godine putovanja staje im u torbicu, sve imaju i sve znaju. Daleko na nebu, u njihovom zavičaju, sve je čvrsto i bezblatno, ljudi zdravi i nezavidni! Pođi sa nama, Miloše! Postoji svet i izvan našeg sela!

A Miloš je tek počinjao da se kravi i poima pobratimovo kazivanje. Mucao je nešto, bulazneći o neobranim šljivama i kruškama jeribasnama, nećkao se i trzao licem. Gledao jezive slike, ilustraciju Nenadovih reči i tražio vremena da se odluči. Rastaše se kasno u noć uz obavezu da će ponovo doći i ćutati o svemu.

I svake je noći Miloš dolazio, uvek znanjem bogatiji a znatiželjniji. Nenad je proricao šta će biti sa njihovim narodom, pominjući neke

»ekonomske zakone«, nagoveštavao godine gladi i ratova, zvao ga da već jednom krenu.

Ali Miloš nije smeo.

Žena Miloševa, iako svesna njegovih švalerskih sposobnosti, posumnja i navali na njega da joj oda gde to noći provodi. Uzalud se branio i branio; žena je ta koja ume iz muškarca da iscedi ono što joj treba. Kada je sve saznala, prekrsti se i ućuta.

Koji sat docnije, svestan da je prekršio obećanje, Miloš se obuče i uteče u noć. I dok se opraštao sa pobratimom i novopečenim prijateljima, u jarugu nahrupiše seljaci sa vilama i glogovim kočevima, urlajući pesme koje teraju đavole, duhove i nečisti. Svi sem Miloša utrčaše u kulu.

Na zvuk paljenja motora seljaci se razbežaše kud koji i kula se, uz urnebesnu tutnjavu, podiže i nesta u nebo.

*

Moba za tren prekinu komušanje i svi pogledaše u Miloša očekujući da počne. On spusti pogled sa noćnog neba.

— Jedne noći me poseti mrtvi pobratim... Pruži mi ruku i odvede me u šumu, gde su nas čekale gorske vile. I sedeli smo tako, okruženi igrom i pesmom, a on mi je pričao šta je bilo i šta će biti...

Seljanke su šmrcale i obarale oči, a seljani prstom priprećivali previše samouverenoj deci, ukazujući im kakva ih sudbina može zadesiti.

Miloš diže glavu ka svodu izbodenom zvezdama.

»Zašto sam opet bio kukavica?«

Terry Carr:
Virra

Preveo Žarko Vodinelić

Virra

Ja hodam; napuštam svoju obitelj, prolazim kraj svojih rođaka dan za danom i jedva da ima vremena za razgovor. Uskoro ću ih ostaviti za sobom. Bit ću sam u poljima, gdje se korijenje ne dodiruje.

Izlazim na sumračnu čistinu koja je nastala kad je Monden pao i za sobom povukao još tri člana obitelji. Morden je bio jedan od najstarijih, gorostas koji je zaklanjao Sunce na trideset metara unaokolo. Munja ga je ranila; zatim se nakon niza godina srušio.

On nije mrtav. Mladi udovi izbijaju mu sa strane, dok se svi ostali raspadaju i pokriva ih led. Svu je svoju krv usmjerio u te nove udove. Dok obilazim njegovo korijenje, opažam da su dva korijena još na svojim mjestima, da ga još hrane. Posrnuh preko jednoga od njih, pod zemljom.

— Tko je to? — upita Morden pospano. — Tko si ti?

— Wesk. Ja sam Wesk. (Užasno ga se bojim. Otkako se sjećam, govorili su mi da će Morden ugušiti Sunce ako ga razljutim).

— Jesi li toliko dijete, Wesk, da ne možeš osjetiti kad je korijenje u blizini? — Njegov je glas kao zimska krv, polagan i težak.

— Nisam. Oprostite što sam vas uznemirio. Žurio sam, i ja vas se... bojim.

Mordenov smijeh zatrese njegove malobrojne listove.

— No, ako nisi mlad, onda baš nisi razuman. Kako bi ti netko tako štur kao ja mogao nauditi? Ležim postrance i hvatam podnevno Sunce u sjeni ostalih članova obitelji. Kako rođaci sve više izrastaju nada mnom, oduzimaju mi čak i podnevnu svjetlost.

I dalje idem oko njega. Sada sam pažljiviji dok provlačim svoje korijenje kroz tlo. Dodirujem samo površinu, jedva prodirući kroz krhki led što pokriva zemlju čak i ljeti.

— Samo prolazim — kažem. — Neću krasti tvoje sunce.

— Kamo ideš? Ima li više sunca negdje u blizini?

— Ne — kažem — no bila je jedna koja je nosila sunce sa sobom. Nju tražim.

— Baš! Nitko ne nosi sunce; tvoje se korijenje napaja u spilji, tvoje su misli izgladnjele.

Sada sam gotovo obišao Mordena i postajem odvažniji.

— No vidio sam je u prolazu. Kretala se tako brzo! Bila je malena i nije mogla dosegnuti sunce, ali je nosila svjetlost u svojim listovima. Zove se Virra.

Morden se sumorno nasmija i od toga je moje korijenje zadrhtalo. Zastadoh i ponovo prionuh uz tlo.

— Znači brzi još žive — reče podrugljivo. — Čuvaj ih se dijete; oni su ostaci prošlosti. Bolje da loviš kukce.

Udaljavam se iz brazda u kojima se napaja njegovo korijenje, ali oklijevam i koristim priliku da se nahranim u njegovu tlu. Sunce je sada visoko i grane rastežem uvis. Energija me omamljuje i postajem nerazborit.

— Kukci jedino postoje u pričama za djecu — rekoh izazovno.

Morden neočekivano brzo, pomakne jedan od svojih udova prema meni, zaustavi sunčeve zrake i ja se nađoh u sjeni.

— Insekti su postojali — reče. — Vidio sam jednoga u vrijeme svog drugoga goda. Stvor je jedva bio velik poput pupoljka, ali je letio brže od pogleda. Zatim je pao i uginuo. Vjerujem da je to bio posljednji.

— Ako ga nisi mogao vidjeti, kako si mogao znati za njega? — upitah, odmičući se. U blizini se nalazilo mjesto objasjano sunčevom svjetlošću.

Ponovo je do mene prodro njegov smijeh od kojega korijenje podrhtava, no sada sam se udaljio i više me ne može uzdrmati.

— Vidio sam ga kad je pao. Zatim sam ga pojeo.

U meni se probudi znatiželja.

— Kako je izgledao? Je li istina da kukci uopće nisu imali listova, da su bili bez udova?

— Bio je ružan. — Tlo se namreška oko mojega korijenja; je li to Morden zadrhtao? — Pretraživao je moje lišće u potrazi za cvjetovima i njegov je dodir bio odvratan. Jednom smo se, znaš, razmnožavali pomoću šarenog lišća i mirisa, poput legendarnih kurtizana. Tada su nam trebali kukci koji su raznosili naše sjeme, ali nam više ne trebaju.

Gunđao je, poput mnogih staraca. Oni vole govoriti o prošlosti, a čini se da ih posebno zabavljaju neobične priče. Upijam sunce i kažem mu s poštovanjem:

— Kako je strašno što te je takva stvar dotaknula.

— Da, ali kukac nije dobio ništa od mene, ni od bilo koga. Srušio se, svi se oni ruše, i naše se čisto sjeme nahranilo zemljom koju su oni obogatili. — Mordenov se glas počinje gubiti jer sunce prolazi. On reče sanjivo: — Ona o kojoj govoriš je poput kukaca, stvorova što se brzo kreću, stranaca koji narušavaju mir. Oni će uskoro nestati.

Nastavljam se kretati i ne želim u to vjerovati. Virra je za mene bila previše lijepa da bih mogao zamisliti njezinu smrt. Sjećam se dana kad je prošla pokraj mene, krećući se tako brzo da je već bila gotovo

iščezla prije nego što sam joj se uspio obratiti. Sitnija od mladice, kretala se sigurno i ljupko, pri čemu su njezini gipki, lišćem obasuti udovi izbjegavali bilo kakav dodir s nama ostalima.

— Čekaj — povikah za njom. — Što si ti?

— Ja sam Virra — reče ona. — I ne mogu čekati. Vraćam se u polje, gdje gorostasi ne kradu sunce.

— Mi ne krademo! — povikah; no ona je već bila gotovo izvan dosega moga glasa. Kretala se poput udova što plešu na vjetru, pri čemu je njezino sićušno korijenje doticalo tlo tako nježno da je izgledala kao hrpa uskovitlanog lišća. Ali bila je svijetla od sunca koje je u sebi sadržavala.

— Čekaj — opet sam povikao. — Želim razgovarati s tobom, želim te upoznati!

— Onda dođi u polje.

I tako sada hodam, otputio sam se daleko, dalje nego što je to itko u mojoj obitelji učinio. Još sam mlad; mogu to učiniti. Već sam prošao Mordena, koji je utihnuo u svojoj sjeni. Put je lagan jer je obitelj svake godine sve malobrojnija. Uvijek ima između nas mnogo prostora i jedino mi se tijela palih predaka, što se raspadaju, isprečavaju na putu. Lako ih zaobilazim jer se njihovo korijenje odavno izgubilo u zemlji. Paprat koja ne posjeduje duh ne pruža mi otpor u mom napredovanju.

Ni s kim ne govorim tri dana. Brzo prolazim pored staraca koji stoje drijemajući na suncu, crpeći hranu iz tla ispod leda. Zastanem sat vremena tu i tamo kad naiđem na nepotrošeno sunce. Ima ga dovoljno da obnovim svoju energiju, ali moje korijenje postaje krhko i istrošeno od tolike izloženosti zraku i opažam da u tragovima korijenja ostavljam svoju srž. Možda će ovaj put biti teži nego što sam mislio.

Dolazim na mjesto gdje stoji Querca. Prostor iz kojega ona crpi hranu širi se desetke metara od njezina stabla. Ona je stara i nedavno su joj otpali žirovi. Oni ocrtavaju moj put. Neki su prodrli kroz površinu tla i možda će proklijati. No sada sam pun bojazni zato što moje vlastito korijenje krvari. Zato ne obilazim njezino područje. Zaustavljam se tek sat vremena na suncu prije nego što jurnem u njezinu sjenu.

Prešao sam tek malo više od polovice sjene kad me ona opazi.

— Tko je to? — zagunđa. — Vidim da si mlad — zar nemaš obzira?

Uplašen, izlanuh:

— Jesi li vidjela jednu kako je prošla noseći sunčevu svjetlost u svojim listovima?

Uspijem još nekoliko puta zakoraknuti svojim korijenjem, a onda začujem smijeh Querce (ona ispusti još zelen žir). Zatim reče:

— Zar misliš grm?

Zadrhtah od prezira u njezinu glasu i dograbih podzemno kamenje da se učvrstim.

— Ne poznajem njezinu obitelj, znam jedino da živi u polju. Što je »grm«?

— Ništa, grm nije ništa. Od paprati ima više koristi, ona nas barem hrani kad umre.

— Ali taj... grm... ima razum. Zove se Virra.

Querca tromo pokrene svoje korijenje, prodirući u mekanu, svježu zemlju.

— Grmlje nema pamćenja. Ono nema potrebe da se sjeća jer brzo umire. Kakve svrhe ima ako taj stvor ima razum, a ne može se sjećati?

Zapljusnu me zabrinutost i zastadoh u prolazu kroz Quercinu ledenu sjenu.

— Hoćeš reći da me se ona neće sjećati kad je nađem?

— Ha! Sjećati se? — Querca se polagano obavi oko mene, preplećući svoje krhke grane s mojim mladim granama. Nehotice uzmaknuh pred dodirom suhih, ostarjelih listova. — Grmlje nema ni prošlosti ni budućnosti. Ono je istjerano iz obitelji i mora živjeti samo u otvorenom polju. Ono izraste i umre gotovo u jednom našem snu.

— Ali ona je uistinu mislila — približavam se rubu Quercine sjene i postajem odvažan. — Čak su joj misli bile pune sunca i nije ga čuvala kao što to čine starci u našoj obitelji.

— Točno — reče Querca. — Grmlje odbacuje svoje misli i nikad ih više ponovo ne misli. — Njezini se udovi uzdižu iznad mojih dok se izvlačim ispod nje. — Ono rasipa prošlost isto kao što rasipa sunce. Sunce je staro; nije uvijek bilo tako maleno kao što je danas. Dužnost nam je da njegovu energiju mudro trošimo, ali grmlje o tome ne vodi brigu.

— Pitat ću je o rasipanju sunca — kažem i naposljetku izlazim iz Quercine sjene. Pažljivo silazim niz padinu posutu razmrvljenim ostacima drevnih piedaka. — No moramo li govoriti toliko o prošlosti?

Querca se od toga razljuti.

— Da, moramo govoriti o prošlosti jer smo iscrpli Sunce! Bili smo toliko različiti: bića koja su tračla i trčala, spaljujući sunce u nama sve dok se nije gotovo ugasilo. Grmlje je još takvo; ono je neprijatelj! — Ona spusti divovsku granu. — Kako se ti zoveš?

— Ja sam Wesk. Ti me ne poznaješ.

— Znat ću te u budućnosti — obeća Querca.

Njezine su riječi poput mraza, ali ja se nastavljam kretati. Izašao sam iz Quercine sjene i oslobodio se njezina glasa. Nastavljam preko suncem išaranog obronka. Starci iz naše obitelji samo me poprate pogledom. Ima ih manje nego dosad i razmaknutiji su. Dolazim do ruba obitelji, do početka polja.

Tu se nalaze čudna bića koja se rijetko viđaju u dubljoj šumi. Vitka

zelena tijela uzdižu se iz tla. Visoka su samo nekoliko centimetara i nemaju udova. Stabla su im ujedno i lišće. U tome su nalik na paprat, ali su mnogo jednostavniji stvorovi. U drevnim pričama zovu se trave i to je dobro ime, kao i svako drugo, jer, kao ni paprat, ni one ne mogu misliti ni reći nam svoje ime.

Ovdje su i pustinjaci, oni koji su otišli preko ruba obitelji i koji su misli usmjerili samo na sebe. Oni naširoko rasprostiru svoje goleme udove i naslađuju se energijom crvenog Sunca. No njihovo se korijenje hrani tankom ilovačom trava. U obitelji se priča da se pustinjaci jednog dana moraju vratiti na naše tlo, žele li preživjeti.

Moje se korijenje spotiče preko korijenja nekog pustinjačkog stabla koje leži ispod površine tla. Budim ga iz jutarnjeg sna.

— Odlazi — gunđa stablo, još u polusnu. — Tko god da si.

Za tren se upitam hoće li se ono ikad moći vratiti obitelji jer sam osjetio kako mu je korijenje žilavo.

— Ime mi je Wesk. Jesi li vidio grm koji je nedavno posjetio šumsku obitelj?

— Nisam. Odlazi. — Ono još više raširi svoje udove, nadajući se da će me tako ponukati da odem u potrazi za suncem.

— Zove se Virra — kažem, poslušno brzajući prema rubu pustinjakove sjene.

— Nemam nikakve veze s grmljem. Ni s kim nemam veze.

— Onda zbogom — kažem dok ponovo izlazim na sunce — i neka tvoje misli o samom sebi budu plodonosne. — Izrekao sam to kao uvredu, razljućen odbijanjem, i dok odlazim, osjećam zadovoljstvo.

Noć je došla i prošla prije no što sam na svojem putu naišao na još jednoga pustinjaka. On stoji sam na malenom brežuljku što ga njegovo korijenje drži na okupu i iz toga zaključujem da je star. Zaobilazim njegovo hladno korijenje koje je neobično široko i kažem:

— Tražim grm po imenu Virra. Ako znaš gdje je, reci mi i brže ću nastaviti put.

Osjećam kako mu se korijenje polagano kreće dok se budi.

— Virra? — kaže pospano — uvijek Virra. — Počinje dizati svoje udove prema jutarnjem suncu. — Nastavi svojim putem i naći ćeš Virru.

Krv se u meni uzburka i požurim naprijed kroz niske trave, omamljen jakim poljskim suncem. Ovdje ima stijenja i oblutaka, mnogo više nego u obitelji. Neki od njih izviruju iz tla, kao da mogu crpsti život iz sunca. Dolazim do nekog malog stvora, bića od lišća poput Virre, no starog tek jedno ljeto.

— Tragam za grmom po imenu Virra — kažem, nadajući se da će me mladi stvor razumjeti.

— Ja sam grm — kaže stvor. — Ja sam Virra.

— Ne. Nisi ti ona Virra; ti si premalen, i muško si.

— Onda kreni dalje u polje — kaže on — i naći ćeš svoju Virru.

Odlazim, žurim se sada kad se približavam kraju svoga putovanja, ali je jnladi grm prebrz za mene.

— Što si ti? — pita on.

— Ja sam Wesk. Drvo.

Kamenje i šljunak u tlu urezuju mi se u korijenje, a led s površine prodire dublje nego u tlo moje obitelji, ali ja žurno nastavljam put, trošeći obilje energije koju daje Sunce na otvorenom prostoru. Ovdje pušu i snažni vjetrovi i oni mi kovitlaju lišće, iako svaki list pokušavam usmjeriti prema Suncu.

— Drvo? — upita mladi grm. — Pa zar drveće hoda?

Drskost! Kažem mu s mirnim ponosom:

— Drveće je plemstvo svijeta; mi radimo što god želimo. — Nastojim se udaljiti od tog neupućenog stvora, ali mi je korijenje ponovo umorno i ranjavo od tvrdog tla. Grm ide za mnom i zapanjuje me njegova okretnost.

— Jesi li ti uistinu drvo? — Pita me. — Da, sigurno jesi... tako si velik! Jesi li stariji od stijenja?

Pokušavam da se ne obazirem na nj i koračam naprijed u tišini. Opažam s tračkom ponosa, da je trag, koji u tlu ostavlja moje korijenje, dubok i jasan... znak gorostasa koji moćno korača po zemlji.

Grm se pomaknu ispred mene i zaustavi se.

— Jesi li? Jesi li stariji od stijenja?

— Stijene nisu ljudi — odrežem, mijenjajući smjer kretanja, da ga zaobiđem. — Stijene su mrtve.

On se iznenada nasmija, pri čemu su mu se zatresli smiješni sićušni listovi.

— Znači da su oni stariji! Svatko zna da su stare stvari mrtve, a jedino mlađe još žive. — Promatra me kritički dok ga pokušavam obići. — Ali ti se krećeš tako sporo! Jesi li bolestan, ili se sve drveće kreće poput invalida?

Kroza me prostruji bijes. Lišće mi zadrhti i raširim svoje najduže udove da ga pokrijem sjenom.

— Odlazi!

Čini se da mu to ne smeta i opažam da i on, kao i Virra koju tražim, može pohraniti Sunce u svojim listovima. On se čak okreće i slijedi me dok prolazim.

— Starci su i zlovoljni — kaže. — Čuo sam da su oni uistinu stari ljudi, čudesna bića od mesa, bili toliko nezadovoljni svijetom, da su podigli svoje korijenje... ako su ga imali, i odletjeli u oblake. — Zacereka se. — No kad su oblaci nestali, ni njih više nije bilo.

— Ja nisam biće od mesa. Neki od njih su otišli, kao što kažeš, a oni koji su ostali, umrli su ili su postali drveće. Prema tome, vidiš koji su od nas čudesniji; oni su se pretvorili u nas.

Sada se krećem brže, jer je podnevno sunce razmekšalo tlo, no još nisam dovoljno brz da se riješim grma. On se još jednom pokrenuo i zastao ispred mene.

— Nije lijepo što kažeš takve stvari o bićima od mesa. Ona su bila tako divna; kretala su se poput zimskih vjetrova, a misli su im bile veličanstvene. Ne smiješ govoriti loše o njima!

— Pusti me da prođem! — gunđam i korijenjem tako silovito uskomešam tlo, da je grm potisnut unatrag. Bijesan sam. Kradom posegnem za njegovim korijenjem, uhvatim jedan i smirujem ga svojom nadmoćnom snagom. Primaknem mu se, hoteći ga obaviti svojim udovima, da ga tako prisilim da zaspe.

No on čini nešto nezamislivo. Odvaja se od svoga zarobljenoga korijena, namjerno ga lomeći, i žurno tapka izvan dosega mojih udova. Zaustavlja se na suncu, malo poviše na brežuljku i vidim da mu udovi trepere. (Udovi! Nisu veći od šiblja!)

Dugo gledamo jedan drugoga i on najzad progovara:

— Dobro onda... odlazi! Ionako mi dosađuješ svojom sporošću...

Još ga neko vrijeme promatram, pitajući se mogu li ga nekako dosegnuti prije no što mi ponovo pebjegne. Ali, on bi osjetio moje golemo korijenje kako se probija prema njemu pod zemljom; no moj bijes ionako jenjava — on je, najzad samo zločesto dijete. Bez riječi krećem dalje, uranjajući korijenjem duboko kroz ledenu površinu, upijajući oskudne životne sokove koji se nalaze u tom kamenitom tlu. Korijenje mi krvari i boli me, ali ne obraćam pažnju na to, zadržavajući dostojanstvo. Izgubio sam ga iz vida negdje iza sebe, prije no što je pala noć.

Odlučio sam da te noći spavam. Prošli su dani otkako sam se zadnji put odmarao, a bez obiteljske zaštite oko sebe, smrznuo sam se od poljskih vjetrova. Osim toga, grmlje je tako maleno; u mraku bih mogao proći pokraj Virre, a da ju ne opazim.

Ujutro, kad blijede zrake sunca dodirnu moje najviše listove, probudim se osvježen, iako mi korijenje gori od bolova kad ga oslobodim od leda i nastavim hodati. Bol se pretvara u sumornu nelagodu. Hodam dok sunce ne dodirne moj goli trup, a zatim opažam da me netko slijedi.

Ne, to netko trči za mnom. To je grm, veći od onoga što sam ga jučer sreo, i žensko je. Dražesna je; ponosno drži svoje sićušno lišće na jutarnjem povjetarcu i ljupko korača pored moga dubokoga traga. Za tren me pretječe jer sam zastao da je pričekam. Lagašno se smjesta u tlo pokraj mene, ali ne u moju sjenu. Promatram je.

Sjećam se boje i oblika njezinog lišća. Njezine grane trepere od suzdržanog uzbuđenja, baš kao i Virrine. Svjetlost u njezinim listovima je veličanstvena; svaki je list minijaturno zeleno sunce.

— Zovem se Virra — kaže ona. — Jesi li mene tražio?

Njezin je glas u mojem sjećanju i poznat i stran. Jesam li zaboravio kakav je zvuk njezina glasa ili se ona izmijenila otkako sam je vidio u svojoj obitelji? Na koncu, vrijeme sigurno prolazi brže za ta bića koja se brzo kreću.

— Vjerujem da tragam za tobom otkad sam se rodio — kažem joj. — Ali nisam to znao dok te nisam ugledao.

Ona se nasmije i šuštanje njezina lišća postane glazba. — Ali ti si drvo. Mora da si tako star!

— Ne, imam samo petnaest godova.

— Petnaest? — Ponovo njezin šuštavi smijeh. — Onda živiš dvostruko više od mene. Kako si me mogao tražiti prije nego što sam se rodila?

Krv pulsira kroz moje žile; hvata me vrtoglavica.

— Valjda sam vjerovao u tebe prije nego što sam te uopće ugledao.

Njezino se lišće za trenutak umiri. Zatim reče neobično prigušenim glasom:

— Može li onda drveće vidjeti budućnost?

— Ne, ali mi sanjamo. Imamo vremena za razmišljanje, a nema toliko mnogo stvari na svijetu o kojima bi se moglo razmišljati. Zato razmišljamo o stvarima koje ne postoje.

— To su snovi?

— Snovi na javi. Mislim o stvarima za koje bih volio da postoje, o ljudima punim svjetla i radosti, kao što si ti. — Zastanem, zbunjen.

No čini se da mi ne zamjera zbog prisnosti; umjesto toga, uzdiže svoje lišće prema Suncu i okreće se preda mnom, šepireći se.

— Jesam li tako lijepa kao u tvojim snovima?

— Još ljepša. Nikad ne bih bio mogao zamisliti tvoj hod, tako lagašan i siguran. Ti me zapanjuješ.

Ona se smije, a zvuk njezina smijeha je poput lake kiše u mojim najvišim granama.

— Ti si luckast — kaže. — Je li sve drveće poput tebe? —Ne, ne može biti; drveće koje sam vidjela nije čak htjelo ni govoriti sa mnom.

— Moja obitelj smatra da sam neodgovoran — priznajem. —Vidim da se ti slažeš s njom.

— Ne! — Ona se prestaje kretati i sada preda mnom mirno stoji. Vidim kako njezino nježno korijenje uranja u zemlju, tražeći siguran oslonac.

— Mislim da si ti čudesan. Možeš misliti o stvarima koje nikad nisi vidio! Kako zanosni mora da su tvoji razgovori s obitelji!

— Na žalost, nisu. Nitko iz obitelji ne priča mi nikad o svojim snovima. Oni mi kažu da mislim samo o onome što je stvarno — ako nije stvarno sada, onda barem u prošlosti. — Uzdišem, prisjećajući se kako su moji stariji strogi prema meni. — Oni tako često govore o stvarima iz prošlosti... To su njihovi snovi, ali ne i moji.

— Onda su tvoji snovi stvarniji od njihovih — kaže ona, razveseljena. — Sanjao si o meni i evo me pred tobom.

— Da, ovdje si. — Preplavljuje me radost jer shvaćam da sam je zbilja pronašao, konačno smo zajedno. Vjetrovi s otvorenog polja pokreću moje listove i čini se da se tlo oko moga korijenja miče... Ne, ne miče se tlo; Virra je ispružila jedan svoj tanašni korijen i dodirnula jedan od mojih. Njezin dodir lagan je poput milovanja; oklijevajući posegnem za njom.

Ona naglo zgrabi moj korijen i snažno ga povuče. Ustuknem. više od zbunjenosti nego od boli, i njezin korijen isklizne. Naglo uzmiče, pri čemu se čuje meko šuštanje njezina smijeha.

— Tako si jak! Nikad prije nisam dotaknula drvo, no trebalo je da znam da si jak!

Zbunjen sam naglom promjenom njezina raspoloženja.

— Ti mi se rugaš?

— O, ne! Toliko sam sićušna pokraj tebe, ne bih se usudila! No svejedno, ti si divan i mudar i sigurna sam da si nježan, vidim to po tvome hodu — tako je miran i dostojanstven. Kako bih ti se mogla rugati?

Njezini su udovi mirni dok govori, kao da sam neki starac iz njezine obitelji. Osjećam neku čudnu nelagodu zbog toga.

— Ja sam obično drvo — kažem. — Mi smo ponosna obitelj, ali u tebi vidim čuda koja su za mene nova. Moja obitelj potječe od ljudi od mesa, ali vjerojatno i tvoja. Sigurno je da su ljudi koji su odlučili postati drveće i grmlje bili različite vrste, no naše je nasljeđe isto... Nastojim se oprijeti ponosu svoje obitelji; molim te, ne dovodi me u iskušenje laskanjem.

(No prisjećam se prezirnog prijekora koji sam jučer uputio onom zločestom grmu. Je li ova skromnost primjerenija?)

Novi trzaj moga korijenja prekida mi misli. Virra se ponovo prišuljala pod zemljom; zgrabila me i iznenada povukla. Ona lagašno odskakuta prije no što sam uspio reagirati i njezin je smijeh sada poput potoka.

— Ali ti si tako ozbiljan! — povikne. — Zar ne znaš da ne smiješ biti ozbiljan s grmljem? — Zastane. — Imaš li ti ime?

— Moje korijenje uskomeša kamenje ispod mene, ali promrmljam:

— Wesk.

— Zoveš se Wesk? Onda ne budi tako tmuran, Wesk. Sada nisi u šumi, nego na suncu! Budi sretan sa mnom... o, molim te.

U njezinu je glasu prisutno toliko molbe da moram reagirati, iako sam zbunjen i sumnjičav.

— Što treba da radim?

— Igraj se sa mnom! — Ona počinje plesati oko mene, pri čemu joj korijenje gotovo ne dotiče ledeno tlo. U mislima su mi žirovi što

odskaču nizbrdo. Gledam je zapanjen. Mora da su se tako kretali hitri ljudi od mesa kad je Sunce bilo mlado.

(U mislima čujem Quercin glas: »Oni rasipaju sunce, ali ih nije briga«.)

— Što da činim? — pitam je. Ona i dalje kruži oko mene.

— Misliš li da me možeš uhvatiti?

— Ne, nikad te ne bih mogao uhvatiti. — Sjećam se mladoga grma od jučer. — A i kad bih te mogao uhvatiti, ne bih te uspio zadržati.

Ona se primiče bliže; sada zapravo stoji dijelom u mojoj sjeni.

— Ali ti si tako pametan, Wesk. Znaš toliko mnogo. Pokušavaš li me prevariti? Znam da vi, drveće, imate tako duboke misli da mogu prodrijeti u stijene.

— Teško — kažem joj, ali shvaćam njezinu aluziju i krišom spuštam svoje udove dok mi se ona približava. Sada se nalazi potpuno u mojoj sjeni i možda bih je mogao zaskočiti prije no što se uspije povući. — Opet mi laskaš, Virra. Da uistinu misliš da sam tako mudar, ne bi izazvala moju mudrost.

Ona i dalje ide naprijed, krećući se lagašno preko moga korijenja. Ne mičem korijene, da još ne pokuša pobjeći. Nastavljam spuštati udove i oni se sada približavaju tlu. Čini se da ona to ne opaža jer joj je glas bezbrižan dok govori:

— Samo se igramo, Wesk. To je igra... sigurno, čak se i drveće ponekad igra.

— Ne, nikada. Mene su naučili da u svim stvarima budem ozbiljan.

Moje su grane sada potpuno spuštene, a lišće mi leži rasprostrto po tlu iza nje. Uhvaćena je u zamku. Nikad se ne bi mogla probiti van.

— Onda te mogu naučiti raznim igrama! — povika i iznenada pojuri naprijed, jedva dotičući vrške moga korijenja dok prolazi kraj moga stabla. Dodiruje me njezino svijetlo lišće. Zaleti se prema rubu moje sjene na drugoj strani i iako spuštam svoje ostale udove što brže mogu, ona dopire do sunca prije no što je uspijevam uhvatiti.

Ona zastaje trepereći dok moji udovi sa zakašnjenjem udaraju o tlo, a moje se grane i listovi ruše u travu. Ostavljam ih tamo, a ona prasne u smijeh. Posramljen sam zato što sam se dao prevariti tako lako.

Kad sam ponovo podigao udove, donekle sam se smirio. Virra se prestala smijati, ah je radosna plesala amo-tamo. Kažem joj:

— Ipak si mi se rugala, sada vidim.

— Ne, ne, o ne! Ti jesi pametan, inače se nikad ne bi sjetio da me onako uhvatiš, jer se nikad prije nisi igrao na takav način! A ja sam navikla na igre, znaš, pa sam se dosjetila što bi ti mogao učiniti.

— I ti si pametna, Virro, iako si se pretvarala da nisi. Ona opazi sjetu u mome glasu, pa odmah reče:

— Oboje smo se poslužili lukastvima, no ja sam bila prva... bila je

to, naposljetku, moja igra. Hej, ne ljuti se na mene. Bila je to igra.

— Igre pružaju više veselja onima koji se uspješno igraju —kažem.

— No, dakako da je zabavnije pobijediti! Ali uopće ne bi bilo zabavno ako ne bi mogao izgubiti. — Ona nestašno zašušti svojim lišćem prema meni. — Kladim se da vi, drveće, uopće nikada ne riskirate. Samo sjedite tako u svojoj šumi i nastojite preživjeti. A zašto? To je takvo rasipanje!

Njezine me riječi potresaju. Ima pravo. Toliki mnogi među nama ne čine ništa drugo, već samo sanjaju o prošlosti, nastojeći živjeti dulje u budućnosti — time se samo još više udaljavamo od vremena drevnih radosti. Čini se čudno, no sve što sam u životu naučio, suprotno je onomu što ona kaže.

Opažam da je stala ravno na moj najdulji korijen i oprezno, sežući dublje u stjenovito poljsko tlo, pružam korijen dok ne dopre iza nje. Nisam siguran zašto nastavljam tu igru. Možda zato da njoj ugodim.

Ali obećao sam Querci da ću pitati Virru zašto rasipa sunce. Ako je uvučem u razgovor, možda neće opaziti da je pokušavam uhvatiti.

— Ne bi me smjela optuživati zbog rasipanja — kažem — jer ti sagorijevaš Sunčevu energiju svakodnevno, svakog sata. Sunce umire; to sigurno znaš. Moja obitelj skuplja njegovu energiju i ako budemo dugo živjeli, možda ćemo sačuvati plodove Sunca stoljećima nakon pojave konačne tame.

To u Virri izazva smijeh od koga joj se zatrese lišće.

— Možda Sunce umire, ali mi ćemo umrijeti mnogo prije. Je li bitno što će se dogoditi kad proteknu vjekovi?

Ne odgovaram joj odmah; podižem vrh svoga korijena prema površini. Ona moju šutnju shvaća kao slaganje i nastavlja:

— Ti misliš o drevnoj prošlosti, o umrlim danima, i misliš o budućnosti, o danima koji možda nikad neće doći. Misliš li ikad o sadašnjem trenutku?

U njezinu je glasu prisutno neobično uzbuđenje. Dok joj je pažnja skrenuta na razgovor, tiho lomim ledenu zemlju svojim korijenom i iznenada posegnem za njezinim krhkim trupom. U posljednjem trenu ona opazi kako je nastojim uhvatiti i pokuša odskočiti, ali je hvatam i držim je čvrsto. Ona se previja u mom stisku, ali sam prejak za nju. A od svojega se trupa ne može odvojiti.

Za trenutak se smiruje iako je i dalje čvrsto držim. U tišini koja slijedi kažem joj:

— Možemo mi misliti i o sadašnjosti. Kao što vidiš.

Ona tiho kaže:

— Dobro, uhvatio si me. Ti jesi pametan, Wesk, upravo kao što sam rekla. Ovaj si put ti pobijedio. A sada me pusti.

— Ne. I dalje će te držati, pa ću neprestano biti pobjednik.

Njezino tijelo drhti od suzdržane energije. Osjećam kako držim

zauvijek zarobljen život. Ali napetost naglo prestaje — ona se potpuno opušta.

— Ti zbilja ne znaš uopće ništa o igrama, zar ne? — kaže ona. — Ne možeš pobijediti prianjajući uz nešto. Kad bi to bilo moguće, baš bi mogao loviti i kamenje.

Ne kaže više ništa. I dalje je držim, ali ona se više ne pokušava micati. Konačno popuštam stisak i povlačim svoj korijen u hladnu zemlju.

Iznenada postajem mrzovoljan.

— Čemu onda pobjeda? Vrijeme nagriza sve, čini se. Prošlost je čudovište što nas posvuda slijedi.

Glas joj je nježan:

— Imaš pravo; naša je prošlost golema, veća od svega ostalog na svijetu. No dok se krećemo, ne može nas sustići.

— Dakle, jedino možemo bježati od nje. — Ta je pomisao led što prodire do moga korijenja.

No njezino se raspoloženje ponovo mijenja.

— O, ne, Wesk, možemo se kretati tolikim pravcima koji ne znače bježanje! Da ti pokažem!

Počinje plesati. Već sam prije vidio kako to radi, ljupki pokreti korijenja i udova, listovi se njišu iako vjetra nema. Kad je prolazila kroz moju šumsku obitelj, ovako se kretala. Tada sam osjetio da je to nešto čudesno i možda sam zbog toga pošao ga njom toliko daleko. Pleše vrteći se oko mene i ja je promatram sa strahopoštovanjem. Pomalo počinjem opažati pravilnost u njezinim kretnjama, figure koje se ponavljaju, lagašno poniranje njezinih grana, pa čak i kao neki zvuk u njezinu lišću što šušti, ali još nešto — zar ona to pjeva svojim tijelom?

Vraća se na početak svoga plesa i zastaje.

— Vidiš? Evo me opet ovdje, ali prošlost je iščezla. Ona me lovi, ali me nikad neće sustići.

Kao da se moje grane svijaju iako znam da miruju. Vjetrovi polja čine se topli.

— Tako si dražesna, promrmljam. Da li ljepota, dakle, hipnotizira prošlost?

— Ne, nije tako. Zar ne vidiš, Wesk? Plesanje je lijepo, ako to želiš tako nazvati; ono je sreća. Možeš li i ti plesati? No, pa naravno da možeš! Hajde, zapleši sa mnom, dragi Wesk!

— Ne mogu. Ja sam prespor.

— Ali možeš. Budi otmjen, budi dostojanstven, nije važno. Naprosto se kreći i budi sretan. Pokazat ću ti.

Ona ponovo počinje plesati, ovaj put lagano, čeznutljivo. Njezine sićušne grane njišu se nježne poput grana velikih skupljača sunca. Njezino korijenje miluje mrazom pokriveno tlo. Promatram je i njezini

ritmovi prodiru u moje srce.

Oklijevajući, i ja počinjem plesati. Zakoračim prema njoj. Još jedan korak, drugim korijenom. Ledena zemlja me zadržava, no ne osvrćem se na to. Oponašam njezine kretnje. Osjećam se glupavo i nespretno, ali se u meni širi radost.

— Eto! — kaže ona. Vidiš! Ona napravi puni krug na tlu, ostavivši pri tom sićušne tragove na mjestima gdje je dodirnula tlo. — Možeš li to učiniti?

Pokušavam; grčevito i s velikim naporom izvlačim korijenje iz tla i okrećem se. Vjetrovi hrle kroz moje grane i zbunjuju me jer se čini da istovremeno dolaze iz svih pravaca. Moram stati jer sam iscrpen i omamljen vrtoglavicom. Spuštam jedan dugački korijen ravno u tlo, da povratim snagu, nadajući se da ona to neće opaziti.

Otkrivam da se smijem. To je potpuno stran osjećaj, a ipak prekrasan. Zemlja oko mene podrhtava, a led na površini raspada se u tisuću sićušnih bora.

— Pa ti možeš plesati. Znala sam da možeš! — Virrane se grane dižu uvis. Smaragdno svjetlo njezinih listova izdvaja se iz sve tamnijeg crvenila predvečernjeg neba.

— Ali ne dugo — kažem klonulo.

— O, da! Možeš plesati kad god zaželiš i koliko god zaželiš!!

Griješi. Ja nisam korijen koji pije rosu s površine tla i pohranjuje Sunčevo svjetlo u svojim listovima. Moje korijenje boli i krvari i više ne mogu podizati svoje grane prema Suncu. Stojim nepokretan. Dokrajčen sam i vjetrovi ponovo postaju hladni.

Virra opaža kako su mi udovi klonuli i prestaje plesati. Sunce je gotovo zašlo; više od njega ionako ne mogu crpsti energiju. Ona mi se približava, krećući se lagašno, kao i uvijek, pokraj moga korijenja. Uvlačim korijene u tlo da bih joj olakšao prolaz, a zatim prodirem prema toplijoj zemlji ispod površine. Ubrzo imam čvrst oslonac. Sunce je potpuno zašlo. Virra stoji na samom početku moga korijenja, a svoje je malene grane obavila oko moga debla.

— Ti si vrlo hrabar — kaže. — Nisam znala da drveće još može biti hrabro.

Osjećam kako joj korijenje prodire u tlo i obavija se oko mojega. Iz njega se širi toplina.

— Mogu plesati — kažem zadivljen. — Iako znam da to činim loše.

— Bit će bolje kad budeš malo vježbao. Noć je ledena.

— Ako budem još plesao, bit će to moja smrt — kažem joj.

Njezini su listovi sada još jedini izvor svjetla. Ona ih i dalje obavija oko mene i upijam iz njih energije koliko mogu. Da li me ona namjerno hrani? Moja obitelj bi to nazvala ludošću.

— Nikad ne bih izazvala tvoju smrt — kaže mi blago. Neodoljivo padam u san od iscrpljenosti i hladnoće, ali joj uspijevam reći:

— Volim te.

Zatim uistinu usnem. Ničega nisam svjestan do sljedećeg jutra, kada se polagano budim i svoje udove podižem prema Suncu. Mičem korijenje dok se slobađam smrznute zemlje i otkrivam da je Virra otišla.

Isprva strpljivo čekam da se vrati, uvjeren da je samo otišla nekamo, potaknuta nekim nepredvidljivim grmskim hirom. Možda i jest, ali se ne vraća, iako čekam učvršćen korijenjem i pijem, šireći udove i skupljajući energiju da opet mogu plessjti ako ona to zaželi. Crveni sunčev disk dostiže zenit i počinje se spuštati, ali ostajem tamo gdje me je ostavila. Donekle sam zahvalan što imam na raspolaganju ovo vrijeme da se mogu oporaviti i ojačati. Sjećam se njezina smijeha i kako je plesala i igrala se sa mnom. Povremeno mi se čini da sanjam.

Kad je Sunce zašlo, spusito sam udove, obavijajući ih što čvršće oko sebe, zadržavajući toplinu što dulje. U tami, još tražeći Virru pogledom, počinjem se prisjećati stvari što ih je ona kazala:

»Jesam li tako lijepa kao što si sanjao?... Ali ti si tako ozbiljan! Zar ne znaš da ne smiješ biti ozbiljan s grmljem?... Ne možeš pobijediti prianjajući uz nešto. Kad bi to bilo moguće, baš bi mogao loviti i kamenje...«

Tražim pogledom svjetlo njezinih listova, ali nje nema. Noć postaje hladnija i ja padam u san.

Ujutro se rano budim i vidim jedan grm u blizini. Sunčevo svjetlo je još slabo, ali nazirem sićušne svjetlucave listove.

— Vratila si se! — uzviknem.

— Ne.

Ta jedna jedina riječ sleđuje me jače od leda jer to nije njezin glas.

— Nisam te nikad prije vidjela — kaže grm. — Što radiš ovdje vani tako daleko? Pa ti si drvo!

Ljutito eksplodiram na tu.... optužbu iako ne znam zašto.

— Drveće vlada svijetom! Mi smo konačni proizvod cijele povijesti, najviša bića! Tresem se tako silovito da krhotine leda otpadaju s mojih udova i mrvi se zemlja oko mene. Grm se hitro odmiče od mene. .

— Smiješan si kao i ostali. Kako si došao ovamo?

— Hodao sam! Drveće može hodati, mi možemo čak i plesati. Možemo što god hoćemo! — Krv mi se uzburkala, nadirući u moj trup i udove. To izaziva bol, iako noćni mraz otpada s njih. Stresam svoje listove prema grmu iako to baš nije posve hotimično.

Grm mi se smije. Velik je kao virra; čak i žensko poput nje. Ali u njezinu je smijehu poruga.

— Ako znaš plesati, pokaži mi. Oh, baš bih te htjela vidjeti kako plešeš! Hoće li i stijenje nakon tebe zaplesati?

— Ja plešem samo za Virru. — Moj je glas hladan poput jutarnjeg vjetra.

— Ja sam Virra. Pleši za mene.

Razbiješnjen, pokušavam skočiti za grmom, podižući odjednom tri korijena sa zemlje. Udaram nespretno. Kamenje i krhotine leda lete unaokolo. Grm se još više povlači, a ja se uplićem u vlastito korijenje koje je doprlo toliko duboko da moram zastati kako bih se ispetljao.

— I ti to nazivaš plesom?

Pružam svoje slobodne korijenje prema njoj, ali je ona predaleko. Uhvatio bih je i rastrgao, svukao joj lišće, ugušio je svojim listovima i zgrnuo led sa zemlje da je zatrpam:

— Ti nisi Virra! Gdje je ona? Ali moj glas ne može zagrmjeti i zaprijetiti kako bih to želio; on preklinje.

Grm se ponovo smije.

— Dakako da sam Virra. Svi smo mi Virra.

Nešto me žacnu. Nije to led, ali je isto tako hladno. Mladi grm što sam ga najprije sreo rekao je isto da je on Virra.

— Što hoćeš reći? — pitam, još se upinjući da oslobodim svoje duboko usađeno korijenje.

Ona stoji neobično mirno i njezin je glas, kad ponovo progovori, blaži.

— Ti ne znaš, zar ne? Sve se grmlje zove Virra — zašto da se brinemo za imena?

Zbunjen sam, iako mi nešto u meni govori da je trebalo da to znam. Život grmlja je tako kratak. Ono se stalno kreće pa nema svoga tla. Ono ne prianja ni uz što, čak ni uz imena.

Ni uz ljubav. A ponajmanje voli mene.

Silim se da govorim.

— Bila je jedna od vas koja mi je došla i razveselila me. Ali ona je otišla i moram je naći.

Poljski vjetrovi i dalje jure mimo nas. Grm upita:

— Kad je to bilo?

— Prije dva dana. Ni toliko.

Smaragdni sjaj njezina lišća blista poput Virrinoga — lišća prave Virre.

— Onda je nikad nećeš sustići.

Čak i glas ove Virre nalik je sada njezinome. Svijet je nestvaran ovdje, u ovom velikom otvorenom polju; ništa nije onako kako bi trebalo da bude.

Konačno oslobađam svoje preostalo korijenje — sada mogu hodati, a ne znam u kojem pravcu da krenem da je.tražim. Zbunjen i ispunjen strahom, tragam za sićušnim tragovima Virrinog korijenja. Ali tlo je pokriveno mrazom.

Bez nade, kažem:

— Moraš znati kamo je Virra otišla. Kaži mi.

— Kako bih znala? Ne znam čak ni o kojoj Vini govoriš; mi smo

nalik jedni na druge. — Ona oklijeva, opazivši da mi lišće podrhatva. — No svejedno, mora da je do sada odmakla toliko daleko da je nikada nećeš pronaći.

— Hoću! — Silina moga uzvika uplaši grm i ona pobjegne. Za tren je iščezla iza nekog niskog brežuljka. Gledam je kako nestaje kao da u njoj gubim svaku nadu, jer shvaćam da ima pravo. Nikad ne bih mogao prestići Virru, čak i da znam kuda moram ići.

Okrećem svoje udove prema studenom Suncu i razmatram svoj položaj. Imam samo dvije mogućnosti: Ili će se Virra vratiti, ili se moram nadati da ću je pronaći tragajući za njom u polju naslijepo. Nijedna mogućnost nije vjerojatna, ali nešto moram učiniti. I tako počinjem.

Krećem se kroz vjetrovita polja, posuta kamenjem i komadima leda. Tragam za Virr'om dok tmurno crveno Sunce izlazi i zalazi, izlazi i zalazi, više puta nego što želim brojiti. Nemam određen pravac. Okrećem se lijevo ili desno kad me pogađa beznađe i nastavljam dalje iako jedino nalazim bešeutne trave, stijene i pustu zemlju. Povremeno susrećem neki putujući grm

— Tražim grm koji se zove Virra. Jesi li ti Virra?

— Svi smo mi Virre!

Idem dalje, bez nade, a ipak se nadam.

Nekoliko se puta vraćam na mjesto gdje sam stajao kad je Virra otišla. No nje tamo nikad nema i nema drugih tragova, osim dubokih brazda moga vlastitog korijenja, Svaki put pomislim: ona će ih vidjeti ako dođe i moći će me naći.

Ali nje nikad nema, i iako sjećanje drveća seže dalje od sjećanja svih drugih bića na svijetu, počinjem zaboravljati kako je Virra izgledala. Njezino je lišće bilo svjetlozeleno, to je istina, ali kakve točno boje? Njezin je smijeh odzvanjao životnošću, ali kako je zapravo zvučao?

Nečega se dobro sjećam. Posljednje riječi koje mi je uputila bile su: »Nikada ne bih izazvala tvoju smrt.« Tada sam vjerovao da je to izjava ljubavi, ali vjerojatno je to bilo nešto drugo.

Kad sam napuštao obitelj, ljeto je bilo na vrhuncu, a sada osjećam kako se zemlja hladi na sve većim dubinama, dok Sunce potamnjuje, približavajući se zimi. Svaki se dan sve teže krećem, ali ipak idem dalje. Korijenje mi je otvrdnulo, izbrazdano kamenjem, a sada je prekriveno nečim što je gotovo potpuno nalik na koru. Krećem se sve sporije.

Jednog sam se dana našao na rubu šumske obitelji. Pustinjaci stoje bez riječi i ja ih ne uznemiravam. Možda su već u svojem zimskom snu. Iza njih je tama i toplina stotina članova moje obitelji, skutrenih zajedno. Prisjećam se kako se tlo pomiče u obitelji, jer ga naše korijenje neprestano pokreće.

Još jednom se osvrćem na veliko prazno polje, ispunjeno vjetrovima i strancima. Moja je duša potpuno utihnula dok pažljivo koračam pod sjenu nepokretnog pustinjaka, zaobilazim je i odmičem u šumu. Bolno se krećem od jednog do drugog osunčanog dijela šume. Drveće postaje sve brojnije i bliže jedno drugome i nakon nekog vremena počinjem razaznavati njihove maglovite snove, ali se ne osvrćem na njih.

Onda se začuje glas:

— Dakle, jesi li je našao?

To je Querca, koja je obećala da će me se sjećati kada ponovo dođem. Ostarjela, slavna Querea, koja me je nekad ispunjavala strahom. Sada ne osjećam ništa.

— Da, našao sam je.

Quercino krhko lišće zašušti.

— Stvorenje koje ubija Sunce. Kako je to objasnila?

Zastajem i pružam svoje korijenje duboko u zemlju. Hotimično crpim vodu iz tla koje Querca posjeduje još od vremena prije moga rođenja. Ona je prestara da se buni, ili je možda nepomična zbog dolaska zime.

— Ona kaže da je Sunčeva energija za život i za radost. Kaže da je rasipamo ako je ne trošimo. — Osjećam kako Quercin prezir pokreće tlo, ali prije no što uspije zaustiti, dodajem: — Vjerujem da ima pravo.

— Zašto si se onda vratio?

— Nema načina da objasnim što se dogodilo: — Izgubio sam je — kažem.

— Shvaćam. Dakako. Nastupa muk, kao što je to uobičajeno u obitelji dok traje zima. Naposljetku Querca upita: — Kakvo je tamo tlo? Bogato i meko, kao ovdje?

Od njezinih riječi moje se korijenje pomiče u dubokoj ilovači.

— Tamo ima kamenja. Zemlja je posvuda suha ispod leda.

Baš kao što sam mislila — kaže Querca. — Neće još dugo živjeti.

— Ali dok budu tamo, uistinu će živjeti!

Querca priguši smijeh u svome korijenju prije no što je uspjela spustiti svoje lišće.

— Kada dođe kraj, neće više biti grmlja — kaže ona. — Mi ćemo sve naslijediti.

Iznenada me preplavljuju osjećaji i prođe nekoliko trenutaka dok shvatim što se zbiva: osjećam sažaljenje prema Querci.

Izvlačim korijenje iz njezine zemlje i okrećem se prema polju. Pažljivo se udaljavam i kažem joj:

— Neka onda dođe kraj.

I sada se ponovo krećem prema rubu obitelji. Naći ću sebi mjesto izvan šume, iza pustinje, možda u blizini poljskog stijenja. Ako Virra — neka Virra — dođe do mene, opet ću zaplesati.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Živko Prodanović:

Katastrofa - kraj ili početak

U malom, zadimljenom, pomalo turobnom, ali na svoj način luksuznom klupskom baru poznati se liječnik Jonathc Q. Torn lagano klatio na visokom barskom stolcu i ispijao više-ne-pitaj-koju čašicu votke. Bez leda i limuna i bez ikakve očitije namjere da te večeri odustane od pića prije nego što dokrajči bocu, već dobrano načetu.

Witt Edwardson, neuredni i bradati pripadnik novinarskog staleža, najbliži Jonathonov prijatelj i odličan poznavalac njegovih principijelnih antialkoholičarskih stavova, s iskrenim je veseljiem i vrlo pažljvo promatrao to pražnjenje tek natočene čaše.

— Bravo! Bravo! Moje skrene čestitke i duboko poštovanje. Kao da vidim sebe u najboljim danima. Ali ovo je mnogo bolje. Medicina pije, izliječeni pacijent iz sveg srca zlobno likuje!

— Zaveži, ti neobrijana novinarska bačvo nad bačvama! Zaveži, popij nešto i crkni.

— Ho! Ho-ho. Uvrijeđeni Eskulap čim malo gurne nos u vatrenu vodu, čim popije malo samom sebi zabranjene tekućine, naglo mijenja karakter. Odlučno prelazi u analitičare ljudske ispičuturske vještine i odmah dijeli packe. Strašno je kada sveci i liječnici piju!

Jonathon je samo zakolutao očima, neobavezno se zagledao u neodređenu točku iza barmenovih leđa, a ovaj je spremno dohvatio bocu i bez pitanja natočio još jednu čašu.

— U prvom redu, uopće te nisam razumio što blebećeš, a u drugom redu, pijem jer mi je tako lakše

— Logika trećerazrednog pijanca.

— Ne. Logika mladog, uspješnog akušera, vlasnika najbolje i najmodernije klinike za porođaje u cijelom Londonu koji već tri tjedna nije imao nijedan porođaj na svojoj klinici. A već mjesecima nijedna ljupka mlada dama nije došla k meni radi utvrđivanja trudnoće. Moja klinika kao da više ne postoji.

— Hm, to mi je prvi glas. Da te nije netko uzeo na zub? Onako, iza tvojih leđa, ocrnio te, oklevetao, pa je tvoja dobro stojeća klijentela potražila drugog liječnika? Znaš i sam kako to ide.

— To sam i ja pomislio. Ne, provjerio sam svaku, pa i najmanju, mogućnost. Što se tiče mog dobrog glasa, sve je u redu. Ne može biti bolje. Međutim, bilo kako bilo, nitko više ne dolazi k meni. Ti i ne slutiš koliko stoji održavanje jedne takve klinike. Ako se ovako

nastavi, ja sam propao. Ovako i onako već sam dobro načet, a ne vidim uzrok.

— U znak najdubljeg suosjećanja i ja ću popiti jednu votku s tobom. A mogu i preko svojih novina učiniti nešto za tebe. Nekoliko reportaža, zanimljivo napisanih, i sve će biti u najboljem redu.

Za to vrijeme pažljivo ih je promatrao neki besprijekorno odjeveni čovječuljak. Ledeno stisnutih usana pristupio je prijateljima votke i — ravno u votkom razvodnjene oči Jonathona Q. Torna — zabio pogled koji je obećavao samo najteže samrtne muke, a možda i još ponešto.

— Ti podla, licemjerna, pohlepna...

—.... svinjo! — Witt je mirno nastavio, s osmijehom mjereći čovječuljka od glave do pete.

— Vi se ne miješajte, razgovaram s ovim.

— To je razgovor? Kazali ste: svinja.

— Nisam, ali sam tako mislio. Prokleta, pohlepna svinja.

— Prilično teška optužba. No, prijane, istresi sve što imaš, pa se lijepo izgubi. Uostalom, sumnjam da je nešto važno kada si nastupio tako svečano.

— Witt, da li sam te ikada upoznao sa svojim kolegom Chatiesom Smithom? Zajedno smo studirali.

Witt se lagano nakloni, ali cijenjeni kolega sa Jonathonova studija, Charles Smith, nije više obraćao pažnju na njega.

— Čuj, Joe, to nije pošteno što radiš.

— A što to ja radim? I to još nepošteno...

— Znaš i sam.

— Molim te, može li bez tih okolišavajućih gluposti, izmotavanja i pripremnih rečenica? Govori kratko i jasno. što se događa? Što je?

— U redu. Kratko i jasno. Zar ti nije dosta tvojih razmaženih pacijenata, pa moraš krasti i tuđe, čak i moje, pacijente svoga kolege sa studija?

— Charlie, ne razumijem ni jednu jedinu tvoju riječ. Počni iz početka i objasni mi u čemu je stvar. Učini to pažljivo, jer ti si, kao što vidim, trijezan, što bi se teško moglo kazati za mene.

— Pa, kada već želiš, kazat ću ti. Ti i tvoja prokleta snobovska klinika preoteli ste mi sve moje pacijente. Do posljednjega! — Charles Smith bio je na rubu plača. — Ostao sam bez pacijenata.

— Ma što mi kažeš! A ja ti velim da već tri tjedna nisam imao nijedan jedini porođaj na svojoj klinici. Sasvim bi lijepo mogao zaključiti da ti meni kradeš pacijente.

— Što? Zavitlavaš.

— Nikada nisam bio ozbiljniji.

— Sada ja ništa ne razumijem. Dakle, ti tvrdiš da tri tjedna nisi imao nijedan porođaj na svojoj klinici.

— Upravo to. Dođi sutra k meni i pregledaj kartone.

— Ne, hvala, vjerujem ti.

— A čemu sva ta komedija?

— Iskreno da ti kažem, ni ja već desetak dana nisam imao nijednu pacijenticu. Kao da su propale u zemlju. Čak ni umišljenu trudnicu. Kao da se u Engleskoj te stvari više ne rade.

Witt se pokušao nasmijati, ali mu to nije uspjelo. Novinarski mu je instinkt kazao da se tu događa nešto ozbiljnije, važnije od svega što je dosad čuo ili vidio. Trojica muškaraca zbunjeno su promatrala čuđenje na vlastitim licima. Barmen, kao da sve shvaća, brzo je natočio tri votke. Popili su ih, a zatim živo raspravljajući utonuli u bunilo jednog dobrog, slučajnog pijanstva, ne uspijevajući dokučiti što se zbiva.

*

To bunilo trajalo je mnogo duže i nije bilo samo njihova Bilo je na tisuće takvih ili sličnih razgovora tih dana u svim krajevima svijeta. Uskoro ništa nije moglo spriječiti lavinu najveće senzacije svih vremena — žene su prestala rađati. Na cijeloj kugli Zemljinoj, bez izuzetka, nijedna žena nije više ostajala trudna. Negdje se taj prekid dogodio tjedan dana ranije, negdje tjedan kasnije, ali je konačna posljedica uvijek bila ista: na Zemlji su prestali porodi.

*

Preskočimo prvo vrijeme šoka, kad se saznala tragična istina, te vrijeme kada je svijet bio na rubu rata, kao i uobičajene optužbe na relacijama Zapad-Istok, Sjever-Jug. Preskočimo vrijeme senzacionalnih članaka i alarmantnih televizijskih izvještaja, najrazličitijih teorija, magičnih lijekova, luđačkih proročanstava, hipoteza, savjetovanja, kongresa, te vrijeme kada je zajednička nesreća konačno prekinula sve sukobe i optužbe; zanemarimo i bezuspješna stalna zasjedanja Ujedinjenih naroda.

I tako smo stitgli u panikom rastrojeni svijet nekoliko godina kasnije.

Svijet koji više nije imao smisla jer je polako umirao. To je postala surova istina. Ljudi su starjeli, umirali, a nitko više nije dolazio na njihova mjesta. Na svijet, koji je još živio po inerciji vlastitog postojanja, ali nije znao zašto. Na svijet, koji je odjednom postao isprazan, tih, miran, bez osmijeha zamišljen, bolno uvučen a vrtlog vlastitog nemira. Na svijet koji je nestajao, izvjesno i bez pomoći, naglo gurnut u postojanje bez nade.

*

Vratimo se u klupski bar. Za šankom sjede trojica prijatelja. Joe, Witt i Charlie. Tu je i votka.

— Prije osam godina...

— Da, prije osam godina...

— A ja sam pomislio...

— Svašta smo tada mislili.

— Prije osam godina. To je počelo.

— Upravo u ovo vrijeme.

Charlie bojažljivo pogleda prijatelja.

— Nikada nisam vjerovao u boga. Dapače, uvijek sam se rugao onima koji su vjerovali. Smatrao sam ih neznalicama, crkvenim moljcima, budalama koje ne mogu shvatiti da u svijetu znanosti i tehnike dvadesetog stoljeća nema mjesta za te izmišljotine. A sada... sada mislim da možda imaju pravo oni koji kažu da nas je stigla božja kazna...

— Glupost. Bog bi izabrao efikasniji način da se osveti jadnom čovjeku-mravu. Puhne i nema ga više, kao da ga nikada nije ni bilo. Što ima od toga da čeka kako će čovječanstvo polagano crkavati?

Jonathon se umiješa:

— Dobro, Charlie, a što ako boga nema?

— Onda mi ti, dragi kolega, objasni što je To.

— Nemom pojma. Otkud bih znao. Da znam, ne bih čuvao za sebe ono što znam.

— I umrijet ćeš,a nešeć saznati.

— Vjerojatno. I drugi će, netko prije, netko kasnije. Svi smo u istom loncu. Valja se pomiriti s tim. Sada je vrijeme u kojem postoji samo jedno: ili će čovječanstvo pronaći uzrok ovoj katastrofalnoj nesreći i tada uspjeti da je ukloni, ili će nestati. Zauvijek. Nema treće mogućnosti. Charlie se gorko nasmješi.

— Sumnjam da ćemo doznati što je To. Tolike su godine već prošle, a stotinama, tisuća znanstvenika iz cijelog svijeta nije uspjelo pronaći ni djelić naznake koja bi objašnjavala i najmanju mogućnost. Prvi put u povijesti čovječanstva ulaže se više novaca u znanstvena istraživanja nego u sve ostale djelatnosti, prvi put riječ znanstvenika ne nailazi na državne granice, milijuni ljudi istražuju samo To, a rezultat svega je jedno golemo ništa. Kažem vam, To je kazna...

— Glupost! Bogomoljačka sljeparija! U prirodi postoje samo prirodni zakoni. Ovo je izvan svih zakona prirode koje mi znamo, ali nema razloga i pomisliti da je odgovor negdje izvan tih zakona uopće.

— Zašto ne bi bilo razloga? Mi smo izgubili igru.

— Možda. Ipak, ostaje nam još mnogo godina do posljednjeg čovjeka.

— Svakako. A kada umre i taj posljednji čovjek, tko će nam kazati kako je glasio prirodni zakon o čovjeku? I kako je To došlo na svijet? Iz neba, iz svemira...

Jonathon Q Torn naglo problijedi u licu. Žila kucavica stade luđački udarati.

— Tako je! Sve se u prirodi kreće unutar prirodnih zakona. A prekinuti prirodni put, evolucijsko kretanje ljudske vrste preko noći može samo netko tko znao mnogo o prirodi čovjeka i prirodi samoj...

Netko tko je toliko razuman da zna sve o nama i da zna više od nas. Čovjek je postao prijetnja prirodi, svemu živom na vlastitom planetu. Zar nije nuklearno oružje postalo prijetnja svoj prirodi samog planeta? Zar nije čovjek postao suprotan svemu što je stvorila priroda?

— Bez pesimizma: da.

— Eto, vidiš i sam: kazna...

— Charlie, ostavi se toga. Mi smo sami postali opasni za prirodu Zemlje, vlastitog planeta, za Sunčev sistem i tko bi znao kakva smo sve prijetnja s našim suludim arsenalima nuklearnog oružja. Da ne pričao o ostalom. Iz jednog dijela svemira javlja se opasnost. Mi!

— A netko je...

— Upravo to. Netko je, ne bog ili bogtepitaj kakvo božanstvo, već netko nadmoćno razuman i dovoljno sposoban da nas onemogući, prekinuo prirodni slijed reprodukcije ljudi da bi zaštitio prirodu i vjerojatno još mnogo toga. Možda i samog sebe.

— Ako je toliko superioran zašto nas nije jednostavno umlatio? To bar ne bi bilo teško. I kao što kaže prijatelj Charlie, potpuno zasluženo.

— I to imam na umu. Ako je taj netko, odnosno ta razumna bića, toliko visoko razvijen da može prekinuti reprodukcijski ciklus, onda je logično pretpostaviti da se nalazi na takvom stupnju razvoja na kojem se više ne ubija kao kod nas. Možda i nikada nisu ubijali druga bića. Čovjeka je trebalo zaustaviti. Kako, a da se ne bude ubojica, kao šta je čovjek? Rješenje je jednostavno: zaustaviti čovjekov reprodukcijski ciklus prije nego što čovjek postane previše moćan, jer kako bi tek tada uništavao sve oko sebe.

— Dakle, ova katastrofa...

— Ona je ili kazna ili opomena. Ako je kazna, tada je stigao kraj ljudskom rodu, ako je opomena, možda je početak nečeg novog..

*

Trojica prijatelja sa zebnjom i nadom promatraju kroz otvoreni prozor londonskog klupskog bara nebo. Ono je posuto tisućama zvijezda.

Da li će ikada doznati istinu?

Alan E. Nourse:
Brightside Crossing

Preveo Zoran Milović

Prijelaz Svijetlom stranom

James Baron nije bio oduševljen kada je, ulazeći te večeri u »Crveni lav«, čuo da će imati posjetioca. Nije podnosio tajne, ni male ni velike, a, uz to, sada je bilo neodložnijih stvari o kojima je valjalo razmišljati. Pa ipak, dok je dolazio s ulice, vratar mu je dao znak da zastane i rekao:

— Tisuću puta oprostite, gospodine Barone. Neki čovjek, nije rekao kako se zove, kazao je da biste ga željeli vidjeti. Vratit će se do osam sati.

Baron je bubnjao prstima po stolu i promatrao tihu i mirnu prostoriju. Obični ljudi, oni s ulice, nisu imali pristup u »Crveni lav«: bili su zamoljeni, ljubazno ali i odlučno. Gostiju je bilo svega nekoliko. Preko puta. s desne strane, bila je grupa koju je Baron samo površno poznavao — penjači na Ande. ili bar dvoiica od njih. S druge strane, u blizini vrata, prepozna starog Balmera, koji je na mapi zabilježio prvi prolaz do središta Vulkanskog kratera na Veneri. Na njegov smiješak Baron uzvrati kimanjem glave, zatim se ponovo nasloni i stade čekati. Nemirnim kretnjama odavao je svoju nestrpljivost da vidi tog nametljivca koji je zahtijevao njegovo vrijeme, ničim to ne opravdavajući.

U tom trenutku jedan onizak, prosijed čovjek priđe Baronovu stolu i sjede pokraj njega. Nije bio visok, no njegova je pojava odavala žilavu osobu. Na licu mu se nije moglo pročitati koliko mu je godina — moglo mu je biti trideset, ali isto tako i tisuću — no izgledao je umorno i neizmjerno ružno. Obrazi su mu bili izborani i smeđi, prekriveni ožiljcima, od kojih neki nisu još ni zacijeljeli.

— Drago mi je što ste me pričekali. Čuo sam da namjeravate pokušati Svijetlom stranom — reče stranac.

Baron se za trenutak zagleda u njega, a zatim odvrati hladnim glasom:

— Vidim da ste u stanju čitati tele-novosti. Da, vijest je točna. Cilj nam je Prijelaz svijetlom stranom.

— U perihelu?

— Naravno. A u koje drugo vrijeme?

Prosijedi je čovjek nekoliko trenutaka bezizražajno promatrao Baronovo lice, a zatim polagano reče:

— Ne, bojim se da vam Prijelaz Svijetlom stranom neće uspjeti.

— Samo trenutak. Tko ste vi, ako smijem znati? — upita Baron.

— Zovem se Claney — reče stranac.

Nekoliko je trenutaka vladala tišina. Zatim:

— Claney? Peter Claney?

— Točno tako.

Baronove su oči bile širom otvorene od uzbuđenja. U glasu mu više nije bilo ni traga bijesu.

— Čovječe, ta gdje ste se skrivali sve ovo vrijeme? Već mjesecima pokušavamo uspostaviti s vama vezu!

— Znam. Nadao sam se da ćete me prestati tražiti i da ćete odbaciti cijelu stvar.

— Prestati tražiti! — Baron se nagnu preko stola. — Prijatelju, izgubili smo nadu da ćemo vas pronaći ali nijednog vas trenutka nismo prestali tražiti. Evo, uzmite piće. Toliko je toga što nam možete reći. — Prsti su mu drhtali od uzbuđenja.

Peter Claney zatrese glavom:

— Ne mogu vam reći ništa što biste željeli čuti.

— Ali, morate. Vi ste jedini Zemljanin koji je krenuo Prijelazom preko Svijetle strane i preživio! Ona priča koju ste ispričali novinarima, to je ništa. Nama su potrebni detalji. Gdje vas je izdala oprema? Gdje ste krivo proračunali? Koja su najteža i najopasnija mjesta? — Baron uperi prst u Claneyevo lice: — Ovo, na primjer, ovo s kožom? Zbog čega? Što nije bilo u redu s vašim staklima? Što nije bilo u redu s filtrima? Moramo znati sve te stvari. Ako nam kažete, uspjet ćemo ondje gdje vama nije uspjelo...

— Želite znati zašto nam nije uspjelo? — upita Claney.

— Naravno da želimo znati. Moramo znati.

— Stvar je jednostavna. Nije nam uspjelo zbog toga jer je to nemoguće. Nismo mogli mi, a ni vi nećete uspjeti. Nijedno ljudsko biće nikada neće prijeći Svijetlu stranu i preživjeti. Čak ni ako budu pokušavali stoljećima.

— Glupost — izjavi Baron. — Mi ćemo uspjeti.

Claney slegnu ramenima.

— Bio sam tamo. Znam o čemu govorim. Možete kriviti opremu ili ljude — grešaka ima i u jednom i u drugom — ali mi jednostavno nismo znali sa čime smo se borili. Taj nas je planet porazio, zajedno sa Suncem. Uništit će i vas, također, samo ako pokušate.

— Nikada — reče Baron.

— Da vam ispričam — reče Peter Claney.

*

Svijetla strana zanimala me još od onih dana do kojih mi dopire

sjećanje — počeo je Claney. — Čini mi se da mi je bilo deset godina kada su Wyatt i Carpenter pokušali onaj posljednji put — bilo je to 2082, ako me sjećanje ne vara. Pratio sam izvještaje s istim onim zanimanjem s kojim sam očekivao tri-V serije, a kada su jednostavno nestali bio sam strašno tužan i potišten.

Sada znam da su njih dvojica bili običan par budala. Krenuli su bez potrebne opreme, praktički bez ikakva znanja o uvjetima koji vladaju na površini, bez ikakvih karata. Ali onda ništa o tome nisam znao i za mene je njihova propast predstavljala strašnu tragediju. Nakon toga, pratio sam Sandersonov rad, tamo gore, u Sumrak Labu. i Svijetla je strana polako ušla u mene i moju krv.

No, ideja da se pokuša Prijelaz bila je Toma Mikute. Jeste li ikada čuli za Toma Mikutu? Ne vjerujem da ste čuli. Ne, nije Japanac već Amerikanac poljskog porijekla. Bio je major u Međuplanetarnoj službi. Nekoliko je godina radio kod njih, a kada je napustio tu službu, estavio je sebi taj čin, i po njemu su ga svi i znali.

Dok je bio u toj službi, radio je s Armstrongom na Marsu. Dobar dio istraživanja i kartografiranja za koloniju njegovo je djelo. Prvi sam ga put sreo na Veneri; proveli smo pet godina tamo gore, baveći se jednim od najneugodnijih i najtežih istraživanja nakon Matto Grossa. Poslije toga, on je krenuo u Vulkanski krater, utirući put Balmerovim istraživanjima nekoliko godina kasnije.

Major mi se oduvijek dopadao. Bio je snažan, miran i hladnokrvan, od one vrste ljudi kojima uvijek uspijeva ocijeniti situaciju malo prije od drugih i, kad se nađu u stisci, uvijek znaju što treba činiti. U ovoj igri suviše mnogo ljudi ima samo živce i sreću, ali ne i sposobnost procjenjivanja. Major je imao i jedno i drugo. Bio je, kao ličnost, od onih koji su u stanju uzeti posadu sastavljenu od divljih ljudi i srediti ih da djeluju kao dobro podmazani stroj, kroz tisuće kilometara prašume na Veneri. Volio sam ga i vjerovao sam mu.

Kasnije je sa mnom ponovo uspostavio vezu ovdje, u New Yorku. Isprva je sve izgledalo kao slučajan susret. Proveli smo večer ovdje, kod »Crvenog lava«. Razgovarali smo o starim vremenima; ispričao mi je o radu na Vulkanu, i o tome kako je bio sa Sendersonom, gore, u Sumrak Labu na Merkuru, govorio je kako su mu oduvijek bila mnogo draža vrela putovanja od onih hladnih, a onda me upitao što sam ja radio nakon Venere i kakvi su mi planovi u tom trenutku.

— Nemam nekih osobitih planova — rekao sam mu. — Zašto pitaš?

Ponovo me pogledao.

— Koliko si težak, Peter?

Rekoh mu, šezdeset pet-šest kilograma.

— Sasvim u redu. Vruće putovanje — reče i naceri se. — U svakom slučaju, moglo bi, i bit će opasno. Kako podnosiš toplinu?

— Ti bi bar trebao znati odgovor na to pitanje — rekoh. — Venera baš ne nalikuje mnogo na hladnjak.

— Ne, mislim na pravu vrelinu.

U lom sam trenutku počeo shvaćati što mu je na usnu.

— Planiraš putovanje.

— Točno. Jedno vrelo putovanje — ponovo se naceri. — Uz to i opasno.

— Kakvo putovanje?

— Svijetla strana Merkura — reče Major.

Polako zazviždah:

— U afelu?

On zabaci glavu i odvrati:

— Zbog čega pokušati Prijelaz u afelu? Što si onda napravio? Šest i pol tisuća kilometara po krvničkoj vrelini, i sve to samo zato da bi došao neki šaljivdžija, iskoristio tvoje podatke i oteo ti slavu, prelazeći četrdeset četiri dana kasnije u perihelu? Ne, hvala. Želim Svijetlu stranu bez ikakvih sličnih gluposti: —Žustrom se kretnjom nagnuo prema meni i nastavio: — Želim prijeći u perihelu i želim Prijelaz površinom. Ako je čovjek u stanju učiniti tako nešto, Merkur je njegov. Dok se to ne ostvari, Merkur je ničiji. Želim Merkur — ali potrebna mi je pomoć da bih u tome uspio.

I ja sam tisuću puta mislio o tome, ali nikada se nisam usudio ni pokušati. Isto kao što nije pokušao i nitko drugi, još od vremena kada su nestali Wyatt i Carpenter. Merkur se oko svoje osi okreće u istom vremenu koje mu je potrebno za jedan krug oko Sunca, što znači da je Svijetla strana sve vrijeme okrenuta Sunčevim zrakama. To čini Svijetlu stranu Merkura u perihelu najvrelijim mjestom u Sunčevu sistemu, s jednim jedinim izuzetkom: površinom samog Sunca.

Bit će to pakleni put. Svega je nekoliko ljudi uopće saznalo koliko paklen, ali se nijedan nije vratio da ispriča o tome. Bio je to pravi Prijelaz pakla, ali netko će ga jednoga dana ipak prijeći.

Želio sam da među lim ljudima budem i ja.

Sumrak Lab, u blizini sjevernog Merkurovog pola, bio je prirodno mjesto odakle je valjalo krenuti. Baza nije bila osobito velika: uzletište za rakete, laboratoriji i prostorije za Sandersonovu posadu, ukopane duboko u tlo i toranj sa solarnim teleskopom, koji je Sanderson izgradio još prije desetak godina.

Sumrak Lab nije bio osobito zainteresiran za Svijetlu stranu jer, naravno, Sunce je bilo Sandersonova beba, a Merkur je odabrao kao Suncu najbliži komad stijene na kojem je mogao podići svoj opservatorij. Uz to, izabrao je vrlo pogodno mjesto. Na Merkuru temperatura Svijetle strane dosiže 380 stupnjeva Celzijusa u perihelu, dok je Tamna strana na manje-više konstantnih minus 230 stupnjeva. Nijedan uređaj s ljudskom posadom ne bi bio u stanju stalno podnositi

bilo koji od ova dva ekstrema. No, s Merkurovom rozetom, zona sumraka između Svijetle i Tamne strane nudi temperature bliže onima na kojima se može preživjeti.

Sanderson je svoj laboratorij podigao u blizini pola, gdje je zona široka nekih osam kilometara i gdje temperatura varira svega od 25 do 30 stupnjeva. Solarni je teleskop bio u stanju podnijeti takvu razliku temperatura, a dobru i jasnu sliku Sunca imali su u toku 70 od ukupno 88 dana, koliko je planetu potrebno da jedanput obiđe oko svoje matične zvijezde.

Kada smo stigli u Lab, završavajući posljednje pripreme, Major je računao da Sanderson zna i o Merkuru bar djelić od onoga koliko zna o Suncu.

I nije se prevario. Sanderson nam je, doduše, rekao da smo zacijelo poludjeli, no pomogao nam je koliko je god mogao. S Jackom Stoneom, trećim članom naše grupe, koji je sa zalihama i opremom stigao nekoliko dana prije nas, proveo je skoro taj cijeli tjedan ukratko ga informirajući o situaciji. Jadni nas je Jack dočekao na uzletištu gotovo plačući: Sanderson mu je tako mračno prikazao Svijetlu stranu.

Stone je bio prilično mlad — jedva dvadeset i pet godina, no bio je s majorom u Vulkanu i molio ga je da se i on pridruži ovom putovanju. Imam čudan osjećaj da Jacka, zapravo nisu mnogo zanimala istraživanja, već je o Mikuti razmišljao kao o nekakvom božanstvu, slijedeći ga svuda poput mladog psića.

Meni to nije bilo bitno, sve dok je on sam znao zbog čega se upušta u sve ovo. U ovoj se igri ne pita ljude zašto to čine — lako postanu strašno smeteni i nesigurni, i nitko vam nije u stanju dati neki razumni odgovor. U svakom slučaju, Stone je iz Laba posudio trojicu ljudi i, kada smo stigli, zalihe i oprema bili su priređeni i spremni za provjeru i testiranje.

Stvari smo sredili na najbolji mogući način. S priličnim fondom — tri-V novac i nešto gotovine koju je Major uspio dobiti od vlade — omogućilo nam je da nabavimo novu i dobru opremu. Mikuta je sam izradio nacrt opreme i sam ju je testirao, uz priličnu pomoć Sandersona. Imali smo četvoro lakih kola, »buba«, od kojih su troja bili lagani modeli s velikim, oblim, izbrazdanim gumama i specijalnim odvojenim uređajem za olovno hlađenje, koje je prikupljalo suvišnu toplinu. Uz njih, četvrto je vozilo bio specijalan traktor za osobito teške zadatke, čija je glavna dužnost bila vuča saonica.

Major je radio na njima s veseljem djeteta u cirkusu. Zatim reče:

— Jesi li čuo išta od McIversa?

— Tko je on? — Želio je Stone znati.

— On će s nama. Dobar je to čovjek — dolje, kod kuće, proslavio se planinarenjem. — Major se okrenu prema meni — Ti si za njega, vjerojatno, čuo.

O Tedu McIversu slušao sam mnogo priča i moram reći da nisam bio odviše sretan kada sam čuo da će i on s nama.

— Tip koji se ne boji ni vraga, je li? — rekoh.

— Možda. On je čovjek koji ima sreće i sposobnosti. I jedno i drugo bit će nam potrebno.

— Jesi li ikada radio s njim? — upitah.

— Nisam. Zabrinut si?

— Ne baš zabrinut.... No, Svijetla strana nije mjesto na kojem možeš računati na sreću.

Major se nasmija.

— Mislim da o McIversu ne bismo trebali brinuti. Kada sam mu govorio o našoj namjeri i putovanju, sasvim smo se dobro razumjeli. Uz to, jedan drugom bit ćemo suviše potrebni, a da bismo se zamarali sličnim, nepotrebnim razmišljanjima.

Okrenu se natrag popisu zaliha i reče.

— U međuvremenu, hajde da popišemo i spremimo ove stvari. Morat ćemo veoma paziti na težinu vozila. Ostalo nam je samo malo vremena. Sanderson kaže da bismo trebali krenuti za tri dana.

Dva dana kasnije, McIvers se još nije pojavio. Major o tome nije mnogo govorio, no Stone i ja smo postali malo nervozni. Drugi smo dan proveli proučavajući zemljopisne karte Svijetle strane koje su do tada bile napravljene. I najbolje dostupne karte bile su vrlo loše. Snimci su načinjeni s tako velike visine da su detalji nestajali u zamagljenim mrljama; mogli su se uočiti samo najveći planinski lanci, krateri i rasjedi, što je bilo sve. Pa ipak, moglo ih se iskoristiti, bar za, planiranje vjerojatno najpogodnije okvirne rute našeg prijelaza.

— Ovaj gorski lanac ovdje — reče major dok smo jedan pored drugog stajali nagnuti nad stolom, proučavajući kartu — u velikoj je mjeri tektonski neaktivan, kako kaže Sanderson. No ovi prema jugu i zapadu mogli bi biti aktivni. Seizmografska istraživanja govore o priličnoj aktivnosti u tom području, koja postaje sve ozbiljnija što se više približavamo ekvatoru. Nije riječ samo o vulkanskoj aktivnosti već i o uzdizanjima ispod same površine.

— Sanderson mi je rekao da je tamo, vjerojatno, konstantna površinska aktivnost — doda Stone.

— Pa, nesigurno jest, u to nema sumnje. No jedini način da se to izbjegne jest putovanje preko pola, na drugu stranu, no time bismo izgubili nekoliko dana a opet ne bismo bili sigurni da je na zapadu površinska aktivnost manja. S druge strane, veće bismo potrese možda mogli izbjeći ako nađemo prolaz kroz ovaj lanac, a onda oštro skrenemo na istok... — upozorio nas je major.

Činilo se što više razmatramo problem, da smo sve dalje od njegova rješenja. Dobro smo znali da na Svijetloj strani postoje aktivni vulkani — bilo ih je i na Tamnoj, no tamo je površinska aktivnost bila

mnogo mirnija i lokalizirana samo na određena područja.

Uz to, na Svijetloj je strani isto tako bilo problema i s atmosferom. Postojala je atmosfera i stalan atmosferski protok sa Svijetle na Tamnu stranu. Nije toga bilo mnogo: lakši su plinovi dosegli prvu kozmičku brzinu i nestali sa Svjetle strane prije mnogo tisuća godina, no bilo je ugljičnog dioksida, dušika i tragova ostalih težih plinova. Osim toga, bilo je napretek sumpornih para, isto kao i ugljičnog disulfida i sumpornog dioksida.

Atmosferska se plima kretala prema Tamnoj strani i tamo se kondenzirala, donoseći sa sobom dovoljno vulkanskog pepela po kojem je Sanderson bio u stanju procijeniti dubinu i prirodu površinskih uzdizanja na Svijetloj strani. Stvar je bila u tome da je trebalo pronaći putove i prolaze koji bi bili što dalje od ovakvih područja uzdizanja. No, i najkompletnije dostupne analize pokazale su da smo jedva malo zagrebali površinu svog planeta. Jedini način da se sazna što se doista događa bilo je naći se tamo i u to vrijeme.

Napokon, trećega dana. teretnom raketom koja je stigla s Venere došao je i McIvers. Za nekoliko je sati zakasnio na onaj brod kojim smo stigli major Mikuta i ja, a onda je požurio na Veneru, u nadi da će uspjeti naći nekakav prijevoz dovdje. Nije izgledao odviše potišten zbog propusta, kao da je ovo njegov uobičajeni način za sređivanje stvari u posljednji trenutak, i nije mogao razumjeti zbog čega su svi toliko uzbuđeni.

Bio je McIvers visok, snažan čovjek duge, prerano posivjele valovite kose, s očima kakve viđaš u planinara — napol' zatvorene, pospane, gotovo ravnodušne, ali sposobne da se u trenutku razbude i uzbune. I nikada nije bio miran; stalno je bio u pokretu, stalno je nešto radio s rukama, ili je pričao, ili je jednostavno hodao naokolo.

Bilo je očigledno da major nema namjeru potezati pitanje njegova dolaska. Još je bilo stvari koje je valjalo učiniti, i sat kasnije posljednji put sme provjeravali naša odijela. Te večeri Stone i McIvers postadoše pravi, prisni prijatelji. Sve je bilo spremno za rani polazak sutra ujutro.

*

— A to je — reče Baron, ispijajući posljednje kapi pića i dajući znak konobaru za još jednu rundu — bila vaša prva velika greška.

Peter Claney podiže obrve i upita:

— McIvers?

— Naravno.

Claney slegnu ramenima i preleti pogledom preko malih, tihih stolova.

— Na mjestima kao što je ovo nađe se mnogo bizarnih ličnosti — reče. — Neki od najboljih ljudi na prvi pogled ne doimaju se osobito pouzdano. U tom trenutku naš veliki problem nije bila ličnost kao

takva. Najviše nas je brinula oprema, a zatim pravac putovanja.

Baron kimnu glavom, odobravajući:

— Kakve ste vrst odijela imali?

— Najbolje izolirana odijela ikada napravljena — reče Claney. — Svako je imalo unutrašnju podstavu od modificirane staklene vune, čime je izbjegnuta nespretnost odijela s azbestnom izolacijom. Jedinice za hlađenje i spremišta s kisikom uzimali smo sa saonica i mijenjali svakih osam sati. Vanjski je pokrov bio obložen monomolekularnim reflektirajućim slojem kroma. Na Sunčevoj smo svjetlosti blistali poput okićenih jelki. Uz to, između vanjskog i unutrašnjeg dijela postojao je međuprostor širok oko centimetar, a pod povećanim pritiskom. Naravno, i alarmni termoelementi, jer uz temperaturu od 380 stupnjeva ne bi trebalo odviše vremena pa da se pretvorimo u pepeo, ako bi odijela negdje iznevjerila.

— A što je bilo s »bubama«?

— Naravno, i one su bile izolirane, no, što se zaštite tiče, na njih nije valjalo odviše računati.

— Niste računali na njih! — uzviknu Baron. — Zbog čega?

— Znali smo da ćemo vrlo mnogo vremena provesti izvan njih. Omogućavale su nam veću pokretljivost i služile kao spremište instrumenata i zaliha, no bilo je jasno da ćemo mnogo rada, što se samog napredovanja tiče, morati obaviti pješice. — Claney se s gorčinom nasmiješi i nastavi: — A to je značilo da se samo dva i pol centimetra staklenih niti i centimetar slobodnog prostora pod pritiskom nalazi između nas i površinske temperature na kojoj je olovo teklo kao voda a cink gotovo dosizao točku taljenja, temperature na kojoj su sumporni bazeni, premda u sjenci, ključali poput zobene kaše iznad logorske vatre.

Baron obliza usne. Prsti su mu udarali po hladnom, mokrom staklu.

— Nastavite — reče napetim glasom. — Krenuli ste po planu?

— O, da, — odvrati Claney — krenuli smo po planu; to je bilo u redu. Riječ je o tome da nismo sasvim završili po planu, to je sve. No stići ću i do toga.

Smjesti se, oslonivši se na naslon, i nastavi:

*

Sa Sumraka krenuli smo na jugoistok: do centra Svijetle strane trebalo nam je trideset dana. Uspije li nam u prosjeku prevaliti stotinjak kilometara na dan, mogli bismo se naći na ekvatoru točno u perihelu, u točki u kojoj je Merkur najbliži Suncu — što je Centar činilo najvrelijim dijelom planeta u najvrelijem trenutku u kojem se može naći.

Kada smo krenuli, Sunce je već bilo iznad horizonta, golemo i žuto, dvostruko veće nego što izgleda sa Zemlje. Svakog će dana to Sunce

postajati sve veće i sve bjelje i svakim će danom površina postajati sve vrelija i vrelija. No kada jednom dosegnemo Centar, posao će biti samo napol završen — još će pred nama biti put od 3200 kilometara prema suprotnoj strani zone sumraka. Sanderson će nas čekati na drugoj strani, s izviđačkim brodom laboratorija, otprilike šezdeset dana od polaska iz Sumrak Laba.

To je bio plan, okvirno. Na nama je bilo da prijeđemo tih stotinu kilometara na dan, bez obzira na to koliko vrelo postalo, bez obzira na to kojim područjem i kakvim terenom moramo proći: Vraćanje i traženje drugih putova bilo bi opasno i oduzelo bi nam dragocjeno vrijeme. Odlaganja bi nas mogla stajati života, što smo svi znali.

Major je razjasnio posljednje detalje sat prije nego što smo krenuli.

— Peter, ti ćeš uzeti prvu bubu, onu malu koju smo olakšali i uredili za tebe; bit ćeš prethodnica. Stone i ja nalazit ćemo ti se sa strane, pedesetak metara iza tebe. McIvers, tvoj će posao biti vuča saonica, tako da će naš zadatak biti da bi što preciznije odredimo pravac kretanja. Peterov je posao da u svakom trenutku odabere put kojim ćemo krenuti. Bude li ikakve sumnje u sigurnost puta, svi ćemo ga istražiti pješke, a tek onda ćemo krenuti bubama. Je li jasno?

McIvers i Stone izmijenjaše poglede.

— Jack i ja smo razmišljali o tome da izmijenimo uloge — reče McIlvers. — I on bi bio u stanju raditi sa saonicama. S druge strane, meni bi to omogućilo malo više pokretljivosti.

Major oštro pogleda Stonea.

— Jack, pristaješ li na to?

— Ne smeta mi. Mac je želio... — slegnu Stone ramenima.

McIvers načini nevini gest rukama i reče:

— Nije važno. Riječ je jednostavno o tome da se bolje osjećam kada se krećem. Čini li to neku razliku?

— Pretpostavljam da ne čini — reče major. — Znači, ti ćeš sa mnom ići iza Petera, sa strane. U redu?

— Naravno, naravno — odgovori McIvers, potežući prstom donju usnu. — A tko će kao prethodnica ići u istraživanje?

— Pa, zvučalo je kao da ću ja — presjekoh ga. — Vodeća »buba« mora biti što lakša.

— To je točno. Peterova je »buba« ogoljena do kraja. Ostao je samo okvir i kotači — reče Mikuta kimnuvši glavom.

— Ja sam mislio na samu prethodnicu pri napredovanju. —reče McIvers. — Potreban je netko tko će biti više ispred — najmanje šest do osam kilometara — i koji će otkrivati velike pukotine i aktivne promjene tla, zar ne? — Zagleda se u majora i nastavi: — Hoću reći. kako možemo znati u kakvu vrstu nevolje srljamo, ako pred sobom nemamo nekog tko će izviđati.

— Upravo za to nam služe karte — odvrati major oštrim glasom.

— Karte! Ja govorim o preciznom i detaljnom istraživanju. Nema potrebe da brinemo oko većih topografskih elemenata. Male pukotine, one koje se na kartama ne mogu vidjeti, to je ono što nas može stajati života.

Uzbuđenim kretnjama poravna karte i nastavi:

— Gledaj, da ja uzmem »bubu« i krenem naprijed u izviđanje, osam, možda i punih šesnaest kilometara ispred vas. Naravno, mogu ostati na dobrom, čvrstom tlu, ali ipak pažljivo istražiti područje i radiom javiti Peteru gdje treba izbjeći pukotine. A onda...

— Nema kockanja — upade major.

— Ali, zašto ne? Mogli bismo uštedjeti dane i dane! — odvrati McIvers.

— Ne zanima me što bismo mogli uštedjeti. Ostajemo zajedno. Kada stignemo do Centra, želim da sa mnom budu živi ljudi, a ne mrtvaci. To znači da ćemo u svakom trenutku jedan drugome biti u vidnom polju. Svaki alpinist zna da je sigurniji u grupi nego sam: u bilo koje vrijeme, na bilo kojem mjestu.

McIvers se zagleda u njega, dok su mu obrazi bili crveni od bijesa. Napokon mrzovoljno kimnu glavom i promrmlja: — U redu, ako ti tako kažeš.

— Da, tako kažem i tako mislim. Ne želim nikakve gluposti. Do Centra ćemo stići svi zajedno, i Prijelaz ćemo završiti svi zajedno. Razumiješ li?'

McIvers kimnu. Mikuta se okrenu prema Stoneu i meni. I nas dvojica kimnusmo u znak slaganja.

— U redu — zaključi major polagano. — Sada, kada je svima sve jasno, mogli bismo krenuti.

Bilo je vrelo. Ako s tog putovanja zaboravim sve ostalo, nikada neću zaboraviti golemo žuto Sunce kako sja na nas, bez prekida, postajući sve vrelije i vrelije, sa svakim kilometrom koji smo prešli. Znali smo da će prvih nekoliko dana biti najlakše a, uz to, bili smo odmoreni i svježi kada smo krenuli duž dugačkog, nazupčanog gorskog klanca koji se protezao prema jugoistoku od Sumrak Laba.

Ja sam išao prvi; iza sebe, preko ramena, mogao sam vidjeti majora i McIversa kako mile za mnom, dok široke, okrugle gume njihovih »buba« s lakoćom prolaze neravnim dnom klanca. Iza njih Stone je vukao saonice.

Čak i pri gravitaciji koja je iznosila samo jednu trećinu Zemljine, traktor je uz dosta napora vukao saonice, sve dok površine skija nisu zagrizle u pahuljastu vulkansku prašinu i pepeo što su pokrivali dolinu. Prvih tridesetak kilometara čak smo imali i put koji smo mogli slijediti.

Oči su mi bile zalijepljene za sliku koju je davao veliki polaroidni dalekozor, otkrivajući tragove koje su na rubu Svijetle strane ostavile

ranije istraživačke grupe. No nekoliko sati kasnije protutnjali smo pored Sandersonovog isturenog istraživačkog opservatorija, i tragovi nestadoše.

Nalazili smo se na djevičanskom, netaknutom teritoriju, a Sunce je već počinjalo gristi.

Tih prvih dana nismo toliko osjećali tu vrelinu. Vidjeli smo je. Jedinice za hlađenje osvježavale su nam kožu s ugodnih 23 stupnja, održavanih u odijelu, no naše su oči gledale blještavo Sunce i spržene žute stijene kako promiču pokraj nas, i neke su se nervne staze, na neki način, zavrtjele u spirali. Znojili smo se kao da se nalazimo u superpregrijanoj pećnici.

Vozili smo osam sati, a spavali pet. Kada je došlo vrijeme za spavanje, namjestili smo »bube« u četverokut, prebacili preko njih lagani aluminijski štitnik protiv Sunčevih zraka, i optužili se po prašini i kamenju. Štitnik je uspijevao smanjiti temperaturu za nekih 30 do 35 stupnjeva; i to je ipak bilo nešto. A zatim smo s prednjih saonica uzimali hranu, sisajući je iz tuba: proteine, ugljikohidrate, masnu želatinu, vitamine.

Major je odlučno i strogo odmjeravao vodu, jer inače bismo pili preko svake mjere i za tjedan dana zaradili upalu. Bili smo stalno, bez prestanka žedni. Upitajte psihologe i psihijatre zbog čega. Oni bi vam mogli dati mnogo zanimljivih razloga, ali sve što smo mi znali, ili o čemu smo marili, bilo je to da se stvar dogodila upravo tako.

Kao posljedica takve situacije prvih nekoliko odmorišta nismo ni oka sklopili. Oči su nam gorjele unatoč filtrima, imali smo teške glavobolje, no ni jedno ni drugo nismo mogli otjerati snom. Sjedili smo i gledali jedan drugoga. Onda bi McIvers rekao kako bi silno prijalo jedno pivo i to bi nas do kraja otjeralo u aut. U tim trenucima priklali bismo i vlastite bake za jednu ledeno-hladnu bocu piva.

Nakon nekoliko perioda vožnje, počeo sam gotovo sasvim ovladavati svojim vozilom. Sve smo više ulazili u pustoš, prema kojoj se Dolina smrti na Zemlji činila poput japanskog ružičnjaka. Prostrane, Suncem ispržene raspukline, rastvorene na dnu klanca, sa crnim stijenama što strše s obiju strana; zrak je bio ispunjen jedva vidljivom žućkastom izmaglicom sumpora i sumpornih plinova.

Bilo je vrelo; jalova, mrtva, paklena rupa, mjesto koje nije stvoreno ni za jednog čovjeka, no izazov je bio toliko snažan da si ga gotovo mogao osjetiti. Nitko prije nas nije prošao ovim područjem i pobjegao živ. Oni koji su pokušali, okrutno su kažnjeni, ali to je tlo još bilo ovdje, i moralo je biti pobijeđeno i prijeđeno. Ne na lagan način. Moralo je biti pobijeđeno na najteži mogući način: površinom, kroz sve ono što je moglo baciti na nas, u najteže moguće vrijeme.

A opet, znali smo da se čak i ovo tlo može pobijediti i pokoriti prije, osim, Sunca. Ranije smo se borili s apsolutnom hladnoćom i

pobijedili smo. No nikada se nismo borili s ovakvom vrelinom i pobijedili. Jedina još teža vrelina u Sunčevu sistemu bila je površina samog Sunca.

Svijetla je strana bila vrijedna ovog pokušaja. Mi ćemo dobiti nju, ili će ona dobiti nas. Takva je bila pogodba.

Tih prvih nekoliko perioda vožnje mnogo sam novog naučio o Merkuru. Klanac je pomalo prestajao i nakon nekih stotinu i pedesetak kilometara prešli smo na padinu gorskog lanca, prekrivenu nepravilnim, nazupčanim kraterima, koja se protezala prema jugu i istoku. Još od prvog spuštanja na Merkur, prije četrdeset godina, taj lanac nije pokazivao nikakve znakove aktivnosti, no iza njega čekalo nas je područje aktivnih vulkana. Iz kratera pokraj kojih smo prolazili stalno se dizao žut dim, a strane su im bile zaodjenute mrtvačkim plastom debelog sloja pepela.

Vjetar nismo mogli otkriti, no znali smo da postoji vruć, sumporast povjetarac, koji je u golemim kontinentalnim plimama prelazio površinom planeta. Ipak, nije ga bilo dovoljno za neku vidljiviju eroziju. Krateri su izrastali iz nazupčanih klanaca; golema, visoko uzdignuta koplja stijenja i krša. Ispod njih bile su prostrane žute visoravni, zadimljene i šištave od plinova ispod površine. Nad svime je ležala siva prašina — silikati i soli, kamen plavac, vapnenac i granitni pepeo, sve je to ispunjavalo pukotine i rascjepe, nudeći meku, podmuklu i varavu površinu širokim gi.mama naših »buba«.

Naučio sam čitati tlo, otkrivati prekrivene pukotine po blagom ulekhuću u prašini; naučio sam zapažati rasjekline koje smo bili u stanju prijeći, i razlikovati ih od nepremostivih usjeka. S vremena na vrijeme, »bube« bi mirovale, dok bismo nas četvorica pješke krenuli u istraživanje prolaza, međusobno povezani laganim bakrenim kablom, kopajući, napredujući, još malo kopajući, sve dok ne bismo postali sasvim sigurni da će površina moći izdržati naša vozila. Bio je to krvav posao; spavali smo od iscrpljenosti. No išlo je bez problema. U početku.

Suviše lagano, činilo mi se, a očito su i ostali mislili isto.

McIversov nemir počeo nam je ići na živce. Suviše je pričao, bilo da smo se odmarali, ili vozili: duhovite primjedbe, dosjetke, glupi vicevi, toliko ponavljani da im je brada bila već do koljena. Tu i tamo bi skrenuo s pravca i odvezao se malo u stranu, nikada daleko, ali svaki put malo dalje.

Jack Stone vladao se sasvim drukčije; sa svakim zaustavljanjem postajao je sve tiši, sve odvojeniji, sve zabrinutiji. To mi se nije sviđalo, no računao sam da će ga to proći nakon nekog vremena. I ja sam bio dovoljno zabrinut; jednostavno, bolje mi je uspijevalo da to prikrijem.

Svakim je kilometrom Sunce postajalo sve veće i sve svjetlije i više

na nebu i vrelije. Bez ultraljubičastih zaslona i tamnih filtara oslijepjeli bismo; onako kao što su nas oči stalno peckale a koža na licu svrbjela i treperila na kraju svakog našeg osmosatnog putovanja.

No bio je potreban jedan od onih McIversovih pokrajnih izleta pa da naši, već dovoljno istrošeni živci dobiju odlučujući udarac. Odvezao se duž jednog od pokrajnih ogranaka našeg kanjona, koji je skretao prema zapadu od pravca napredovanja, i već nam je gotovo nestao iz vida u oblaku pepela, kada iznenada začusmo oštar krik u slušalicama.

Dok mi je srce bubnjalo u grlu, okrenuo sam »bubu« i pogledao kroz dalekozor, zapazivši ga kako stoji na vozilu i mahnito nam maše. Major i ja smo skrenuli s rute, drndavo pojurivši niz klanac za njim, najbrže što su nam »bube« dopuštale, dok su nam glavom jurile tisuće strašnih slika...

Našli smo ga kako nepomično stoji i pokazuje duž klanca i, prvi put, šuti, nemajući što da nam kaže. Bila je to olupina jedne »bube«, staromodnog modela s jednom gusjenicom, od one vrste koja se ne upotrebljava već godinama. Bila je čvrsto ukliještena u raspuklini jedne velike stijene, slomljene osovine, širom rastvorene središnje oplate, napola pokopana u rasjeklini. Nekoliko metara dalje nalazila su se dva izolirana odijela, s bijelim kostima što su sjale kroz prednji vizir kaciga.

Doovdje su Wyatt i Carpenter stigli na svom Prijelazu Svijetlom siranom.

*

Za vrijeme petog razdoblja vožnje, teren se polako počeo mijenjati. Izgledao je isto, ali tu i tamo osjetilo bi se da je drugačiji. Dvaput sam osjetio kako mi se gume okreću i začuo zavijajući protest motora. A onda, sasvim iznenada »buba« se jako zaljuljala i stala; snažno sam ponovo pokrenuo motor, no ništa se nije dogodilo.

Mogao sam vidjeti mutnosivu tvar kako se penje uz široke kotače, debela i postojana, leteći naokolo u komadićima koji su se pušili, dok su se kotači okretali uzalud. Znao sam što se dogodilo kad su me gume izdale i, nekoliko minuta kasnije, privezali su me za traktor i izvukli iz blata. Tvar je izgledala savršeno slična blatu, no radilo se o rupi ispunjenoj rastaljenim olovom, što se pušilo ispod mekog sloja pepela koji ga je sakrivao.

Nakon toga, mnogo sam opreznije odabirao put kojim smo se kretali. Ulazili smo u područje nedavnih površinskih aktivnosti; površina je doista bila varava i na svakom nas je koraku mogla izdati. Uhvatio sam samoga sebe u želji da je major ipak odobrio McIversovu ideju o prethodnom izviđanju terena; opasnije za pojedinca, možda, ali vozio sam naslijepo, a to mi se nije dopadalo.

Jedna kriva procjena i svi smo mogli propasti, ali ja nisam mnogo

mislio na svoje suputnike. Bio sam zabrinut zbog sebe, vrlo zabrinut. Nastavio sam razmišljati; bolje da ode McIvers nego ja. Nije bilo u redu što sam tako razmišljao, i znao sam to, ali nisam mogao istjerati tu misao iz glave.

Bilo je to iscrpljujućih osam sati, i gotovo da i nismo spavali. A onda, ponovo u »bube«. Kretali smo se još polaganije, probijajući se prostranom zaravni izmičući mreži zjapećih površinskih rasjeklina. Vijugali smo naprijed-natrag, u naporu da vozila održimo na čvrstoj kamenoj površini. Nisam mogao vidjeti daleko naprijed zbog žute izmaglice što se dizala iz rasjeklina, tako da sam se gotovo našao nad njom, u trenutku kada sam u posljednji trenutak ugledao oštar rez ispred sebe, tamo gdje je površina padala dva metra s one strane dubokog usjeka.

Naglo uzviknuh, zaustavljajući ostale, a zatim okrenuh »bubu« i postrance se približih raspuklini, gledajući prema dolje. Bila je duboka i široka. Krenuh dvadesetak metara nalijevo, a zatim ponovo nadesno.

Postojalo je samo jedno mjesto koje je izgledalo kao mogući prijelaz: dugačak, uski greben sive tvari, što je poput rampe ležao preko jednog dijela rasjekline. Čak i dok sam ga promatrao, osjetio sam kako ispod mene podrhtava površinska kora i ugledah kako se greben pomiče nekoliko desetaka centimetara u stranu.

U ušima mi zazvuča Mikutin glas:

— Kako ti se sve to čini, Peter?

— Ne znam. Ova kora kao da se nalazi na koturaljkama — odgovorih.

— A što je s onim grebenom? Oklijevao sam.

— Bojim ga se, majore. Bit će najbolje da se okrenemo i potražimo prijelaz na drugoj strani.

U slušalicama začuh grmljavinu gnušanja i MeIversova »buba« pojuri naprijed. Prošla je pokraj mene, hvatajući brzinu, s McIversom, koji je za volanom izgledao kao vozač na trkama. Obišao me i pojurio ravno prema sivom grebenu.

Uzvik mi zaslade u grlu; začuh kako major hvata dah i urliče:

— Mac, budalo blesava, zaustavi tu stvar! — a trenutak kasnije MeIversova je »buba« već bila na grebenu, drndavo jureći, nalik na čudovište.

Greben se zatrese kada gume udariše u nj; za jedan užasan trenutak činilo se kako se izmiče ispod vozila, no »buba«je već bila na drugoj strani, obavijena oblakom prašine, i ja začuh McIversov glas, kako radosno viče:

— Dođite, vi spori puževi. Pridržat ću vas!

Kroz slušalice začuše se riječi koje nije pristojno zapisati i major prođe pokraj mene, natjera »bubu« na groben i polako prijeđe na drugu stranu.

— Peter, kreni polako. Pomozi Jacku sa saonicama — reče major glasom koji je bio napet kao žica.

Deset minuta kasnije svi smo bili na drugoj strani usjekline.

Major provjeri vozila, a zatim se bijesno okrenu prema McIversu:

— Još samo jedan takav trik... Još samo jedan takav trik i zavezat ću te za prvi kamen i ostaviti! Razumiješ li me? Još samo jednom ...

McIversov je glas bio pun protesta:

— Ako stvar prepustimo Claneyu, ostat ćemo ovdje zauvijek! Pa svaka bi slijepa budala bila u stanju vidjeti da taj greben može podnijeti našu težinu.

— Vidio sam da se pomiče — povikah.

— U redu, u redu, znači da te vid još dobro služi. Čemu sva ova gužva? Prešli smo prijeko, nismo li? Sve što kažem jest da treba imati malo živaca i s vremena na vrijeme ih koristiti namjeravamo li ikada prijeći preko ovog prokletog vrelog pakla.

— Potrebno nam je također i malo procjene — presiječe Mikuta. — U redu, hajdemo dalje. Ali, ako misliš da sam se šalio kad sam ti ono rekao, samo me pokušaj iskušati. — Pričekao je nekoliko trenutaka, da njegove riječi počnu djelovati, a onda potjera »bubu« ponovo na stranu.

Kada smo stali, incident se više nije spominjao, no dok sam se pripremao za spavanje, prišao mi je major.

— Peter, zabrinut sam — rekao je polagano.

— McIvers? Ne brini. Nije on tako nesmotren kako izgleda, samo je nestrpljiv. Kasnimo već više od stotinu i pedeset kilometara, a krećemo se strašno sporo. Za posljednje vožnje prošli smo tek nešto više od šezdeset kilometara. Razumljivo je to.

— Ne mislim na McIversa. Mislim na malog — zatrese glavom Mikuta.

— Jack? Što je s njim?

— Pogledaj.

Stone se tresao. Nalazio se s druge strane, pokraj traktora, podalje od nas, i jednostavno je ležao na leđima, ali nije spavao. Cijelo mu se tijelo grčilo. Vidio sam kako snažno steže komad stijene.

Priđoh mu i sjedoh do njega.

— Hoćeš li da ti donesem vode? — upitao sam ga. Nije odgovorio. I dalje se. tresao.

— Hej, momče — rekoh. — U čemu je problem?

— Vrelo je — odgovori on polako, iskašljavajući riječ po riječ.

— Naravno da je vrelo, ali nemoj da te to zabrinjava. Još smo zaista u dobrom stanju.

— Nismo — presiječe. — Ako mene pitaš, u trulom smo stanju. Nećemo uspjeti, jesi li svjestan toga? Ta će nas poludjela budala sigurno ubiti... — Iznenada je počeo jecati kao dijete. — Uplašen

sam... Nisam trebao doći ovamo... Bojim se. Koga li sam đavola pokušao dokazati dolaskom ovamo? Jesam li nekakav junak, što li? Kažem ti da sam uplašen...

— Slušaj — rekoh. — Mikuta je uplašen, ja sam uplašen. Pa što? Uspjet će nam, ne brini za to. I nitko ne pokušava biti junak.

— Nitko, samo junak Stone — odvrati s gorčinom u glasu. Pribrao se i ukočeno, jedva primjetno, nasmiješio. — Strašan junak, ha?

— Uspjet će nam — rekoh.

— Naravno — odgovori on napokon. — Oprosti. Bit će sve u redu.

Otišao sam na drugu stranu, no pričekao sam dok se nije sasvim smirio. Zatim sam pokušao spavati, no nije mi baš najbolje uspijevalo. I dalje sam mislio o onom grebenu. Čim sam ga pogledao, bilo mi je jasno od čega je napravljen; šuplja košuljica od cinka, od one vrste na koju nas je Sanderson osobito upozorio. Prostrana površina gotovo čistog cinka koji je, bijel od vreline, sasvim nedavno izbačen iz unutrašnjosti planeta, čekajući da ga kisik i sumpor sasvim izbuše i unište.

O cinku sam znao da na ovim temperaturama postaje lomljiv poput stakla. Samo okušaj sreću, kao što je to učinio McIvers, i cijela će površina pući poput suhe borove daske. No nije bila McIversova greška što se to nije dogodilo.

Četiri sata kasnije bili smo ponovo za volanima. Teško da smo uopće napredovali. Nazupčana je površina bila gotovo neprolazna. Velike su stijene stršale posvuda po platou; grebeni su se rasipali čim bi ih gume moje »bube« dotakle; dugački, otvoreni kanjoni pretvarali su se u močvare olova ili rupe pune sumpora.

Desetak sam puta morao izlaziti iz »bube« i provjeravati nesigurno područje vlastitim nogama i specijalnim štapom. Svaki put kada sam pješke krenuo naprijed, za mnom bi pojurio McIvers, trčeći poput školarca na sajmu, a onda bi se ponovo penjao u »bubu«, crvenoga lica i zadihan, da bismo pokrenuli vozila još dva ili tri kilometra naprijed.

Vrijeme nas je počelo dobro pritiskati, i McIvers mi ni trenutka nije dopuštao da to zaboravim. U dosadašnjih šest razdoblja vožnje prešli smo svega oko 510 kilometara, tako da smo se našli 160, ako ne i više kilometara u zaostatku iza plana.

— Neće nam uspjeti — žalio bi se McIvers bijesnim glasom. — Dok mi stignemo do Centra, Sunce će već proći perihel i stići do afela...

— Žalim, ali ne mogu brže — odvratio sam mu. Postajao sam sve bješnji. Znao sam što želi, ali se nisam usudio da mu to i dam. Bio sam dovoljno uplašen tjeranjem »bube« po ovim grebenima, čak i ako sam znao da odluku donosim ja. Stavimo li njega na čelo, nećemo preživjeti ni osam sati. U svakom slučaju, čak ako bi vozila i izdržala, naši živci zacijelo ne bi.

Jack Stone podiže pogled s velikih aluminijskih karata i reče:

— Još stotinu i pedeset kilometara i naići ćemo na pristojnu stazu. Možda bismo tu razdaljinu mogli prijeći za nekoliko dana.

Major se složi, no McIvers nije mogao suzdržati svoje nestrpljenje. Nastavi promatrati Sunce, kao da ima nešto osobno protiv njega. Krutim koracima poče hodati tamo-amo ispod raširenog štitnika.

— To će biti baš dobro — reče. — Što će reći, ako ikada dospijemo tako daleko.

Nismo se obazirali na tu primjedbu, no dok smo se pripremali za novi polazak, prišao mi je major i tihim glasom rekao:

— Peter, taj će se momak raspuknuti ako se ne budemo brže kretali. Što se god bude dogodilo, ne želim da se on nade na čelu. Ipak, ima pravo kad kaže da se moramo brže kretati. Budi i dalje pažljiv, ali i riskiraj malo. U redu?

— Pokušat ću — rekoh.

Bilo je to nemoguće i Mikuta je to znao. Kretali smo se nizbrdo, dugačkom padinom što se uzdizala i svijala pod nama kao da je ispod nje neki rastaljeni sloj; padina je bila izlomljena prostranim raspuklinama, napol prekrivenim prašinom i tankom cinkovom korom, nalik na golemi ledenjak od kamena i metala. Temperatura je dosezala 278 stupnjeva i rasla je i dalje. To nije bilo mjesto na kojem se trebalo kretati jureći.

Ipak sam pokušao. Krenuo sam preko desetak klimavih prijelaza, polako sam se probijao do ravnih grebena cinka, uspeo se, a onda projurio na drugu stranu. Neko je vrijeme stvar izgledala jednostavna i dobro smo napredovali.

Izišli smo na ravnu površinu što se protezala u daljinu i pojurili naprijed. A onda sam iznenada hitro nagazio na kočnicu, i »buba« se trznula i zaustavila u oblaku prašine.

Otišao sam suviše daleko. Našli smo se na prostranoj, ravnoj plahti sive tvari, koja se doimala čvrstom, sve dok iznenada nisam krajičkom oka zapazio pukotinu ispod nas. Kada sam se zaustavio, poda mnom se zanjihao jedan pokretan, viseći greben.

Već idućeg trenutka u uhu začujem McIversov glas:

— U čemu je sada problem, Claney?

— Povucite se! — povikao sam. — Ne može nas držati!

— Odavde izgleda sasvim čvrsto.

— Želiš li raspravljati o tome? Suviše je tanko, puknut će. Krenite natrag!

Polako sam krenuo natrag duž grebena. Začuo sam McIversa kako kune, a onda sam ugledao kako njegova »buba« polako mili površinom naprijed. Ovaj put nije to bilo brzo, niti neoprezno, nego polako, s laganim oblakom prašine za sobom.

Samo sam gledao i osjećao kako mi krv navire u glavu. Izgledalo je toliko vrelo da sam jedva disao dok je polako prolazio pored mene,

sve dalje i dalje...

Čini mi se da sam prvo osjetio kako se otvara, a tek onda ugledao. Moja »buba« bolesno je zateturala i na površini pojavila se dugačka crna raspuklina proširujući se sve više. A onda se greben počeo uzdizati. Začuo sam krik, dok se McIversova »buba« podizala sve više i više, a onda se sjurila u rastvorenu rasjeklinu, praćena grmljavinom raspuknutog stijenja i razmrskanog metala.

Čini mi se da sam cijelu minutu samo ostajao i gledao. Nisam se mogao pomaknuti sve dok nisam čuo Jacka Stonea kako ječi, a majora kako viče:

— Claney! Nisam mogao vidjeti... što se dogodilo?

— Puklo je pod njim, eto što se dogodilo — zagrmio sam.

Žestoko sam pokrenuo motor i polako se počeo približavati svježe izlomljenom rubu grebena. Rasjeklina je zjapila preda mnom; nisam vidio ni traga vozilu. Prašina se još u valovima zasljepljujući dizala iz dubine.

Stajali smo i zurili dolje, sva trojica. Na trenutak uspio sam ugledati Stoneovo lice kroz vizir njegove kacige. Nije bilo lijepo.

— Pa... — reče major teškim glasom — to je to.

— Izgleda — rekoh, osjećajući izraz Stoneova lica.

— Čekajte — reče Stone. — Čuo sam nešto.

I čuo je. Bio je to glas u slušalicama, jedva čujan.

— Mac! — pozva Major. — Mac, možeš li me čuti?

— Da, da. Mogu vas čuti — glas je bio vrlo slab.

— Jesi li dobro?

— Ne znam. Slomljena noga, čini mi se. Tako je... vruće. — Nastade duga stanka. Onda: — Čini mi se da se hladnjak pokvario.

Major me pogleda na trenutak, a onda se okrenu Stoneu:

— Brzo, dohvati uže s drugih saonica. Ziv će se ispeći ako ga ne izvučemo odande. Peter, ti ćeš me spustiti dolje. Upotrijebi vitlo na traktoru.

Spustio sam ga; ostao je dolje svega nekoliko trenutaka.

Kada sam ga izvukao, lice mu je bilo iskrivljeno.

— Još je živ — dahtao je od napora. — Ipak, neće još dugo. — Oklijevao je svega trenutak; a onda reče,: — Moramo pokušati.

— Ne dopada mi se taj greben — rekoh. — Pomakao se dvaput otkako sam uzmaknuo. Zašto se ne povučemo i spustimo mu uže?

— Ne bi bilo dobro. »Buba« je uništena, a on je u njoj. Bit će nam potrebno svjetlo, a jedan od vas poći će sa mnom da mi pomogne. — Pogledao je prvo mene, a onda jednim dugim pogledom promotrio Stonea. — Peter, bit će bolje da ti kreneš sa mnom.

— Čekajte — reče Stone. Lice mu je bilo mrtvački, blijedo. — Pusti me da ja pođem s tobom.

— Peter je lakši.

— Nisam ni ja tako težak. Pusti me da siđem dolje.

— U redu, ako tako želiš — reče Mikuta i pruži mu svjetiljku. — Peter, provjeri kuke i polako nas spusti dolje. Ako uočiš bilo kakvu opasnost, bilo što, otpusti konopac, oslobodi se i makni se dalje odavde, razumiješ li? Cio bi greben mogao potonuti.

*

— Sretno. — Kimnuh glavom.

Krenuli su preko ruba grebena. Spuštao sam uže malo-pomalo, sve dok se nije odmotalo sedamdeset metara i olabavilo.

— Kako izgleda? — povikao sam.

— Loše — odgovori major. — Morat ćemo brzo raditi. Cijela ova strana rasjekline može se urušiti svakog trenutka. Spusti nas još malo.

Minute su prolazile u tišini. Pokušao sam ih opustiti, ali mi nije uspijevalo. A onda sam osjetio kako se tlo uzdiže a traktor ljulja na stranu.

Začuh majorov povik:

— Ruši se, Peter! Povuci se, natrag! — Pokrenuo sam traktor unatrag; ruke su mi se trzale na kontrolnim uređajima, dok se traktor tutnjeći udaljavao od ruba rasjekline. Uže je puklo i namotalo se na vitlo poput slomljene opruge sata.

Sada se već sva površina ispod mene žestoko tresla; pepeo se podizao u golemim, sivim oblacima. A onda, uz grmljavinu, cijela se jedna strana rasjekline zanjiše i skliznu u stranu. Nekoliko se sekundi njihala amo-tamo nad rubom, a onda se, rušeći se, surva u rasjeklinu, odsijecajući pokrajni zid mamutski golemim rezom. Dok su se prašina i plameni jezici pomaljali iz zadimljene raspukline, s trzajem zaustaviti traktor.

Nestali su — sva trojica; i McIvers i major i Jack Stone —pokopani pod tisućama tona stijenja, cinka i rastaljenog olova. Nije postojala nikakva nada da će im itko ikada pronaći kosti.

Peter Claney se nasloni, iskapi piće i, trljajući svoje lice puno brazgotina, pogleda u Barona.

Polagano, Baronova šaka, kojom je snažno stezao naslon za ruku, opusti se.

— Vi ste se vratili.

Claney kimnu glavom.

— Naravno, ja sam se vratio. Imao sam traktor i saonice. Imao sam sedam dana vožnje natrag pod tim golemim žutim Suncem. Imao sam mnogo vremena za razmišljanje.

— Uzeli ste sa sobom pogrešnog čovjeka — reče Baron. — To je bila vaša greška. Da ste krenuli bez njega, uspjeli biste.

— Nikada — zatrese Clanev glavom. — To sam i ja mislio prvog dana povratka: da je sve to McIversova greška, da njega treba kriviti. Ali to nije istina. Bio je neobuzdan, nemiran i imao je mnogo živaca.

— Ali njegova je procjena bila pogrešna!

— Nije mogla biti razboritija. Morali smo se držati plana, čak i po cijenu da nas to ubije, jer da ga se nismo držalj sasvim bismo sigurno bili mrtvi.

— Ali čovjek kao što je on...

— Čovjek kao što je McIvers bio je potreban. Zar ne shvaćate? Udaralo nas je Sunce, udarala nas je površina planeta. Možda smo bili osuđeni na propast već prvog dana kad smo krenuli. — Claney se nagnu preko stola, dok mu se u očima nazirala molba za razumijevanjem. — Mi to nismo shvaćali, ali to je jednostavno istina. Postoje mjesta na koja čovjek ne može ići, uvjeti koje čovjek nije u stanju podnijeti. Ostali su morali umrijeti da bi se to napokon shvatilo. Ja sam imao sreće, vratio sam se. Ali pokušavam vam reći ono što sam otkrio: da nitko nikada neće osvojiti Prijelaz Svijetlom stranom.

— Mi hoćemo — odvrati Baron. — Neće to biti izlet, ali uspjet ćemo.

— Dobro, pretpostavimo da ćete uspjeti — iznenada reče Claney. — Pretpostavimo da ja uopće nemam pravo, pretpostavimo da ćete vi stvarno uspjeti. Što nakon toga? Što dolazi nakon toga?

— Sunce — odgovori Baron.

Claney polako kimnu glavom. — Da. To će biti to, neće li? — smijao se. — Zbogom, Barone. Jako zgodan razgovor i tome slično. Hvala što ste me saslušali.

Dok se podizao od stola, Baron ga uhvati za zglavak.

— Samo još jedno pitanje, Claney. Zbog čega ste došli ovamo?

— Da bih vas pokušao uvjeriti da ne odete u smrt — odvrati Clanev.

— Vi ste lažljivac — reče mu Earon.

Jedan dugi trenutak Claney ga je mirno promatrao, a zatim se slomljeno spusti u stolicu. U blijedoplavim očima mogao se vidjeti poraz, i još nešto.

— No?

Peter Claney raširi ruke u bespomoćnoj gesti.

— Kada polazite, Barone? Želim krenuti s vama.

Miran Župan:

Krug

Sunce je već bilo visoko na nebu kad je Guala izašao iz pećine. Zastao je pred ulazom, protegao se, snažno zijevnuo i naslonio na stijenu. Topli sunčevi zraci potpuno su ga razbudili i on je pomislio na obilan i ukusan doručak. Gotovo instinktivno potražio je koplje i sjekiru i laganim se koracima uputio nizbrdo. Njegova je pećina bila visoko u planini tako da je mogao promatrati cijelo područje ispod sebe. Bio je na sigurnom, iako se nije sjećao niti se mogao sjetiti onog čega bi se zapravo, morao, bojati. Ali, svejedno, sigurnost je sigurnost glad je glad, a to je osjetio i Guala kad se počeo spuštati u dolinu. Mislio je na vepra kojeg je već nekoliko puta ovuda lovio ali bezuspješno. Tlo je postajalo sve ravnije i Guala je prestao trčati da ne uplaši divljač. Nisku je travu zamijenila visoka paprat, idealno sklonište i za čovjeka i za divljač. Koračao je oprezno i visoko dizao noge da slučajno ne slomi kakvu suhu grančicu i time oda svoju prisutnost. Između paprati počelo se pojavljivati drveće i sada je znao da od vepra neće biti ništa jer se on najradije zadržava u gustom zelenilu ili grmlju. I zato će se morati uhvatiti ukoštac s nekom većom životinjom, a Guali to nije bilo osobito drago. Dakako, on nije bio kukavica, ali je svaki rizik bio preopasan i besmislen. Zašto bi ljudi i dalje umirali kad ih je tako malo?

Šuma se i dalje širila i Guala je već pomislio na povratak kad su ga neki nejasni šumovi odvratili od te namjere. Zaustavio se i gotovo prestao disati. Osluškivao je. Vjetar je oko njegovih ušiju pronosio glasove i Guala se trudio da uhvati smisao tih šumova što su se miješali s pjevom ptica. Približno im je odredio pravac i oprezno je otpuzao tamo.

Vrlo je pažljivo razmicao paprat, kretao se vrlo polako i osluškivao. Odjednom je jasno začuo govor, ali mu je ponovo vjetar zapuhao oko ušiju. Nastavio je puzati dok nije stigao do zida gustog grmlja. Opet je čuo govor, sudeći po glasovima, muškarca i žene. Muški mu je glas bio poznat ali si time nije razbijao glavu. Glas je govorio strogo i odlučno kao da silom želi uvjeriti ženu:

— Ne razumijem o čemu govoriš!

Guala je položio sjekiru pokraj sebe, pružio se još dalje i prstima odmaknuo nekoliko listova grma kako bi imao bolji pregled. Ugledao je proplanak i dvoje ljudi kako sjede na tlu, jedno nasuprot drugom, i

gledaju se. Muškarac je imao jednaki kombinezon kao i on i bio mu okrenut leđima, ali on ga nije osobito zanimao jer Guala nije mogao skinuti pogled sa žene. Bila je to najljepša žena koju je ikada vidio. Duga svijetla kosa joj je pada na grudi a osim uske trake oko bokova žena na sebi nije imala nikakve odjeće. Prekrasno lice dopunjavalo je savršeno skladno tijelo. Guala je buljio u obline i u trenu se strasno uspalio. Proždiraoju je očima i gotovo obamro u svome skrovištu.

— Došao si odande? — žena je pokazala rukom prema sjeveru.

— I što ima ondje? — pitao je muškarac, a Guali se ton njegova glasa nije svidio.

— Tamo je Grad!

— Što je to Grad?

Nastala je tišina. Oboje je buljilo jedno u drugo i šutjelo.

— Pobjegao si iz Grada, zar ne? — Oči su joj zablistale kao da očekuju priznanje.

— Nikad nisam bio u Gradu. — Guala je smatrao prisutnost tog muškarca potpuno nepotrebnom i počeo ga je mrziti.

— Lažeš. — Djevojka je to rekla mirno i ne trepnuvši okom.

— Čuj, zar je važno odakle sam došao?

— Meni je važno!

Opet tišina.

— Lijepa si. — Muškarac je ustao i pokušao je zagrliti ali Guala je već skočio iz grmlja i sjekirom raspolio čovjeku glavu. Dok je taj padao na tlo sav u krvi, Guali se učinilo da ga odnekud poznaje, ali se time nije dugo bavio jer je djevojka u strahu pobjegla. No to za njega nije predstavljalo problem: bio je dobar trkač i ubrzo ju je dostigao.

— Mene se ne moraš bojati, ništa ti neću učiniti — rekao je još u trku i pri tom nastojao da mu glas zvuči što ugodnije. Ona je još drhtala, a kad ga je pogledala, kriknula je i pala u paprat. Guala je neko vrijeme začuđeno stajao, a zatim ju je nježno podigao i odnio u pećinu. Bila je lagana kao pero i Guali se činilo da bi je mogao nositi cijeli život a da se ne umori.

Svježi i hladni zrak u pećini brzo ju je osvijestio. Napol se digla i pogled joj je bježao od njega po pećini prema izlazu. Guala je shvaćao njezin strah.

— Ako želiš, možeš otići...

Gledala ga je i nije rekla ni riječi.

— Možeš ostati ovdje ako ti se sviđa. — Mora je na neki način nagovoriti da ostane, mislio je Guala. Život bi bio potpuno drugačiji ako bi ostala.

— Ti... ti si ga ubio?

Dakle, to je muči. Guala je grozničavo tražio izlaz iz situacije, opravdanje. Počeo se znojiti.

— Napao te je i ja sam bio tamo... branio sam te...

Nema smisla. Možda je pogriješio, možda se prenaglio. Guala, zapravo, nije znao kakvu je grešku napravio, a još manje što sada valja učiniti. Gledali su jedno u drugo upitnim pogledom.

— Jesi li ga voljela? — tiho je pitao i osjetio neku zbunjenost. Ali, možda i nije pogriješio, kopkalo ga je nešto.

— Nisam. — Glas joj se nije promijenio, ali je Guali bilo mnogo lakše. Sada bi je mogao početi osvajati.

— Oprosti što se još nisam predstavio. Ja sam Guala. A ti? — Lijepa djevojka mora imati i lijepo ime, mislio je i čekao odgovor. Djevojka se vladala kao da je razgovor ne zanima.

— Ja nemam imena. — Guala se začudio ravnodušnom odgovoru.

— A kako te onda zovu?

— A tko?

— Pa ljudi, mi...

— Ne poznajem nijednog čovjeka.

— A onaj tip?

— Sreli smo se posve slučajno.

To je da poludiš. Guali se takav razgovor nije sviđao i malo se ozlovoljio. Bio je uvjeren da djevojka nešto taji, a ako ne taji, onda debelo laže. Pogledao je djevojčino tijelo i u trenutku odlučio da prekine takav razgovor. Unatoč usamljenosti, bio je muškarac. Ustao je i otišao na ulaz pećine da se odmori. Sunce je bilo negdje u zenitu. Djevojka je došla za njim i sjela na kamen nasuprot njemu. U njoj je bilo nešto tajnovito, prijeteće a ipak divno, a pogled joj je sve više topio Gualovu iznenadnu srdžbu. A on je to znao, i te kako dobro znao. I ostalo mu je još vrlo malo vremena da nešto od nje dozna prije nego potpuno nestane Njegove ljutitosti i prije nego je podigne u naručaj i odnese u pećinu gdje će se duboko u noć ljubiti. Guala je sve to dobro znao, ali je morao od nje doznati još nešto. Pitao ju je kao najprirodniju stvar:

— Gdje je Grad?

Glava joj se stresla, a kad ga je pogledala, oči su joj svijetljele kao u mačke. Guala je naslutio nekakvu opasnost. Pogledao je u kut gdje je obično stavljao sjekiru. Tamo je više nije bilo. Naglo se okrenuo kad je čuo smijeh. Djevojka je sjedila na stijeni i suludo se smijala.

— Dakle i ti... ha, ha... Dakako, jasno, i ti si pobjegao iz Grada samo što se toga više ne sjećaš... ha, ha...

Drhtala je i smijala se. Sigurno je luda, mislio je Guala i počeo se bojati. Ali čega? Djevojka je ustala, pružila ruke i smijući se krenula prema Guali koji je — problijedivši — gledao u nju i drhtao cijelim tijelom. Pogledao je njezine svijetlocrvene oči i vrisnuo kad se sjetio da joj je malo prije uspoređivao plave oči s bojom neba. Jurnuo je preko kamenja i počeo trčati po obronku. Nije se obazirao a osjećao se kao da ga netko progoni. Srce mu je divlje udaralo i njegovo je muklo

kucanje osjećao po cijelom tijelu, u glavi, u grudima, u rukama. Vrijeme više uopće nije bilo važno. Trčao je kao lud i više nije ni gledao kuda trči. Uskoro se umorio, zatim je stao i prvi se put osvrnuo. Vidio je samo šumu i nekoliko majmuna koji su ga budalasto gledali baš kao i on njih. Iscrpljen, sjeo je u travu i pokušao se sabrati. Što se dogodilo? Zašto je pobjegao? Pred kim? Zašto toliki strah? Možda pred istinom. Pred istinom ili pred prividom? Da li on uopće živi ili su sve to snovi, duga i mučna mora? Počeo je misliti, sjećati se, ali nije uspijevao u tome.

Jedan od majmuna počeo mu je bacati na glavu lišće i pri tom se očigledno zabavljao. Guala je Ijutito ustao, uzeo kamen i bacio ga u životinju koja se prestrašeno sakrila. Pogledao je oko sebe. Gusto izraslo drveće ispreplelo se s visokom crvenkastom travom, krupnom paprati, lijanama i velikim lišćem koje je jedva propuštalo sunčeve zrake. Čuo je riku zvjeradi, uplašeno cviljenje i bijeg manjih životinja, pjev ptica. Iz razmišljanja ga je trgla lavina lišća odozgo. Očigledno je onaj majmun doveo ostale pa su svi zajedno tresli grane i strahovito vrištali. Guala je ispod drveta vikao: — Proklete životinje, kad biste znale... kad biste se koristile svojim mozgom i za nešto drugo a ne samo za ludosti...

Stao je usred rečenice. Pogledao je majmune, neki su mu uzvratili pogled, a zatim divljinu oko sebe, pa svoju odjeću i polako je počeo shvaćati razliku. Uvijek je mislio da je on dio te sredine, prirode, da se tu rodio, pa ipak...

Pogledao je svoj plavi kombinezon, smeđe cipele, svijetao pojas. Nešto takvo nema nijedno živo biće u šumi. I djevojka je, zapravo, bila gola. A ako on nije stanovnik šume, ako je došao iz nekog drugog kraja? Guala se na tu misao uhvatio za glavu, naslonio na drvo i polako se spuštao niz njega dok nije sjeo na tlo. Ako nije iz ove šume, onda je došao iz susjedne, iako se nije mogao sjetiti kad bi to bilo. A ako je došao iz Grada? Guala se naprezao i odjeća mu je već bila sva mokra od znoja. Da, bilo je nešto slično, neka svijetleća kupola, doduše, još sva u magli, i Gualin se mozak sve jače otvarao sjećao se. Pred očima mu se počeo odvijali film prošlosti, film užasa i patnje, uništenja i smrti; film koji nije snimio nijedan redatelj nego samo čovječanstvo. Kroz maglu je gledao bljeskove, vatrene kugle, start raketa, rušenje kuća i bijeg ljudi; gledao je pomicanje zemlje, poplave, potpuno uništenje. Zatim je sve utihnulo. Posvuda se valjala gusta siva magla i zakrivala sunce. Samo je malo ljudi preživjelo. Okupili su se i osnovali Grad. Živi fosili nisu bili sposobni za teže zadatke i zato su Gradom upravljali umjetni mozgovi. Sve je bilo automatsko, ljudi su živjeli bezbrižno i uz pomoć mnogobrojnih operacija polako se oporavljali. Život se nastavio još oko sto godina. Ali radijacija je ostavila posljedice. Fauna i flora na Zemlji potpuno su se promijenile.

Nastale su mutacije svih oblika i vrsta, pa i čovjeka, i s vremenom postale otporne na radioaktivnost. Zemljin se magnetizam sve više mijenjao u neke spirale i elipse, pojavljivali su se sve češće vremenski pomaci. Zbog toga je svako kretanje izvan Grada bilo najstrože zabranjeno, ali Guala je ipak otišao. Bio je relativno mlad, otprilike 150 godina, i htio je vidjeti kako izgleda stvarni svijet. Upoznao ga je i preživio. Polako se sjetio i drugih pojedinosti samo se nije mogao sjetiti gdje je izgubio pamćenje.

— I što sada? — rekao je naglas Guala i pogledao prema krošnjama tražeći majmune koji su nestali tko zna gdje. Vjerojatno im je ponestalo lišća. Sjetio se djevojke u pećini. Možda je mutant. Ali to sada i nije toliko važno. Važno je da zna tko je i otkud je došao. Odlučio je da se pokuša vratiti u Grad. Morat će se mnogo truditi da mu povjeruju, a nadao se da će mu to uspjeti. Djevojci neće reći ništa, ona to ionako ne bi razumjela.

Polako je ustao, otresao lišće sa sebe i krenuo s proplanka kad je iznenada pred sobom ugledao djevojku. Bila je jednako čarobna kao i prije. Prišao joj je, zagrlio i poljubio. Nije se branila.

— Priznaj da si bio u Gradu. Svi su došli odande pa i ti, druge mogućnosti nema. — Govorila je tiho i odlučno. Gualu je ta igra zabavljala jer je znao da sada on ima adute u rukama. Uhvatio ju je oko pasa i nježno položio na travu a sam je sjeo uz nju.

— Ne razumijem o čemu govoriš.

— Došao si iz onog pravca! — pružila je ruku prema sjeveru.

— I šta ima tamo? — pitao je Guala i pravio se istodobno začuđen i znatiželjan.

— Tamo je Grad! — u njezinu se glasu osjećala srdžba. Možda je samo mutant, mislio je Guala, ali je tu neugodnu misao odmah otjerao iz glave. I dalje je blefirao.

— Što je to Grad?

— Pobjegao si iz Grada, zar ne? — Oči su joj se svijetlile kao da očekuje priznanje.

— Nikad nisam bio u Gradu. — Gualu je cijela stvar već počela zabavljati. Ipak, usprkos svemu, nešto nije bilo u redu. Iako tu, na toj livadi, još nikad nije razgovarao s tom djevojkom, ipak mu se činilo sve poznatim.

— Lažeš. — Njezina je vanjština ostala nepromijenjena.

— Čuj, zar je važno odakle sam došao... — Nije dovršio rečenicu.

— Za mene je važno!

Nešto nije u redu. Gdje je već sve to vidio?

— Lijepa si! — Možda će je smiriti nježnošću. Ustao je i pokušao zagrliti, a tada je iza sebe čuo krik. Naglo se okrenuo ali je bilo prekasno. Vidio je nekog drugog sebe kako zamahuje sjekirom prema njegovoj glavi. To je, dakle, to. Još prije nego mu je sjekira pala na

sljepoočieu, opsovao je:

— Prokleti Zemljin magnetizam...

(Izvorni naslov: KROG — Sa slovenskog: K. Poljak)

Doris Vallejo:
Seduction

Preveo Žarko Vodinelić

Zavođenje

Osluhni dragoga moga! Euo ga, dolazi, prelijeće planine, preskače brežuljke. Dragi je moj kao srndać, kao mladi jelen. Evo ga pred našim zidom, gleda kroz prozor, zaviruje kroz rešetke. Dragi moj progovori i reče mi: Ustani, ljubljena moja, ljepoto moja, dodi.

(Pjesma nad pjesmama, 2:8 — 10)

Čini se da je najnovija priča Doris Vallejo dostojna da joj Pjesma nad pjesmama posluži kao uvod. U oba djela riječ je o ljubavnicima, pomalo čudesnima. Potpuno je točno da svi ljubavnici pomalo nadilaze život, kao da se iskupljuju magičnom smrću. Ljubavnik može biti bilo tko, bilo što, ali ljubavnik nikad nije od ovoga svijeta. Da ljubavnik bude vampir... Zašto ne? Čak i ljubav običnog smrtnika pretvara krv u led, a srce u sužnja.

Jedne noći u moju je sobu ušao vampir. Probudila sam se i ugledala ga kako leži kraj mene. Prije toga je padala topla kiša, a ja sam ostavila prozor otvoren kako bih je bolje čula. Možda je došao da se skloni od kiše. Ili je možda mene tražio. Vjerojatno to nikad neću saznati. Ako ga upitam, kako da znam da će mi reći istinu.

Izgledao je kao da spava. Oči su mu bile zatvorene. Njegove usne, jedva otvorene kao da očekuju poljubac, otkrivale su dva srebrnasta očnjaka. Ruka mi nehotice pođe prema grlu. Osjetih slab bol i ugledah dvije sićušne ranice od uboda. To me na čudan način utješilo. Mislila sam da je kod mene potražio zaklon od nevremena, no došao je zbog mene.

— Ne spavam — reče, ali nije otvorio oči.

Njegovo lice, obasjano svjetlom zvijezda, kao da je bilo izrezbareno u sedefu, kao skupocjeni kip. Nagnuh se nada nj, u iskušenju da poljubim te savršene usne, koje kao da su me poticale na to. Zavaravala sam se da on spava, da su one tihe riječi, izgovorene gotovo kao upozorenje, samo besmisleni zvukovi koje je promrmljao u snu. No nisam ga poljubila.

Njegova divna crna kosa talasala mu se poput sjenki oko glave. Nosio je bijelu svilenu košulju s dubokim izrezom. Jasni obrisi njegovih prsa ravnomjerno su se dizali i spuštali pod priljubljenom

tkaninom. Njegova crna pelerina ležala je prebačena preko moje stolice. S njezinih nabora cerilo se prema meni nakazno lice neke sablasti. Priviđa mi se, rekoh sama sebi. Nema nikakve sablasti na pelerini.

Spava, pomislih. Moram iskoristiti ovaj trenutak. Upravo sada moram, kako to nalažu legende o vampirima, drvenim šiljkom probosti njegovo srce. No ipak to nisam učinila. Njegovo savršeno građeno tijelo bilo je previše čvrsto, previše stvarno. Osim toga, nisam imala drveni šiljak pri ruci. A on zapravo i nije spavao.

Iznenada se podigao i ushodao po sobi. Kretao se bešumno i ljupko poput divlje mačke. Bila sam zatravljena ljepotom njegova mišićavog tijela. Prebacio je pelerinu preko ramena i zakopčao je pod vratom. Visoki ovratnik pelerine i okolne sjenke gotovo su potpuno skrivali njegovo lice. Oči su mu se gubile u tami. Nisam mogla pogoditi je li me gledao ili je naslutio moju tek napol ozbiljnu nakanu — da mu probodem srce.

Stajao je tako u svojoj dugoj crnoj pelerini. Kao znamen davno prohujalih vremena, podsjećao je na nekog prijatelja koji je došao da me otprati na maskenbal. Kao da je čekao da odjenem svoj kostim, možda da mi pričvrsti kopče na leđima koje bih sama teško dosegnula. Ili je možda čekao da ustanem, da svučem tanke čipkaste naramenice spavaćice s ramena, da ostavim spavaćicu na podu, ponovo legnem među jastuke, pozovem ga...

Na prozoru se ocrtavao samo kao silueta ispred tamnih obrisa kuća i svijetlog noćnog neba. Htjela sam da mu nešto kažem, da ga nešto upitam, ali riječi nisu htjele izaći. Čekala sam nijemo dok je silueta iščezavala u koprenama crne magle. Pretvorila se u sitnu krilatu priliku koja je zatim odletjela.

Kad je brzo lepršanje utihnulo, prišla sam prozoru. Spodoba je nestala. Možda sam je zapravo zazvala iz podsvijesti, podarivši joj lik i dah iz dugo sputavanih žudnji i strahovanja. Zanimljivo je da su mi sada same od sebe navirale riječi koje. prije nisam mogla izustiti.

— Dragi moj — prošaptala sam u beskrajnu noć, i kao da mi je tim priznanjem pao teret sa srca, vratila sam se u krevet i smjesta zaspala.

*

Sjećanje na vampira zbunjivalo me čitav dan — u foto-studiju gdje sam mehanički namještala svjetla i raspoređivala kulise, u gostionici u kojoj sam naručila samo kavu iako mi je konobar nabusito dao do znanja da ću svejedno morati platiti utvrđeni minimum, na tržnici gdje sam kupovala jabuke, grimiznocrvene jabuke čija me boja podsjećala na mlaz krvi. Sjećanje na nj, kao neobična tajna koju nitko nije naslućivao, udahnulo mi je ugodan osjećaj nadmoći. U prošlosti sam često trpjela od osjećaja manje vrijednosti i beskorisnosti. Osjećala bih se neuglednom i običnom u usporedbi s djevojkama koje

su kao modeli dolazile u studio. Njihova udaljena, hladna elegancija tjerala me u očaj i uzdizala se kao nepremostiva prepreka između mene i njih. No sve to zbog čega sam bila nesretna iznenada više nije bilo bitno. Ne samo da sam potpuno premostila tu prepreku već su i sve te djevojke ostale daleko iza mene. Monotono sam naklapala o sitnicama — o kutu pod kojim bi se najbolje istaknulo lice ovog ili onog modela, o najnižoj cijeni mjesta za sjedenje u gostionici...

Te večeri posjetio me znanac, s kojim sam izašla nekoliko puta, i upitao me bih li s njim izašla na večeru.

— Ne običavam da tako brzo prihvaćam pozive — rekoh mu osorno.

Očita laž. Ni u prethodnim prilikama on me nije ranije pozivao. Izgledao je uvrijeđeno i odmah sam požalila zbog svoje naglosti. No stvari se nisu mogle promijeniti.

Dugo sam se kupala u raskošno namirisanoj vodi. Kosu sam češljala sve dok se nije zatalasala svilenkastim valovima. Navukoh tanku bijelu kućnu haljinu ispod koje su moje bradavice, tvrde poput mramora, izgledale izazovno tamne. Povukla sam zastore, otvorila prozor i legla u iščekivanju. Vjerojatno sam s prekidima padala u san. Prisjećam se obrisa nekih čudnih snova: neke stare žene, ispijene bijele kože poput mlijeka, koja je nešto nerazumljivo jadikovala — o nekakvoj opasnosti. Sigurno sam se od toga probudila, od užasa tog lica.

Ležala sam tako — ne znam koliko dugo — i promatrala šare mjesečine na zidu. Tjerani lakim ljetnim povjetarcem, oblaci su neumorno plovili preko mjesečeva lica. Šare su se mijenjale, pomicale, stapale jedna u drugu. A onda su odjednom nestale. ,

Na tren je zastao na prozoru, velik, mnogo veći od lika iz mog sjećanja, ispunjavajući otvor u kojemu je zamrla mjesečeva i zvjezdana svjetlost. Tama je preplavila sobu. zrak je postao gust, težak, zagušljiv.

Zatim se stvorio kraj mene, a mjesečina je svjetlucala i plesala oko njega kao nečujni vatromet. Posegnuh za njim. Opet sam mogla disati. Kao da sam njega udisala sa zrakom, tako je potpuno ušao u mene, tako me ispunio slatkim, opojnim otrovom svoga bića, koje je na mene djelovalo kao narkotik

— Mogu li poljupci zarobili poput opijuma? — promrmIjala sam u sjenke njegove kose i kao da sam na njegovom licu ugledala smiješak odobravanja.

Bilo mi je potpuno jasno što će se zatim dogoditi. No nisam se nimalo bojala niti sam ustuknula pred slabašnim ubodom njegovih očnjaka koji su nestali u mom grlu. Topla struja krvi ovila je zube kad su lako i (tako mi se činilo) nježno prodrli duboko u venu.

Bol je bio trenutačan. Trajao je samo djelić sekunde u kojemu su zubi probili kožu. Zatim se sve jača toplina počela širiti kroz moje

tijelo, vrelina koja je tako silovito prodirala kroza me da sam bila sigurna kako mu moja krv prži usne, kako usijeca grimizni trag u njemu kao proključala lava. Začudo, ta me pomisao uzbudi. Ovih ruke i noge oko njegova tijela, napinjući se, silno uzbuđena, da ga utisnem u sebe, da postanem dio njega, da se sjedinim s njim. Taj me napor potpuno iscrpio. Na kraju ostadoh u njegovim rukama, plačući, uzdrhtala.

Kad se podigao, spreman da ode, opazih svoju krv u kutovima njegovih usana. Bilo je u tome neke neobične ljepote, kao da se naslađivao ružama, a dvije slatke latice koje su mu pri tome pretekle sada su ljupko prianjale uz rubove njegarih usta.

*

Ne mogu se zavaravati da sam lakomisleno prihvatila tu vezu. Bila sam svjesna mnogih opasnosti. Bila sam odlučna u tome da ne želim postati žrtva i stajala sam na prozoru, kad je on otišao, čekajući izlazak sunca. Ako mi svjetlo bude smetalo, to će značiti da ga više ne smijem pustiti u svoju sobu, da ga moram odagnati iz svojih sanja, da se moram nemilosrdno od njega odvojiti.

Sumorna magla zastirala je ulicu. Podigla se s prvim blijedim nagovještajem svjetla i zarobila svojim sivilom vrške krovova manjih kuća. A zatim je, nakon izlaska toplih, prodornih sunčanih zraka, iščezla kao kakva čarolija. Nikakva sluzava maglica nije se vila oko dimnjaka kao nekakav sablasni ostatak. Sunčane su zrake godile mojoj koži. Još sam izvan opasnosti, pomislih.

Tako se u meni uvriježila navika da očekujem svaki novi izlazak sunca i da zatim, kad bih spokojno zaključila da sam sretno prebrodila još jedan dan, prospavam nekoliko sati. Ali napor je počeo izbijati na vidjelo, a da to isprva nisam opazila. Činilo mi se da se nisam izmijenila, no ljudi u studiju su počeli zapažati promjene. Kako sam iscrpljena, blijeda. Jesam li bolesna? Ne bi li možda trebalo da odem liječniku? Jesam li sigurna da mi je dobro?

Da, potpuno sigurna. Apsolutno. Isprva sam se samo ljutila zbog tih, tako mi se činilo, nastrljivih ispitivanja. Kasnije, vjerojatno potaknuta ustrajnošću svojih kolega, pregledala sam pažljivo svoje lice. Iz mojih je očiju uistinu izbijao grozničav, neprirodan sjaj, koji se, bez sumnje, još više isticao zbog tamnih, podbuhlih podočnjaka. Sve je to bilo vrlo prirodno s obzirom na to koliko sam malo spavala tih dana. Neka oni samo naklapaju, pomislih, kad u tome tako bolesno uživaju. Nema razloga da se nepotrebno zabrinjavam.

*

Nismo uvijek provodili noći u silovitim zagrljajima, uspjenjene krvi, kao što sam već opisala. Nakon tih epizoda, iako trenutačno uzbuđena, uvijek sam se osjećala iscrpljenom i potištenom. Zbog toga me moj ljubavnik morao maziti, umiljavati mi se, ponovo me zavoditi,

a on je to činio vrlo dražesno.

Pretvorio bi se u prekrasnu mačku sjajne dlake i legao, predući, u moje krilo. Ili bi se preobrazio u kunu tamna krzna sa šiljastim rilom i dugim, pahuljastim, elegantnim repom, sasvim krotku. Pritrčao bi mi i ljupko mi njuškao oko nogu svojim malim, hladnim, vlažnim nosom. Ponekad bi uzeo lik zmije duginih boja, kože poput satena, koja se polako izvijala, kao da me želi opčiniti. Njezin bi jezik munjevito palucao, pri čemu bi iz njega iskakale iskrice neodoljivih užitaka. Ponekad bi to bila velika, sjajnim perjem okićena ptica. Tada bih se uspela na njezina leđa i uzlet jeli bismo nad grad. Čudno je što se nikad nisam bojala da ću pasti dok smo tako letjeli, iako se obično bojim visina. Na tim sam se letovima osjećala neranjivom. Isprva bih ga čvrsto slegnula nogama da uhvatim ravnotežu, a ruke bih uronila u prsten od perja pored njegovih krila. Iznenadila sam se što nitko nije opazio kako smo se spuštali na ulice i prolijetali kraj prozora.

— Jesmo li nevidljivi? — viknula bih. Odgovor se zakovitlao u nasrtaju vjetra.

Jednom smo kružili oko crkvenog tornja i za tren se spustih na vrh velikog kamenog križa.

— Mislila sam da se vampiri boje križeva — rekoh.

— Praznovjerje... — odgovor; on.

— Dakle, morala bih pronaći neki drugi način obrane od tebe ako zatreba — pecnuh ga, ne očekujući, zapravo, odgovor.

On okrenu svoju perjem prekrivenu glavu prema meni, očiju skrivenih u sjeni od perja. U pokretu njegova oštrog, sjajnog kljuna, poluotvorenog kao na smiješak, naziralo se nešto zbog čega me naglo obuze ledena slutnja.

Nezapaženi, posjećivali smo mnoge dijelove grada. Vidjeli smo ženu u plavom kimonu, kose spletene u čvor, kako prodire iglom u svoju ruku i ubrizgava tekućinu u nju. Ubrzo zatim njezino se čitavo tijelo, koje je dotad izgledalo ukočeno i kruto, počelo opuštati, omekšavati. Uskoro je klonula preko jastuka na ležaljci od baršuna. Polako, kao da se kretala kroz vodu ili kroz san. Igla je bešumno kliznula na sagom zastrti pod. Mrtva je, pomislih. No njezine su oči, širom otvorene i zamućene od čuđenja, bile okrenute prema nama. Je li nas vidjela? Sigurno nije. Nemoguće. Nitko nas nije mogao vidjeti. Izraz potpunog blaženstva odagnao je napetost s njezina lica. Je li sretna? Sanja li? Diše li? Ne bih mogla reći.

— Sličnost — započe moj dragi — između smirenja i smrti... — nije završio.

No bilo je jasno što je htio reći. Smirenje i smrt. Tako se lako može doplutati iz jednog stanja u drugo. U snovima i smrti ima toliko sigurnosti...

Vidjeli smo starca na bolničkom krevetu kako se miče i prevrće

poput utopljenika koji se upinje da prodre na površiriu. Njegovo je lice tražilo svjetlo, a njegov je dah, poput izvorske vode, žuborio polako — posljedica neke nepoznate bolesti. Dvije su žene stajale zajedno pored njegova kreveta.

— Mislim da bi doktor morao biti ovdje — prošaputa mlađa s pritajenim bijesom.

— Ništa on tu ne može učiniti — reče druga, a njezine su riječi ostale lebdjeti među hladnim bijelim zidovima kao uvenulo lišće zarobljeno na sablasnim granama... ništa ne može učiniti

Kad je izvor naposljetku prestao žuboriti, kad je iznenada nastao stavičan muk, dvije su žene ostale bez riječi. Ne sluteći svjetlo za kojim je starac žudio, one su tako stajale, ne znajući da ga je on konačno dosegao.

Jedne smo noći prošli kroz četvrt barova i svratišta. Usred mračnog zadaha bijednih sudbina ugledali smo dvojicu ljudi zaokupljenih pokretima koji su, isprva, izgledali kao neki starinski ples. Obilazili su jedan drugoga takvom okretnošću i Ijupkošću, takvom prikrivenom snagom da se nazirala i u njihovim koracima. Onda se u ruci jednoga od njih pojavio nož. Blještavi, srebrni sabljasti zub, duži čak i od srebrnastih očnjaka moga dragoga.

Pojava noža pokrenula je neko čudno uzbuđenje. Osjetila sam kako se izoštrila budnost u pernatom tijelu moga dragoga. Sjedeći na njegovim leđima, ćutjela sam svojim bokovima i stražnjicom kako su se ubrzali udarci njegova srca.

Nevidljiva, promatrali smo ples. Naša su srca bila isprekidano, no bila su mnogo brža od koraka i malih skokova dvaju plesača, te sam se pitala kako su mogla održati zajednički sklad. Zatim sam pomislila koliko će sve to trajati. Iščekivala sam koliko dugo mogu zadržati dah, koji mi je na koncu izmakao u hrapavom jecaju. Ples je završio posljednjim posrtajima. Držak noža izvirivao je iz prsa jednog plesača. Krv koja je navirala iz njegova tijela podsjetila me na bujicu koja probija branu.

Pričekali smo da pobjednik izvuče nož i nestane, kako bi moj ljubavnik mogao malo utažiti svoju beskrajnu žeđ. Dah ranjenika bio je toliko slab i toliko kratak da se nije moglo točno znati kada je utihnuo. Njegove su oči, kao i oči žene s iglom, ostale otvorene, s izrazom neodređene zapanjenosti.

*

Teško je odgovoriti na pitanje koliko bi moje tijelo moglo podnijeti teret te neuobičajene veze. Ali ono što je bizarno ubrzo postaje dio običnosti i navike. Tako je moj interes počeo slabiti mnogo prije nego što me izdala snaga. Ono što me isprva privlačilo počelo mi se činiti uobičajenim. Sjećanja na moga ljubavnika, u kojima sam, u njegovoj odsutnosti, uživala kao u nekom skrivenom blagu, postala su otrcana,

pa čak i vulgarna. Nestalo je uzbuđenje koje sam osjećala na početku. On skriva nešto od mene, zaključila sam.

— Zašto mi nikad ne daš da ti vidim oči? — upitah ga jedne noći.

— Sama si izabrala — odgovorio je zagonetno, a to je još povećalo moje nezadovoljstvo.

Na početku mi se nije činilo osobito neobičnim to što se on držao sjenovitih kutaka, to što ulično svjetlo, mjesečina, svjetlost zvijezda nikad nisu izravno pali na njegovo lice. Sad se to činilo izrazito čudno i u meni je počelo izazivati sve veću nelagodu. Je li to nedostatak povjerenja kod njega? Je li me se bojao na neki tajanstven način? I na što je mislio kad je rekao da sam sama izabrala? Ta su me pitanja opsjedala, zbog njih sam često izgledala odsutna duhom, omamljena. Više nego jednom pribirala bih se, kao da se vraćam iz neke velike daljine, kad bi me snimatelj nestrpljivo zamolio da mu pružim određenu leću ili film, a ja bih ga gledala netremice, ništa ne shvaćajući.

*

Noći su postale hladne. Više nisam ostavljala otvoren prozor svoje sobe. Umjesto toga, sjedila samkraj prozora, čekajući svoga dragoga, kako bih mogla hitro otvorili okno. kad se on pojavi i smjesta ga zatvoriti. To očekivanje me umaraio. Kad bih samo znala kada će doći... Ponekad bi već odavno prošla ponoć. Činilo se da uopće neće doći. Tada bih se pitala kako bih mogla dalje živjeti, a da ga više nikad ne ugledam. Kako bih mogla podnositi dugi niz beznačajnih, jednoličnih, predvidljivim dana. No ipak... ipak bi to bilo olakšanje, zar ne? Spas od tog čekanja, od neizvjesnosti... Olakšanje od iscrpijujuće slutnje da on nešto namjerno skriva od mene, ne pružajući mi tu posljednju, konačnu intimnost... Olakšanje od tegobnih nedoumica koje je izazvala njegova izjava:

— Sama sj izabrala.

Patnja ili izbavljenje? Neprestano sam sebi postavljala to pitanje dok sam upirala pogled u noć, koja je često bila bez zvijezda. I činilo se da mi je ta noć došaptavala nerazumljivi odgovor.

Ipak, on bi se uvijek pojavio i nešto u meni bi se tada umirilo, poput dražesnog lepršanja krila neke krhke ptice.

Sama sam izabrala, mislila sam tako jednog dana, umornija i očajni ja nego prije. Izabrat ću, dakle, sama. Posudila sam nekoliko reflektora iz studija i razmjestila ih uokolo po sobi. Bili su međusobno povezani i mogla sam ih sve odjednom upaliti. Oni bi uklonili sjene š bilo kojeg predmeta, bilo kakvog bića koje bi se našlo pod njihovim blještavilom. Tako sam odlučila.

Kad je došao, ništa ne sluteći (iako se sada, gledajući unatrag, pitam kako je to bilo moguće, kad je on tako tajnovito pronicao u moja raspoloženja, misli, u sve sitne promjene moje ćudi), povukla

sam se unatrag. Tako je bio prisiljen da mi se približi. Stajali smo nasred sobe, okruženi reflektorima, i ja, s trijumfalnim samozadovoljstvom neprosvijetljene osobe, pritisnuh prekidač.

Iznenadna eksplozija svjetla raspršila je sjajne vrele iglice prema mojim raširenim zjenicama. Na trenutak oslijepjeh. Kad sam ponovo progledala, uočih da se on nije ni pomaknuo. Činilo se da nije ni uznemiren ni posebno iznenađen. Da sam barem bila opreznija zbog prijašnjih nagovještaja. Ali nisam. Njegove oči...

Sablasna bezdana vrela paklenske vječnosti...

Tmina bez nade...

Praznina toliko stravična, toliko razorna, da se duša pred njom pretvara u sićušan smežurani grumen. Vrisnuh. U trenu, prije nego što sam izgubila svijest, ugledah kako zlokobna, nacerena maska, u koju se preobrazilo njegovo lice, postaje sve prozirnija. Ugledah ništavilo koje je dotad skrivala. Kroz nju se naziralo jedva vidljivo lelujarje prozorskih zavjesa. A iza prozora ugledah nezamislivo daleke zvijezde.

Osvijestila sam se na podu. Soba bijaše osvijetljena poput pozornice, kroz prozor je ulazila noć, a zavjese su udarale po oknima kao da su kroz njih ulazila i izlazila nevidljiva bića. Zatvoriti prozor, zaključah ga i čvrsto navukoh zavjese? U sobi je bilo nepodnošljivo hladno. Ostavila sam reflektore upaljene, dijelom da se soba ugrije, ali ponajviše zato da odagnam sjene koje su lebdjele u kutovima i pod krevetom. Drhteći, navukoh pokrivače na sebe. Reflektori su do jutra izgorjeli.

Više nisam vidjela vampira. Poduzimam sve mjere opreza. Noću ne izlazim iz kuće. Prozore ostavljam zaključane, a zavjese navlačim ne samo u spavaonici nego i u ostalim prostorijama. Sjećanje na njega tišti me kao podmukao osjećaj krivnje. Čini se da je njegov povratak, od kojega sada strepim,, neizbježan. Ako uspijem, ne mislim na to. Mnogo čitam, šaljem pisma ljudima koje godinama nisam vidjela, a vjerojatno ih i neću vidjeti. Slušam novosti na radiju i otrcane brbljarije u govornim emisijama. Ponekad slušam glazbu— glasnu, divljačku glazbu koja omamljuje sluh i misli. Promatram šare na navučenim zavjesama koje sve više blijede. Prelazim ispijenim očima preko njih, očima koje su predugo zagledale u bezdan.

Ray Bradbury:
Usher II

Preveo Zoran Milović

Usher II

»Cijelog jednog tmurnog, mračnog i tihog jesenjeg dana, dok su oblaci teško i nisko visili na nebu, prolazio sam sam, na konju, kroz neobično turoban i pust kraj, i napokon, dok su se večernje sjenke već počele izduživati, nađoh se na mjestu s kojeg se mogla vidjeti sumorna Kuća Ushera...«

William Stendahl prekine recitiranje.

Tamo, na vrhu nevelikog tamnog brežuljka, stajala je Kuća, a na njezinim temeljima bio je uklesan datum »2005. n. e.«.

— Završena je. Evo ključa, Stendahle — progovori arhitekta Bigelow.

Dva čovjeka stajala su jedan pored drugog, u tišini, okruženi tihim jesenjim popodnevom, dok su im detaljni planovi Kuće Ushera šuštali pod nogama razastrti na mrkoj travi.

— Kuća Ushera — reče Stenđahl sa zadovoljstvom a glasu. — Isplanirana, sagrađena, kupljena, plaćena. Ne bi li Poe bio očaran!

Bigelow zaškilji i upita:

— Da li je to sve što ste željeli?

— Sve!

— Je li boja u redu? Izgleda li »osamljeno i užasno«?

— Vrlo osamljeno, vrlo užasno!

— Zidovi su »tmurni«?

— Zadivljujući tmurni!

— Jezerce, je li dovoljno »crno i mračno«?

— Izvanredno, nevjerojatno crno i mračno!

— A šaš... znate, obojili smo ga... da li je ispravno »siv i blijed«?

— Ogavno!

Bigelow pogleda u svoj notes i pročita jedan dio:

— Da li sve to zajedno uzrokuje »hladnoću, stezanje srca, turobnost misli«? Kuća, jezero, cijela okolina, Stendahle?

— Bigelow, ta je Kuća vrijedna svakog penija koji sam uložio u nju! Kako je predivna!

— Hvala vam. Morao sam raditi u potpunoj tajnosti. Sreća je što ste imali svoje vlastite rakete, inače nam nikada ne bi dopustili

prenijeti svu potrebnu opremu. Zacijelo ste uočili da je u ovom kraju stalno sumrak, stalno je listopad, neplodan, jalov, mrtav. Bilo je prilično posla. Ubili smo sve živo. Deset tisuća tona praška DDT. Nije ostala nijedna zmija, nijedna žaba, nijedan Marsovac! Stalno je sumrak, Stendahle; i zbog toga sam ponosan. Postoje strojevi, sakriveni, koji blokiraju Sunčeve zrake. Stalno je »turobna« atmosfera.

Stendahl je upijao sve oko sebe — turobnost, tjeskobu, tešku izmaglicu, cijelu »atmosferu«, tako savršeno izvedenu i postignutu. A Kuća! Taj truli užas u raspadanju, to đavolje jezero, te gljive, to, tako vidljivo, raspadanje! Plastika ili nešto drugo, tko bi to pogodio?

Pogleda prema jesenjem nebu. Negdje tamo, iznad, s one strane, negdje daleko, bilo je sunce. Negdje tamo daleko bio je mjesec travanj na planetu Marsu, žuti mjesec s prozračno plavim nebom. Negdje gore, u visini, s tutnjavom spuštale su se rakete, da civiliziraju jedan predivan mrtav planet. Zvuk njihovih bučnih motora bio je prigušen ovim nijemim, za vanjski zvuk nedostupnim svijetom, ovim drevnim svijetom jeseni.

— Sada, pošto sam završio posao — progovori Bigelow nesigurnim glasom — osjećam se slobodnim da vas zapitam što namjeravate učiniti s ovim?

— S Usherom? Zar niste pogodili?

— Nisam.

— Zar vam ime Usher ništa ne govori?

— Ništa.

— No, a da li vam nešto govori ime Edgar Allan Poe?

Bigelow zatrese glavom pokazujući da mu ni ovo ime ništa ne kazuje.

— Naravno — blago se namršti Stenđahl, a na licu mu se pojavi izraz razočarariosii i prezira. — Kako sam uopće mogao očekivati da ćete znali to blagoslovljeno ime? On je umro davno, još prije Lincolna. Sve su njegove knjige spaljene u Velikoj Vatri. Bilo je to prije dvadeset godina, 1985.

— Ah — progovori Bigelovv glasom koji je pokazivao da je napokon razumio. — Jedan od onih!

— Da. jedan od onih, Bigelow. On i Lovecraft i Hawthorne i Amrose Bierce i sve priče strave i fantastike i užasa i, što se toga tiče, priče o budućnosti — sve je to spaljeno. Bezdušno. Izglasali su zakon. Naravno, počelo je malo-pomalo. Pedeset devete i šezdesete bilo je to tek sićušno zrnce pijeska. Počeli su kontrolirati stripove, pa onda detektivske knjige i, naravno, filmove, na ovaj ili onaj način, stavljajući ih u jednu ili pak u drugu grupu; političke sklonosti, religiozne predrasude, pritisci »sindikata«. Uvijek je postojala manjina koja se nečeg bojala, i velika većina što se bojala mraka, budućnosti, prošlosti, sadašnjosti, bojala se sama sebe i svojih sjenki.

— Shvaćam.

— Bojali su se riječi »politika« (koja je, na kraju, medu najreakcionarnijim elementima postala sinonimom za riječ »komunizam«, riječ za koju sam čuo da su mnogi glavu izgubili samo zato što su je spomenuli), i, s vijkom zavrnutim ovdje, pojasom nategnutim tamo, guranjem, navlačenjem, potezanjem, umjetnost i književnost uskoro su postali nalik na velik upleten konopac napravljen od traka karamele, zavrnute u pletenice, zapetljane u čvor i razbacane na sve strane, sve dok na kraju nisu nestale i posljednje trunke teka i elastičnosti. A onda su filmske kamere ostale bez filma, u kazalištima je zavladala tama, a štamparski strojevi nisu više stvarali veliku Nijagaru novina i knjiga, već obično bezazleno kapanje »čistih« materijala. O, i sama riječ »bijeg« također je bila radikalna i opasna!

— Je li?

— Jest! Svaki se čovjek, govorili su, mora suočiti sa stvarnošću. Mora se suočiti s Ovdje i Sada! Sve što nije spadalo u Ovdje i Sada, moralo je nestati. Sve one predivne književne laži i letove mašte trebalo je oboriti u letu! I tako, jednog jutra poredali su ih pred zidom jedne biblioteke, jednog blagog nedjeljnog jutra prije trideset godina, 1985; poredali su ih sve. I »Djeda Mraza« i »Bezglave konjanike« i »Snjeguljicu« i »Palčića« i »Mamu Gusku« i — koje li tuge! — sve su ih poubijali. Spalili su dvorce od papira, začarane žabe, stare kraljeve, i sve one ljude koji su na kraju priče živjeli sretno sve do kraja života (jer, naravno, bila je činjenica da nitko nije živio sretno »sve do kraja života«), i tako je »Bilo Jednom« postalo »Nikad Više«! A onda su razbacali pepeo »Fantoma Rickshawa«, zajedno s ostacima porušene »Zemlje Oz«. U istu su vreću strpali »Dobru Glindu« i »Ozmu«, smrvili ih u prah i proučili polikromatskim spektroskopom, a onda su »Bućoglava Jacka« servirali, obloženog kolačićima, na Plesu Biologa! Čarobni grah zagušila je šikara kompjuterskih traka! Uspavana Ljepotica probudila se od poljupca učenjaka, da bi idućeg trenutka umrla od smrtonosnog uboda njegove štrcaljke. »Alisu« su prisilili da popije nekakav napitak, koji ju je toliko smanjio da više nije mogla vikati »Sve čudnije i čudnije!«, a udarcem čekića razbili su »Čarobno Ogledalce« i prognali »Kralja Srce« i »Ostrige«!

Stiskao je pesnice. Kako je još nedavno sve to postojalo! Lice mu je bilo žarko crveno i teško je disao hvatajući dah.

Što se tiče Bigelowa, on je bio prenerażen ovom dugotrajnom provalom bijesa. Zatrepće i napokon reče:

— Žalim. Nije mi uopće jasno o čemu govorite. Za mene su to samo imena. Prema onome što su mi rekli, Velika Vatra bila je dobra stvar.

— Gubite se! — zaurla Stendahl. — Svoj ste posao napravili i sada me ostavite na miru, vi... vi idiote!

Bigelow pokupi radnike i ode.

Stendahl ostade sam ispred svoje Kuće.

— Dobro me čujte — reče on nevidljivim raketama — došao sam na Mars zato da bih pobjegao od vas, Zdravo — Razumnih ljudi, ali vi sve više i više nalijećete na ovaj planet, kao muhe na otpatke iz mesnice. Pokazat ću ja vama! Dat ću ja vama dobru lekciju zbog svega onog što ste učinili Poeu na Zemlji. Od današnjeg dana, čuvajte se. Kuća Ushera je otvorena!

I uperi stisnutu pesnicu prema nebu.

*

Raketa je prizemljila. Iz nje hitrim korakom iziđe neki čovjek. Baci pogled na Kuću, i u sivim mu se očima pojavi nezadovoljstvo i uvrijeđenost. Žustrim korakom prijeđe preko jarka i stade pred nepomičnim malim čovjekom.

— Vi ste Stendahl?

— Pogodili ste.

— Ja sam Garrett, inspektor Moralne higijene.

— Ha, i vi iz Moralne higijene napokon ste stigli na Mars? Baš sam se počeo pitati što je to s vama, zašto ne dolazite!

— Stigli smo prošlog tjedna. Uskoro će i ovdje sve biti isto tako čisto i pospremljeno kao na Zemlji.

Garrett razdraženim pokretom pokaza prema Kući, držeći u ruci identifikacijsku legitimaciju. — Kako bi bilo da mi ponešto kažete o ovom mjestu, Stenđahl?

— Ako već inzistirate: to je začarani dvorac.

— To mi se uopće ne sviđa, Stenđahl, to mi se uopće ne sviđa. Pojasnite malo što vam znači ta riječ »začarani«.

— To je bar jasno. Godine 2005. konstruirao sam neku vrst mehaničkog utočišta. U njegovoj unutrašnjosti, na elektronskim zrakama lete slijepi miševi od bakra, mjedeni štakori trče po podrumima od plastične mase, kosturi plešu, isto kao i roboti, demoni, vampiri, fantomi; tu živi čitav jedan svijet koji je stvorila čovjekova mašta i oštroumnost, uz pomoć raznih kemijskih produkata.

— Upravo toga sam se i bojao — reče Garrett s blagim smiješkom na usnama. — Bojim se da ćemo biti prisiljeni srušiti vašu kuću.

— Znao sam da ćete doći čim budete otkrili što se ovdje događa.

— Trebalo je da dođem i ranije, ali smo se mi iz Moralne higijene željeli uvjeriti u to kakve su vam namjere prije nego interveniramo. Rušioci i Ekipa za spaljivanje stići će ovamo po svoj prilici navečer. Točno u ponoć vaša će Kuća biti sravnjena sa zemljom. Stendahle, čini mi se da ste postupili prilično nerazumno. Utrošili toliko tako teško stečenog novca na jednu ovakvu glupost. Do vraga, pa to mora da vas je stajalo najmanje tri milijuna dolara...

— Četiri milijuna! Ali, Garrette, u ranoj sam mladosti naslijedio

dvadeset pet milijuna, tako da sebi mogu dopustiti ovakvu, kako je vi nazvaste, glupost. No ipak mi se čini da u vašim postupcima ima nečeg sadističkog. Nema ni jedan sat od kako je Kuća završena, a vi i vaši Rušioci već se obarate na nju. Ne biste li mi bar dopustili da se poigram sa svojom igračkom bar... pa, recimo, dvadeset četiri sata?

— Poznajete zakon! On je sasvim jasan. Nikakvih knjiga, nikakvih kuća, zabranjeno je proizvoditi sve što bi na bilo koji način moglo sugerirati fantome, vile, vampire, ili bilo koje drugo stvorenje stvoreno maštom.

— Ha, a idući će na redu biti Babbiti, je li?

— Zadali ste nam dosta nevolja. Stendhale. Sve to stoji u vašem dosjeu. Prije dvadeset godina. Na Zemlji. Vi i vaša biblioteka.

— Da, ja i moja biblioteka. I nekoliko drugih, sličnih meni. O, Poe je tada već dugo godina bio zaboravljena ličnost, isto kao i Oz i mnogi drugi likovi. Ali, ja sam imao svoje malo skrovište. Bilo nas je malo koji smo uspjeli sačuvati svoje biblioteke, a vi ste onda poslali svoje ljude s vatrom i spravama za spaljivanje. Rastrgali ste mi i spalili pedeset tisuća knjiga. Isto onako kao što ste Djeda Mraza proboli kroz srce i objavili svojim filmskim producentima da, ako i dalje žele raditi svoj posao, samo iznova i opet rade Ernesta Hemingwaya. Koliko li sam samo puta gledao Kome zvona zvone! Trideset različitih verzija. Sve realistične. Oh, realizam! Oh, Ovdje, oh, Sada, oh, do vraga sa svim tim!

— Gorčina sada više ne koristi ničemu!

— Garrette, vi svakako morate napraviti potpun izvještaj, je li tako?

— Tako je!

— U tom slučaju, kako biste što bolje upoznali pravo stanje stvari, preporučujem vam da uđete i malo pogledate naokolo, po Kući. Kažem vam, trajat će svega nekoliko minuta.

— U redu. Idem s vama. I ne pokušavajte nikakve trikove. Imam revolver uza se.

Vrata Kuće Ushera otvoriše se sa škripom. Iz njezine unutrašnjosti provali zadah vlage. Trenutak kasnije začu se neko neizmjerno uzdisanje i teško stenjanje, nalik na samrtan hropac koji dopire iz izgubljenih podzemnih katakombi.

Štakor protrča preko kamenih ploča poda.

Garrett kriknu i udari ga nogom. Štakor pade, a s njegova najlonskog krzna podiže se nevjerojatan roj metalnih buha.

— Zapanjujuće! — promrmlja Garrett saginjući se da bolje vidi.

Neka je stara vještica sjedila u udubini zida i drhtavim rukama od voska premetala karte za tarok, žarko narančaste i turobno plave. Zasikće svojim bezubim desnima prema Garretu, pokazujući svoje zamašćne karte.

— Smrt! — poviče.

— Ha, upravo je to ona vrst stvari na koje sam mislio — reče Garrett. — Vrijedno sažaljenja! Bijedno!

— Dopustit ću vam da je vi osobno spalite.

— Stvarno? — u Garrettovu se glasu osjeti zadovoljstvo. Zatim se malo namršti i doda: — Moram priznati da me začuđuje način na koji ste sve ovo shvatili.

— Zadovoljan sam što sam bio u stanju stvoriti jedno ovakvo mjesto. Da kažem: učinio sam to. Da kažem da sam uspio oživiti drevnu atmosferu u jednom ovakvom, modernom i sterilnom svijetu.

— Moram priznati da se i protiv svoje volje pomalo i sam divim vašem geniju.

Garret je promatrao neki lik, stvoren kao od magle, koji je prolazio i nešto mrmljao, neodređeno nalikujući na izvanredno lijepu ženu nejasna lika. S kraja vlažnog hodnika pljesnivog, kamenog poda začu se zujanje nevidljivog stroja. Poput pramenova šećerne vune što izlaze iz centrifuge, na sve se strane, u sada tihom hodniku, počeše širiti krpe guste vlažne magle.

Iznenada, niotkuda, pred njima se pojavi gorila.

— Stani! — poviče Garrett.

— Ne bojte se — pokuca Stendahl po metalnim grudima goleme životinje.

— To je običan robot. Kostur načinjen od bakra, i sve ostalo, umjetno, kao i u vještice. Vidite? — Stendhal malo podiže gorilino krzno. Ukazaše se metalne cijevi i ploče.

Garrett drhtavom rukom pogladi čudovište!

— Ali čemu, Stendahle čemu sve ovo? Što vas je to obuzeto?

— Birokracija, Garrette. Ali se bojim da nemam dovoljno vremena da vam sve to lijepo i na miru objasnim. Vlada će sve to ionako ubrzo otkriti — reče Stendahl i kimnu prema gorili — U redu. Sad.

I gorila ubi Garretta.

*

— Da li je sve spremno, Pikes? Pikes podiže oči sa stola i odgovori:

— Da, sve je spremno.

— Izvrsno si obavio posao.

— Pa, za to sam i plaćen — reče Pikes Stendahlu tihim blagim glasom i podigne robotov plastičan očni kapak te namjesti stakleno oko s gumenim mišićima. — Evo, i to smo napravili.

— Isti Garrett.

— A što ćemo s ovim? — Pikes kimnu glavom prema postolju na kojem je ležalo mrtvo tijelo praveg Garretta.

— Bit će najbolje da ga spalimo, Pikes. Ne bismo željeli da nam se pojave dva Garretta, zar ne?

Pikes otkotrlja Garretta do peći za spaljivanje.

— Zbogom — gurnu ga unutra i zalupi vratima. Stendahl stade pred robota i zagleda se u njega, govoreći:

— Garrette, naređenja su ti poznata?

— Jesu. — Robot ustade. — Vraćam se u glavni ured Moralne higijene. Dat ću dopunski izvještaj. Odložit ću akciju za najmanje četrdeset osam sati. Reći ću da moram potanje ispitati situaciju.

— U redu, Garrett. Zbogom.

Robot požuri prema Garrettovoj raketi, uđe i ubrzo uzleti.

Stenđahl se okrenu i reče:

— A sada, Pikes, pošaljimo posljednje pozive za noćas. Sve mi se čini da se nećemo dosađivati, što misliš?

— Sasvim sam siguran. S obzirom na to da smo čekali dvadeset godina, zacijelo nam neće biti dosadno!

Namignuše jedan drugom. ~y

*

Sedam sati. Stenđahl gleda na sat. Još malo. Protrese sherry u čaši koju je držao u ruci. Zatim polako sjede. Iznad njega, na hrastovim gredama, visjeli su krhki tamni šišmiši načinjeni od bakra, sakrivenog pod gumenom kožom. Vrištali su, pogledajući ga žmirkavim iskričavim očima.

Stenđahl podiže čašu prema njima i nazdravi:

— Za naš uspjeh.

Zatim se zavali u naslonjač, zatvori oči, i u mislima još jednom ponovi cijelu operaciju.

Ha, kako će samo uživati! Kako će uživati pod svoje stare dane u ovoj osveti, osveti ovoj sterilnoj antiseptičkoj vladi zbog njezina teroriziranja literature. Oh, kako su bijes i mržnja rasli u njemu sve ove godine. Oh, i kako se cio plan lagano stvarao u njegovu obamrlom umu, sve dok jednog dana, prije tri godine, nije sreo Pikesa.

Ah, da, Pikes. Pikes, nagrizen gorčinom dubokom poput mračnog zdenca zelene kiseline. Tko je bio Pikes? Jednostavno, najveći od svih njih! Pikes, čovjek s deset tisuća lica, bijes, dim, plavičasta magla, čudovište — takav je bio Pikes. Da li je bio bolji od Lona Chaneya, oca? Stendahl je razmišljao. Iz noći u noć promatrao je Chaneya u njegovim starim, vrlo starim filmovima. Da, bolji je od Chaneya. Bolji i od onog drugog nekadašnjeg čudovišta i strašila? Kako se ono zvaše? Karloff: Mnogo bolji! Lugosi? I sama je usporedba besmislena! Ne, bio je samo jedan Pikes, i to je bio čovjek kojemu su sada sve fantazije zabranjene. Na Zemlji nije imao ni najmanjeg utočišta, nikoga kome bi mogao pokazati što zna. Bilo mu je zabranjeno čak i to da glumi sam za sebe, pred ogledalom!

Jadni, nemogući, poraženi Pikes! Kakvog li strašnog osjećaja, Pikes, one noći kada su ti oduzeli filmove, kada su iz tvojih kamera istrgli utrobu; kao da su iščupali tvoju, da je bace na gomilu, rastrgaju,

unište i bace u užarenu peć! Da li je bilo isto tako mučno i teško, kao i pogled na pedeset tisuća knjiga spaljenih i uništenih bez riječi? Da. Da.

Prožme ga bezuman bijes, dok su mu ruke postajale sve ledenije.

I što je onda bilo prirodnije nego da noći i noći provedu zajedno, uz kavu, u razgovoru i razmišljajući. I tako je nastao ovaj gorki napitak — Kuća Ushera.

Golemo crkveno zvono poče zvoniti.

Gosti su stizali.

Stendahl se sa smiješkom podiže i krenu da ih dočeka.

*

Odrasli bez pamćenja, roboti su čekali u svili, boje zelenkastog šumskog jezera, u svili boje žaba i paprati. Sa žutom kosom boje sunca i pijeska — čekali su. Podmazani, s kostima od bakarnih cijevi prelivenih želatinom, roboti su ležali. U lijesovima, načinjenim ni za mrtve, ni za žive, u drvenim kovčezima, ležali su metronomi, čekajući da budu pokrenuti. Prostorijom je lebdio miris ulja za podmazivanje i politiranog bakra. Bilo je tiho kao u grobu. Muški i ženski roboti, ali bez spola. S imenom, ali bez osobnosti, sa svim crtama ljudskih bića, osim humanosti, roboti su zurili praznim očima u zatvorene poklopce svojih kovčega, označenih slovima F.O.B, mrtvi; a da nisu ni umrli, jer nikada, nisu ni živjeli. A onda, začu se neizreciva škripa čavala koje su čupali. Pokplopci se podigoše. Sjenke se nadvise nad kovčege. Ruke su dodirivale, a ulje je protjecalo. Pokrenu se mehanizam mnogobrojnih satova, uz jedva čujno kuckanje. Još jedan sa začu, i još jedan, a onda prostorijom zabruji ustaljeno zujanje bezbrojnih pokrenutih satova. Pokrenuše se mramorne prozirne oči ispod elastičnih gumenih kapaka. Nosnice zadrhtaše. Roboti se uspraviše, odjeveni u krzno majmuna i bijele dlake kunića: Tweedledum je koračao iza Tweedledeeja, i Kornjača s telećom glavom, pa Ludi šeširdžija, a onda utopljenici prekriveni bijelim zrncima soli i algama, nesigurni u hodu, po oni obješeni, vratova posutih crvenkasto modrim masnicama, izbuljenih staklastih očiju, a za njima kristalna stvorenja prekrivena blistavim srebrnim zvjezdicama, patuljci od ilovače i papirnati kepeci, Tik-Tak, Ruggedo, Djed Mraz, sa zavjesom od snježne mećave koja se valjala pred njim, pa Modrobradi, acetilenskom plamenom oreolom oko glave, a bilo je i oblaka od sumpornih para, iz kojih su iskakali jezičci zelenkaste vatre, i, na kraju, golema ljuskava zmija, zmaj u čijem je trbuhu bila užarena peć, izroni iz vatre gmižući valovito, pa kriknu, zasta, i opet kriknu, otvarajući vrata, i začu se kuckanje, rika, pa tišina, a zatim opet metež, i na kraju vjetar.

Deset tisuća poklopaca pade pored kovčega. Bezbroj satova zabruji Kućom Ushera.

Noć je bila začarana.

*

Topao povjetarac preleti ponad tla. Stizale su rakete gostiju prekrivši cijelo nebo, paleći ga, pretvarajući svojim toplinom jesen u proljeće.

Iz rakete su izlazili muškarci u večernjim odijelima i njihove žene s ekstravagantnim frizurama.

— Dakle, to je Usher!

— Ali, gdje su vrata?

U taj tren pojavi se Stendahl. Žene su međusobno bleletale i smijale se. Stendahl podiže ruku da ih ušuti. Zatim se okrenu, pogleda prema jednom od prozora visokog dvorca i pozva:

— Lorelei, Lorelei, pusti svojs kose!

A odozgo, neka se predivna djevojka nagnu u noćni povjetarac i rasplete svoje duge zlatne pletenice. Njezine se duge kose razmotaše u ljestve, po kojima se nasmijani uzvanici popeše u Kuću Usher.

Koji eminentni sociolozi! Koji inteligenti psiholozi! Koji neizmjerno važni političari, bakteriolozi, neurolozi! Evo ih, sakupili su se, svi zajedno, unutar vlažnih mračnih zidina Kuće.

— Dobro došli!

Tyron, Owen, Dunne, Lang, Steffens, Fletcher, i dva tuceta ostalih uglednika.

— Uđite, uđite!

Gospođe, Gibbs, Pope, Churchill, Blunt, Durmmond, i dvadesetak drugih, prelijepih žena.

Znameniti, vrlo znameniti ljudi, svi oni — članovi Društva za suzbijanje fantazije, predlagači ukidanja Nove Godine i Djeda Mraza, ubojice šišmiša, spaljivači knjiga, nosioci baklji; dobri, čisti, pasterizirani i sterilizirani građani, svi do jednog, savjesni i ispravni. Čekali su da ogrubjeli pioniri očiste sve i pokopaju Marsovce i steriliziraju njihove gradove i sagrade naselja i poprave putove i sve naprave normalnim i sigurnim. I tada, kada je sve bilo već dobro na putu ka Sigurnosti, ti Uništavači lijepog, ti čangrizavci s krvlju od žive i očima od joda, došli su da uvedu svoju Moralnu higijenu, udjeljujući svakome dio svoje bezgranične revnosti. A svi oni bili su njegovi prijatelji! Da, da, pažljivo, vrlo pažljivo, upoznao se s njima i sprijateljio na Zemlji u toku ove posljednje godine!

— Dobro došli u prostrane dvorane i hodnike Smrti! — uzvikivao je Stendahl.

— Dobra večer, Stendahle. Što sve ovo treba da znači?

— Vidjet ćete. A sada se svi skinite. U kabinama sa strane hodnika naći ćete kostime u koje treba da se preodjenete. Muškarci ovamo, a žene na drugu stranu.

Uznemireni uzvanici nesigurno su se ogledavali naokolo.

— Ne znam da li bismo smjeli ostati — reče gospođa Pope. — Ne

dopada mi se ova okolina. To mi izgleda tako... tako neprilično.

— Besmislica, pa to je običan kostimirani ples.

— To mi se čini sasvim protuzakonitim — progovori Steffens, pogledajući naokolo i sumnjičavo udišući vlažan zrak.

— Hajte, molim vas, kakve su to ideje — smijao se Stendahl. — Uživajte. Sutra će sve ovo biti samo ruševina. Uđite u kabine!

Kuća je blistala od razigranosti i blještavila boja; harlekini su cilikali zvončićima obješenim na svojim kapama, bijeli su miševi plesali minijaturne kadrile, dok su patuljci sićušnim gudalima svirali na sićućnim violinama, zastavice su vijorile s grubih hrapavih greda, dok su slijepi miševi u jatima oblijetali oko zdenaca iz kojih su šuštali izvori svježeg pjenušavog vina. Kroz sedam soba kostimiranog plesa tekao je potok. Uzvanici bi pili iz njega i s iznenađenjem otkrivali da je to sherry. Izlazili su iz kabina, preobučeni u likove iz davnih vremena, maksiranih lica. Sama činjenica da su bili maskirani pomogla im je da zaborave svoju mržnju i nesnošljivost prema fantaziji i užasu. Žene su klizile naokolo u dugim crvenim baršunastim haljinama, razdragane, smijući se. Muškarci su se tiskali pozivajući ih na ples.

Po zidovima promicale su sjenke nevidljivih ljudi, a u mnogobrojnim ogledalima mje bilo nijednog odraza.

— Svi smo mi vampiri! — smijao se Fletcher. — Mrtvi! Vampiri!

Bilo je sedam soba, i svaka je bila drugačije obojena; prva je bila plava, druga ljubičasta, jedna pak zelena, a jedna narančasta, jedna bijela, šesta ružičasta, a sedma mračna, obložena crnim baršunom.

A u toj, sedmoj, sobi, bijeli sat od bjelokosti glasno je otkucavao.

A kroz raznobojne sobe trčali su gosti, napokon pijani, jureći između robota iz mašte, između Puhova i Ludih šeširdžija, između Trola i Divova, Crnih mačaka i Bijelih kraljica. Mahnito su plesali, a pod nogama im je kameni pod odzvanjao od pritajenih snažnih otkucaja nekog skrivenog tajnovitog srca.

— Stendahle! — Šapatom. — Stendahle!

Čudovište s maskom smrti stajalo je pored njega. Bio je to Pikes.

— Imate li trenutak vremena da porazgovaramo nasamo? — upita tihim glasom.

— O čemu je riječ?

— Evo. — Pikes pokaže jednu otrgnutu ruku. Na mjestima je bila rastopljena, prepuna mnogobrojnih vijaka i žica, polurastaljenih i pougljenjenih.

Stendahl ju je neko vrijeme razgledao, a žalim povuče Pikesa u obližnji hodnik i prošapta:

— Garrett?

Pikes kimnu glavom.

— Umjesto sebe poslao je robota. Malo prije sam čistio peć za

spaljivanje i ugledao sam ovo.

Obojica su nekoliko trenutaka gledala robotovu ruku, koja je izazivala sumnjičavost i tjerala na razmišljanje i oprez.

— To znači da bi policija mogla svaki trenutak stići ovamo — reče Pikes. — Naš će plan pasti u vodu!

— Ne znam — promrmlja Stendahl, gledajući šareni vrtlog u žuto, u plavo, u narančasto odjevenih ljudi. Glazba je u valovima nadirala blještavim hodnicima i sobama. — Morao sam pretpostaviti da Garrett neće biti toliko neoprezan da samo dođe ovamo... Ali, čekaj!

— Što je!

— Ništa. Nema nikakvih problema. Garrett nam je poslao robota, je li tako? E, pa mi smo mu robota poslali natrag. Ako ne bude pažljivo provjeravao, zacijelo neće opaziti razliku.

— Naravno!

— Slijedeći puta doći će sam. Sada, kad je uvjeren da je sve sigurno i u redu. Hej, pa on bi svakog trenutka mogao osobno pojaviti pred vratima! Vina, Pikes, još vina donesi!

Veliko se zvono još jednom oglasi.

— Kladim se da je to on. Pusti Garretta unutra.

Lorelei razvi svoje zlatne kose.

— Standahl?

— Garrett? Stvarni Garrett?

— Isti — Garrett je pomnim pogledom razgledao vlažne zidove i uzavrelu gomilu ljudi. — Mislio sam da će biti najbolje ako sam dođem i razgledam ovo ovdje. Znate, na robote se ne možete osloniti. Posebno ne na robote koje vam drugi podmetnu. Također sam, iz opreznosti, pozvao i Rušioce. Za jedan sat oni će biti ovdje i srušiti ovaj strahoviti brlog, ovo grozomorno mjesto.

Stendahl se nakloni.

— Hvala vam što ste me obavijestili — reče i rukom mu pokaza prema glavnom holu. — U međuvremenu, mogli biste nam se pridružiti. Želite li možda malo vina?

— Ne, hvala. Što se uopće ovdje događa? Pitam se, koliko nisko može potonuti jedan čovjek?

— Uvjerite se sami, Garrette.

— Zločin je to, zločin! — reče Garrett.

— Zločin nad zločinima, slažem se s vama — odgovori Stendahl ljubaznim glasom.

Začu se krik neke žene.

Gospođa Pope dojuri u hol, blijeda, zastrašena lica, zadihana. — Upravo se dogodilo nešto strašno! Vidjela sam kako je neki gorila zadavio gospođu Blunt i bacio je u kamin!

Pogledaše prema kaminu i ugledaše kako iz dimnjaka visi pramen duge plave kose.

Garrett kriknu.

— Grozno! — jecala je gospoda Pope. Iznenada, naglo zastade i raskolači oči, progovarajući drhtavim glasom: — Gospođa Blunt?

— Glavom! — odgovori gospođa Blunt stojeći kraj nje.

— Ali... pa ja sam vas prije nekoliko trenutaka vidjela zadavljenu. Taj vas je gorila bacio u kamin!

— Ali, ne — smijala se gospođa Blunt. — U pitanju je bio samo moj robot, kopija, izvrsno izrađena kopija!

— Ali, ali...

— Ne vičite, draga moja. Meni je sasvim dobro. Evo, da se pogledam. Ta vidite, ovdje sam! U kamin pa u dimnjak. Kao što ste rekli. Nije li to smiješno?

Gospođa Blunt ode smijući se.

— Želite li piće, Garrett?

— Da, da, hoću. Ovo me prilično protreslo. Kojeg li mjesta! Ovo stvarno zaslužuje da se sravni sa zemljom. U jednom sam trenutku pomislio...

Garrett ispi piće. ,

Još jedan krik. Četiri bijela kunića nosila su Steffensa na ramenima, i nestala s njim niz stepenice što su se na neki magični način pojavile u podu. Unespše ga u neku rupu, čvrsto ga vezaše i ostaviše. Nad njim se poče njihati, spuštajući se sve niže i niže, dugačak disk velikog čeličnog noža, primičući se malo-pomalo njegovu iznemoglom tijelu.

— Jesam li to ja ondje dolje? — upita Steffens pojavljujući se pored Garretta. Nagnu se nad rupu i doda: — Kako je to čudno, kako neobično — vidjeti samoga sebe kako umireš...

Klatno se zanjiše posljednji put.

— Kako realistično! — reče Steffens odlazeći u jednu od prostorija.

— Još jedno piće, Garrett?

— Da, malim vas... Neće dugo trajati. Još malo pa će i Rušioci stići.

I po treći put začu se prodoran krik.

— Što je to sada? — upita Garrett drhtavim glasom.

— Sada je na meni red — reče gospođa Drummond. — Gledajte.

A drugu gospođu Drummond živu su strpali u mrtvački kovčeg i zabili ga čavlima, dok je ona vrištala, a zatim su kovčeg ubacili kroz otvor u podu, koji se trenutak zatim ponovo zatvori.

— Hej, pa toga se sjećam — dahnu inspektor Moralne higijene. — To je iz onih zabranjenih knjiga. Prerana smrt. I ovo ostalo. Ta rupa, bunar, i klatno, i taj majmun, taj kamin i dimnjak... Ubojstva u ulici Morgue. Da, da, iz knjiga koje sam spalio!

— Želite li još jedno piće, Garrett? Evo, samo čvrsto držite čašu da vam ne ispadne iz ruke.

— Ta vi stvarno imate maštu, zar ne?

Stajali su i gledali kako umiru još petorica. Jedan je završio u čeljustima zmaja, a ostale žrtve zadavljene su i utopljene u crnom jezeru.

— Ne biste li željeli vidjeti što smo priredili za vas? — upita Stendahl.

— Naravno — odvrati Garrett. — Ovako ili onako, cijela će ova prokleta stvar uskoro biti uništena. Vi mora da ste neka prilična dobričina.

— Tada pođite sa mnom. Ovuda.

Stendahl povede Garretta u dubinu, ispod poda, kroz bezbrojne podzemne hodnike, niz mnogobrojne zavojite stepenice, u srce zemlje, prema katakombama.

— Što ćete mi sve pokazati ovdje dolje? — upita Garrett.

— Vašu vlastitu smrt.

— Smrt mog dvojnika??

— Da. I... još ponešto.

— Što?

— Amontillado — odgovori Stendahl vodeći ga s uzdignutom svjetiljkom u ruci.

Vidjeli su se ukočeni kosturi napol uzdignuti iz svojih mrtvačkih kovčega.

Garrett je držao ruku na nosu. dok mu se na licu mogao vidjeti izraz gađenja.

— Što je to?

— Zar nikada niste čuli za Amontillado?

— Nisam!

— Zar ne prepoznajete ovo ovdje? — pokaza Stendahl rukom prema jednoj ćeliji.

— Zar bih trebao?

— Ili možda ovo? — Stendahl ispod ogrtača izvadi zidarsku žlicu smiješeći se.

— Što je to?

— Dođite ovamo — reče Stendahl. Uđoše u ćeliju.

U polutami Stendahl poče stavljati okove svom napol pijanom pratiocu.

— Zaboga, što to radite? — vikao je Garrett, bauljajući naokolo i zvekećući lancima.

— Ironiziram. Nemojte prekidati čovjeka kad ironizira, znate, to uopće nije uljudno. Evo!

— Pa vi ste me okovali!

— Da, doista, okovao sam vas.

— Što ćete sad učiniti?

— Ostavit ću vas ovdje.

— Šalite se.

— Izvrsna šala.

— Gdje je moj dvojnik, moj robot? Zar nismo došli ovamo da bismo vidjeli njegovu smrt?

— Nema nikakvog dvojnika.

— Ali... ali, oni ostali!

— Ostali su mrtvi. Oni, čiju ste smrt gledali, bili su pravi ljudi. Dvojnici, roboti, stajali su tamo i gledali sve to.

Garrett zašuti.

— A sada treba da kažete: »Za ljubav božju, Montresore!« — reče Stendahl. — A ja ću vam onda odgovoriti: »Da, za ljubav božju.« Zar to nećete reći? Hajde, recite. Recite to.

— Vi, budalo.

— Trebam li vas nagovarati? Recite to. Recite: »Za ljubav božju, Montresore!«

— Neću, ti... ti idiote. Pustite me odavde. Sada je već bio sasvim trijezan.

— Evo. Stavite ovo na sebe — Stendahl mu dobaci nešto što je zvonilo i zvečalo.

— Što je to?

— Kapa sa zvončićima. Ako je stavite, možda ću vas i pustiti.

— Stendahle!

— Stavite je na glavu, kad vam kažem!

Garrett posluša. Zvončići zazovniše.

— Zar nemate osjećaj da se sve ovo već jednom dogodilo? — raspitivao se Stendahl, prihvaćajući se posla sa zidarskom žlicom, žbukom i opekama.

— Što to radite?

— Zazidat ću vas. Evo, jedan red. Evo i drugi.

— Vi ste lud!

— O tom detalju nećemo sada raspravljati.

— Zbog ovoga ćete odgovarati pred sudom!

Stendahl pjevuckajući namjesti opeku na mokru žbuku.

Skrovište je malo-pomalo postajalo sve mračnije, i iznutra se začuše krici i udaranje po zidovima. Redovi opeka postajali su sve viši.

— Molim vas, udarajte i vičite što više — reče Stendahl. — Tako će prizor biti mnogo uspješniji i ljepši.

— Pustite me van, pustite me van!

Trebalo je još samo jednu opeku staviti na mjesto. Krici su se sada slili u otegnut stravičan urlik.

— Garrette? — Stendahl zazva blagim tihim glasom. Garrett se umiri.

— Garrette — upita Stendahl — znaš li zbog čega sam ti sve ovo učinio? Zato što si spalio knjige onoga Poea, a da ih, zapravo, nisi ni

pročitao. Vjerovao si onima koji su te uvjeravali da ih treba spaliti. Da si ih pročitao, shvatio bi što te čeka ovdje dolje, dok smo silazili. Neznanje je fatalna stvar, Garrette.

Garrett je bio tih.

— Želim da sve do kraja bude savršeno — reče Stendahl, podižući svjetiljku, kako bi osvijetilo Garretovo iskrivljeno lice.

— A sada zazvonite zvončićima.

Začu se cincilinkanje zvončića na kapi.

— A sada, da li biste bili toliko ljubazni da kažete: »Za ljubav božju, Montresore«. U tom slučaju možda ću vas pustiti.

Čovjekovo se lice pokaza na svjetlu.

Nekoliko je trenutaka oklijevao, a zatim groteksno ponovi:

— Za ljubav božju Montresore.

— Ah! — reče Stendahl zatvorenih očiju.

Smjesti posljednju opeku na njezino mjesto i brižljivo učvrsti.

Requiescat in pace, dragi prijatelju.

Zatim izađe iz katakombi.

*

U svih sedam soba veliki je sat odbijao dvanaset. Sve stade.

Pojavi se Crvena Smrt.

Stendahl se za trenutak okrenu prema vratima, gledajući, a zatim potrči iz velike Kuće, projuri preko jarka i dotrča do helikoptera koji ga je čekao.

— Je li sve u redu, Pikes?

— Sve je u redu.

— Eno počinje!

Gledali su prema velikoj Kući smiješeći se.

Nasred njezina pročelja pojavi se golema pukotina, kao da se zemlja počela tresti, i dok je Stendahl motrio veličanstven prizor, začu Pikesa kako tihim glasom, ritmički recitira:

«... mozak mi se zavrtio, dok sam gledao moćne zidove kako se ruše i raspadaju; začu se dug, bučan, urličući zvuk, nalik na glas tisuću slapova, i duboki baroviti ribnjak pred mojim se nogama zaklopi, tmurno i tiho, nad ruševinama Kuće Ushera.«

Helikopter se podiže iznad uzavrele vode i odleti.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Frank L. Calloway:
Mr. Mouse

Preveo Zoran Milović

Miš

— Zdravo, mišu — reče mala djevojčica.

— Cijuuu — odgovori miš, radoznalo trzajući njuškom.

— Ne bojim se ja nikakvog starog miša — reče djevojčica, odmahujući glavom lijevo-desno, dok su joj se pletenice njihale s jedne na drugu stranu.

— Cijuuu — odvrati miš.

— Moj tatica kaže da se čuvam divljih životinja — nastavi ona — ali ti mi uopće ne izgledaš kao divlji miš.

Miš je šutio.

— On kaže da su nakon posljednjeg rata stvari postale čudne. Jesi li i ti postao čudan, gospodine Mišu?

— Cijuuu? — upita miš.

— Izgledaš mi kao i svaki drugi miš. — Zloban sjaj pojavi joj se u očima. — Tatica mi je dao specijalni pištolj da se zaštitim od divljih životinja.

Iz džepa izvadi malu metalnu stvar i stade njome mahati zrakom. Miš ju je promatrao zabrinutim pogledom.

— Ovaj specijalni pištolj puca samo na životinje. Na ljude ne puca, znaš.

Uperi revolver u miša.

— Ako mi se ne makneš s puta, gospodine Mišu — ili kako se već zoveš — pucat ću u tebe.

Miš se nije ni pokušao pomaknuti jer, očigledno, nije razaumio ništa od onoga što je govorila djevojčica.

Taf — učini revolver, i miš pade na stranu, mrtav, ne mrdnuvši čak ni svojim krznenim, sivim repom.

— Uopće nisi bio ništa posebno, da znaš — prezrivo frknu mala djevojčica. A zatim nastavi svojim putem.

Idućeg jutra došao je veliki kamion-tegljač da odvuče tijelo miša koje je zakrčilo ulicu.

Roger Zelazny:
The Game of Blood and Dust

Preveo Zoran Milović

Igra krvi i prašine

»Ja sam Krv. Ja idem naprijed.«

»Ja sam Prašina — ja te slijedim.«

Skrenuli su prema Zemlji i zauzeli položaje na njezinim Trojanskim točkama. Promatrali su svijet, njegovih dvije i pol milijarde ljudi, njihove gradove, njihove naprave.

Nakon nekog vremena, onaj na bližoj točki progovori: — Zadovoljan sam.

Nastade duga pauza, zatim:

— Bit će sasvim dovoljno — reče drugi, vadeći malo stroncija-90.

Njihove svijesti sretoše se iznad metala.

— Kreni — reče onaj koji ga je izvadio.

Drugi ga izolira od temporalnog toka, stvori antipodne staze i obrati se prvome:

— Odaberi.

— Ovaj.

Drugi oslobodi polje. Istovremeno, ugledaše prvu emitiranu česticu kako nestaje smjerom suprotne staze.

— Priznajem gubitak. Odaberi.

— Ja sam Prašina — reče onaj što še nastanio na bližoj točki. — Tri poteza svaki.

— A ja sam Krv — odgovori drugi. — Tri poteza. Potvrđeno.

— Odabirem da krenem prvi.

— Ja te slijedim. Potvrđeno.

Odmaknuše se od temporalnog toka i razmotriše povijest svijeta.

A onda Prašina upade u paleolit, te podiže i otkri naslage metala smještene po Južnoj Evropi.

— Prvi potez završen.

Krv je razmišljala jedan bezvremenski trenutak, a zatim se pomaknu u drugo stoljeće prije nove ere i prouzrokova velike rane na vratnoj arteriji Marka Porcija Katona, u trenutku dok je stajao pred rimskim senatom, neposredno prije nego što je namjeravao reći: »Carthago delenda est«.

— Prva potez završen.

Prašina uđe u četvrto stoljeće nove ere i ubaci zračni mjehurić u krvotok usnulog Juliusa Ambrosiusa, Lava od Mitre.

— Drugi potez završen.

Krv se pokrenu u osmo stoljeće, u Damask, i učini isto Abou Iskafaru, u sobi u kojoj je, u nevelikim blokovima tvrdog drveta, rezbario uvijena, kovrčava slova arapske abecede.

— Drugi potez završen. Prašina se zamisli nad igrom.

— Lukav i profinjen potez.

— Hvala.

— Ali, čini mi se, ne i dovoljno dobar. Gledaj.

Prašina se pokrenu u sedamnaesto stoljeće, u Englesku, i u ono jutro, prije pretrage, iz laboratorija ukloni sve tragove zabranjenih kemijskih eksperimenata, koji su Isaaca Newtona stajali života.

— Treći potez završen.

— Dobar potez. Ipak, čini mi se da te imam.

Krv upade u Englesku ranog devenaestog stoljeća i ukloni Charleša Babbagea.

— Treći potez završen.

Obojica predahnuše, proučavajući poziciju.

— Spreman? — upita Krv.

— Da.

Ponovo uđoše u temporalni tok, u točki u kojoj su ga bili napustili.

Bio je potreban svega trenutak. Pokrenuo se poput pucnja biča ispod njih...

Još jednom napustiše tok, proučavajući pojedinačne efekte svojih poteza sada, kada je krajnji rezultat već bio poznat. Opaziše:

Južna je Evropa procvjetala. Rim je osnovan i postao moćan nekoliko stoljeća ranije nego što se to prethodno dogodilo. Grčka je pokorena prije nego se plam Atene razgorio svojim najblistavijim sjajem. Smrću Katona Starijeg, posljednji punski rat bio je odgođen. Kartaga je također nastavila svoj rast, šireći svoje carstvo daleko na istok i na jug. Smrt Juliusa Ambrosiusa prekinula je ponovno oživljavanje mitraizma i kršćanstvo je postalo državna religija u Rimu. Kartažani su proširili svoju moć po cijelom Srednjem istoku. Mitraizam je priznat za njihovu državnu religiju. Međusobnih sukoba nije bilo sve do petog stoljeća. Sama Kartaga je razorena, dok su granice njezina carstva prema zapadu pomaknute do Aleksandrije. Pedeset godina kasnije, papa je pozvao na križarski rat. Ovo se s izvjesnom pravilnošću ponavljalo iduće stoljeće i četvrt, sve više nagrizajući carstvo Kartage i u isto vrijeme snažeći golemu birokraciju što je izrasla u Italiji. Borbe su prestale na kraju potpuno, granice su određene, ekonomska depresija prošla je Mediteranom. Udaljenija područja bunila su se zbog poreza i kovala zavjere, revoltirana. Opća anarhija, što je slijedila nakon mnogobrojnih ratova za otcjepljenje,

smirila se u mračnom razdoblju, sličnom onome u prvobitnoj, nepromijenjenoj povijesti. U Maloj Aziji, štamparski stroj nije izumljen.

U svakom slučaju, dovde je bila remi-pozicija — reče Krv.

— Da, ali pogledaj što je učinio Newton.

— Kako si mogao znati?

— To je razlika između dobrog i nadahnutog igrača. Zapazio sam njegove sposobnosti još dok se zaludivao alkemijom. Pogledaj samo što je sve učinio za znanost, i to sasvim sam — sve! Tvoj sljedeći potez uslijedio je suviše kasno i bio je odveć slab.

— Da. Mislio sam da bih njihove kompjutere ipak mogao ubiti uništenjem osnivača Međunarodnih matematičkih strojeva, Ltd.

Prašine se zakikota.

— To se stvarno zove ironija. Umjesto da sa sobom ponese MMS 120, Beagle je poveo mladog prirodnjaka Darwina.

Krv baci pogled na kraj temporalnog toka, gdje je radioaktivna prašina prekrivala beživotnu zemaljsku kuglu.

— Ali, to nije učinila znanost, niti religija.

— Naravno da ne — odvrati Prašina. — Sve je to stvar naglaska.

— Imao si sreće. Tražim revanš.

— U redu. Čak ću ti dati da izabereš: Krv ili Prašina?

— Ostat ću Krv.

— Vrlo dobro. Pobjednik odabire prvi potez. Ispričaj me. Prašina se pokrenu u Rim, u drugo stoljeće, i zaliječi rane na vratnoj arteriji, koje su uzrokovale Katonovu smrt.

— Prvi potez završen.

Krv uđe u istočnu Njemačku šesnaestog stoljeća i na identičan način likvidira vatikanskog ubojicu, koji je trebao ubiti Martina Luthera.

— Prvi potez završen.

— Prilično si daleko skočio.

— Sve je to stvar naglaska.

— Sve istinitije i istinitije. Vrlo dobro. Spasio si Luthera. Ja ću spasiti Babbagea. Ispričaj me.

Bezvremenski trenutak kasnije, Prašina je već bila natrag.

— Drugi potez završen. . .

Krv je s dubokom koncentracijom proučavala područje igre. Onda: »U redu«.

Krv uđe u Chewyjev Teatar, one večeri 1865, kada je onaj nezadovoljni glumac pucao na predsjednika Sjedinjenih Država. Sićušnom izmjenom pravca metka, učini da pogodi svoj eilj.

— Drugi potez završen.

— Vjerujem da blefiraš — reče Prašina. — Nisi mogao proučiti sva grananja mogućih posljedica.

— Čekaj i vidjet ćeš.

Prašina stade pomno i oštro motriti područje igre.

— U redu, onda. Ubio si predsjednika. Ja ću jednoga spasiti — ili barem malo produžiti njegov život. Želim da Woodrow Wilson vidi osnovano svoje udruženje nacija. Njegova će propast značiti više, nego da nikada i nije bilo osnovano — a propast će, to je sigurno. Ispričaj me.

Prašina uđe u dvadeseto stoljeće i načini nekoliko popravaka u čovjeku dugih čeljusti.

— Treći potez završen.

— U tom slučaju, i ja ću, također, spasiti jednoga.

Krv uđe u isto stoljeće, nešto kasnije, i pobrine se da Leon Nozdrev, čovjek koji je ubio Nikitu Hruščova, ne uspije u svojoj namjeri.

— Treći potez završen.

— Onda, jesi li spreman?

— Spreman.

Ponovo uđoše u temporalni tok. Dugi bič pucnu još jednom. Oko njih zujala je buka radio-programa. Sateliti su kružili oko planeta. Auto-ceste prekrivale su kontinente. Prašnjavi gradovi širili su svoju moć nadaleko. Brodovi su sjekli oceane. Avioni su rezali atmosferu. Trava je rasla. Ptice su se selile. Ribe su se poigravale.

Krv se zakikota.

— Moraš priznati da je bilo zamalo — reče Prašina.

— Kao što si rekao, postoji razlika između dobrog i nadahnutog igrača.

— I sreće si imao.

Krv se ponovo zakikota.

Promatrali su svijet, njegovih dvije i pol milijarde ljudi, njihove gradove, njihove naprave...

Nakon nekog vremena, stanovnik prednje točke progovori:

— Najbolja dva od tri?

— U redu. Ja sam Krv. Ja idem naprijed.

— ... A ja sam Prašina. Ja te slijedim.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München